

DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGAREA LA DISCRIMINARE

în spațiul public și mass-media
din Republica Moldova

RAPORT 2018

Autor: Dumitru Sliusarenco

Au contribuit: Irina Corobcenco, Alexandru Postica, Pavel Postica, Romanița Iordache, Istvan Haller

Coordonatoare de ediție: Olga Manole

Redactarea textului în limba română: Doina Dumbrăveanu-Munteanu

Procesare computerizată și editare: Mihail Catan

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul Raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri non-profit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX, cu condiția indicării sursei de informație.

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Raportul a fost realizat în cadrul proiectului „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturile Omului în Republica Moldova”, implementat de Asociația Promo-LEX, cu suportul financiar al Departamentului Justiție și Drepturile Omului din cadrul Fundației Soros-Moldova.

Conținutul Raportului reflectă opinia și poziția autorilor. Fundația Soros-Moldova nu poartă răspundere pentru conținutul Raportului.

Atenție! În textul raportului se regăsesc expresii licențioase, care reprezintă citate din discursurile publice și articolele media monitorizate. Prezentarea acestora în forma originală este esențială pentru prezentul raport. Asociația Promo-LEX și Fundația Soros-Moldova nu poartă răspundere pentru conținutul acestor expresii.

CUPRINS

Lista de abrevieri	4	5. DINAMICA DISCURSULUI DE URĂ	
Sumar Executiv	5	ÎN SPAȚIUL PUBLIC. TENDINȚE ȘI	
		GRUPURI AFECTATE	39
1. Introducere	7	5.1 Tendințe generale	41
2. Metodologia	9	5.2 Grupuri afectate	47
		LGBT	47
		Femei	52
		Unioniști	55
		Musulmani, arabi, sirieni și refugiați	58
		Persoane cu dizabilități	61
		Romi	64
		Jurnaliști	65
3. DISCURSUL DE URĂ. EVOLUȚIA		6. DISCURSUL DE URĂ ȘI POLITICA	68
CONCEPTULUI ȘI REGLEMENTĂRILE		6.1 Intoleranța generată de politicieni	68
JURIDICE	11	6.2 Intoleranța față de politicieni	75
Discursul de ură	11	6.3 Discursul de ură în campanie electorală	78
Sexism	13		
Infracțiuni motivate de prejudecată	14	7. DISCURSUL DE URĂ ȘI RELIGIA	82
3.1 Reglementări naționale și		7.1 Discursul de ură față de LGBT	84
internationale	15	7.2 "Ideologia de gen"	86
Reglementări în sistemul ONU	15	7.3 Discursul de ură față de musulmani	88
Reglementări în sistemul CoE	18	7.4 Discursul de ură împotriva femeilor	90
Reglementări în legislația			
națională a RM	19	8. DISCURSUL DE URĂ ÎN MASS-MEDIA	93
		8.1 Reflectarea discursului de ură în	
		media online	93
4. REACȚIA AUTORITĂȚILOR LA		8.2 Emisiunile TV și online	96
DISCURSUL DE URĂ	23	8.3 Comentariile care instigă la ură și	
4.1 Politici publice	23	discriminare	97
4.2 Mecanisme de protecție	26	9. RECOMANDĂRI	99
Curtea Constituțională	26		
Instanțele judecătorești	28	10. REFERINȚE	105
Organele de drept	29		
Consiliul pentru prevenirea și			
eliminarea discriminării și asigurarea			
egalității	31		
Consiliul Coordonator al			
Audiovizualului	34		
Comisa Electorală Centrală	36		

LISTA DE ABREVIERI

- CCA** – Consiliul Coordonator al Audiovizualului
CDO – Comitetul ONU pentru Drepturile Omului
CoE – Consiliul Europei
CEC – Comisia Electorală Centrală
CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului
CERD – Convenția/Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
CPPEDAE – Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității
CSJ – Curtea Supremă de Justiție
CSM – Consiliul Superior al Magistraturii
CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DUDO – Declarația Universală a Drepturilor Omului
ECRI – Comisa Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței
(din engleză European Commission against Racism and Intolerance)
ENEMO – Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor
LGBT – Lesbieni, Gay, Bisexuali, Transsexuali
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PAS – Partidul Acțiune și Solidaritate
PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
PDM – Partidul Democrat din Moldova
PIDCP – Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice
PL – Partidul Liberal
PLDM – Partidul Liberal Democrat din Moldova
PNADO – Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului
PP "ȘOR" – Partidul Politic "ȘOR"
PPDA – Partidul Politic "Platforma Demnitate și Adevăr"
PSRM – Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
RM – Republica Moldova
UNESCO – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
(din engleză The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

SUMAR EXECUTIV

Acest raport prezintă o analiză comparativă a standardelor internaționale și naționale în domeniul libertății de exprimare și discursului de ură, dar și o analiză a datelor obținute în urma unui efort de monitorizare, care oferă o imagine asupra actualei situații în domeniu, tendințe și actori principali.

Raportul oferă o interpretare a unor noțiuni ca: discurs de ură, infracțiuni motivate de prejudecată, discurs sexist și instigare la discriminare, atât prin prisma mecanismelor internaționale de protecție în domeniul drepturilor omului, cât și a interpretărilor oferite de anumiți autori. Se face referință la tratatele internaționale și standardele în materie de libertate de exprimare, la excepțiile de la realizarea acestui drept, în același timp fiind efectuată o analiză a sistemului legislativ național.

Unul din capitolele raportului se referă la analiza mecanismelor de protecție împotriva discursului de ură și politicile publice naționale. În absența unei politici publice separate, au fost examinate acele documente care tangențial abordează discursul de ură, printre care se numără: Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2018–2022, Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017–2021, Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017–2027.

Raportul analizează unele aspecte ale activității organelor judiciare, cvasi-judiciare, a celor de drept, dar și a altor autorități în relație cu discursul de ură: Curtea Constituțională, instanțele judecătorești, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPPEDAE), Procuratura, Poliția, Consiliul Coordonator al Audiovizualului (CCA) și ale Comisiei Electorale Centrale (CEC).

Totodată, raportul conține o analiză a discursului de ură, bazat pe un efort complex de monitorizare a mass-mediei online, rețelelor de socializare și evenimentelor publice în perioada 15.02.2018–15.08.2018. Rezultatele monitorizării au fost analizate în patru capitole distincte, care se referă la dinamică, tendințe și grupuri afectate, precum și corelația discursului de ură cu politica, religia și mass-media. Raportul oferă o viziune asupra grupurilor afectate cel mai des de discursul de ură, în special persoanele LGBT, politicieni și simpatizanți ai partidelor politice, femei, unioniști, musulmani, romi și jurnaliști.

Corelația discursului de ură cu politica a fost analizată prin prisma interpretării generale a datelor colectate în cadrul monitorizării: politicienii și reprezentanții partidelor politice care au utilizat discursul de ură, precum și politicienii afectați de acest discurs. Au fost analizate, de asemenea, tipurile de discurs, modalitățile de exprimare, tendințe, dar și dinamica discursului de ură în campanie electorală.

Corelația discursului de ură cu religia a fost analizată cu ajutorul datelor privind personalitățile publice care au incitat la ură și discriminare în raport cu grupurile afectate. În același timp, a fost studiat discursul de ură în context religios prin prisma formelor de exprimare, tipologiilor de mesaje utilizate și a modului în care acesta se manifestă în relație cu persoanele LGBT, femei și musulmani.

Discursul de ură în mass-media a fost analizat prin prisma indicatorilor generali: număr de articole și emisiuni, tipuri de surse și cele mai frecvente tipologii de exprimări întâlnite. De asemenea, au fost analizate grupurile afectate, atitudinile jurnaliștilor și moderatorilor de emisiuni, precum și unele aspecte legate de comentariile care incită la ură și moderarea acestora.

În încheiere, raportul conține o listă de recomandări, care reies din rezultatele monitorizării și sunt adresate autorităților, partidelor politice și organizațiilor societății civile.

1 INTRODUCERE

Intoleranța în societate poate fi influențată de diferite circumstanțe: sărăcia, nivelul scăzut de trai, calitatea educației, calitatea accesului la informații, lipsa unui climat favorabil înțelegerii și respectării drepturilor omului. Perpetuarea în spațiul public a prejudecăților și stereotipurilor reprezintă un catalizator al tensiunilor sociale și o cauză directă a răspândirii intoleranței în mediul social.

Propagarea prejudecăților și stereotipurilor are loc diferit, de la discursurile liderilor politici, la modele de comportament în familie. De la retorica figurilor religioase și a liderilor de opinie, până la modul de reflectare a vieții cotidiene în mass-media. Gradul general de intoleranță depinde de intensitatea cu care promovăm prejudecățile și stereotipurile în spațiul public. Cu cât este mai mare influența liderilor de opinie și cu cât mai încărcat cu prejudecăți e discursul lor, cu atât mai puternic este impactul.

O astfel de retorică de obicei ia forma unor discursuri care instigă la ură, violență sau discriminare. Discursurile pot fi, de asemenea, sexiste, bazate pe clișee sociale sau pe atitudini ostile față de anumite grupuri. Indiferent de diferențele de noțiuni, ele toate înrădăcinează și promovează percepții negative sau chiar ostile față de alții. Efectul lor, mai devreme sau mai târziu, este ura, care în cele mai proaste situații poate duce la încălcarea drepturilor, agresivitate și violență.

Istoria recentă a Republicii Moldova (RM) arată că discursul de ură are o prezență consistentă în spațiul public. Odată cu dezvoltarea tehnologiilor informaționale, a rețelelor de socializare și a mass-mediei online, intoleranța capătă forme noi și este răspândită rapid în spațiul virtual. Evoluția cibernetică oferă oportunități de promovare nu doar în sfera mediatică, dar și în cea politică și religioasă. Unii folosesc constructiv aceste oportunități, iar alții le utilizează distructiv, prin apel la ură și discriminare pentru a-și consolida pozițiile, a câștiga prezență mediatică, a dezbina și a induce frica în oameni.

Impactul real al acestor atitudini este greu de evaluat, mai ales că de cele mai dese ori ele rămân nesanctionate. Apatia autorităților în sancționarea discursului de ură poate fi explicată și prin neînțelegerea acestui fenomen. Într-adevăr, există destul de puține cercetări în acest domeniu în R. Moldova, iar cadrul legislativ nu este suficient de clar pentru a oferi organelor abilitate acea capacitate de reacție care este necesară. Există doar câteva cercetări referitoare la discursul de ură în Republica Moldova, fiecare însă fiind restrânsă la mediul în care se manifestă sau la grupul afectat.

Studiul "Evaluarea discursului instigator la ură în media online" realizat de Centrul pentru Jurnalism Independent (CJI) a analizat materialele publicate pe 15 portaluri de știri, într-o perioadă de 31 de zile și a identificat probleme la capitolul moderarea comentariilor.¹

Studiul "Combaterea cauzelor discursului de ură împotriva persoanelor LGBT în Moldova", realizat de Centrul de Informații "GENDERDOC-M" oferă o analiză complexă a fenomenului, din perspectiva drepturilor persoanelor LGBT.²

Discursul de ură a fost analizat și de către Centrul de Resurse Juridice din Moldova, în cadrul unei Note de Analiză privind implementarea obligațiilor asumate de RM în baza acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Potrivit autorilor, politicienii, partidele politice și Biserica Ortodoxă utilizează frecvent discursul de ură cu scopul de manipulare și distragere a atenției publicului de la problemele cu adevărat importante.³

Până în prezent, însă, nu există o viziune de ansamblu asupra discursului de ură și gradul în care acesta se manifestă în RM. Din aceste motive, Asociația Promo-LEX și-a propus să realizeze o cercetare complexă, atât teoretică, la nivel de legislație și politici publice, cât și practică, la nivel de măsurări cantitative a discursului de ură și intoleranței în spațiul public.

1. Centrul pentru Jurnalism Independent, 2015, [Evaluarea discursului instigator la ură în media online](#)

2. Centrul de Informații „GENDERDOC-M”, 2017, [Tackling the roots of hate against LGBT people in Moldova](#)

3. Grecu, P. Hriptievski, N. 2017, *The national anti-discrimination mechanism, hate-crimes and hate speech in Moldova: challenges and opportunities*. Policy Brief, Centrul de Resurse Juridice din Moldova

2 METODOLOGIA

Raportul analizează aspectele juridice și practice ale discursului de ură, precum și datele cantitative obținute în cadrul unui efort complex de monitorizare, realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul proiectului "Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturile Omului în Republica Moldova" implementat cu suportul Departamentului Justiție și Drepturile Omului al Fundației Soros-Moldova.

Descrierea problemei: Republica Moldova și-a asumat multiple angajamente internaționale privind dezvoltarea și promovarea drepturilor omului, inclusiv în domeniul egalității și nediscriminării. Deși, la nivel declarativ, Guvernul este relativ deschis pentru implementarea standardelor internaționale și prevederilor legale naționale, există o serie de circumstanțe care, direct sau indirect, creează impedimente în acest sens: resursele financiare insuficiente; reforma ineficientă a sectorului justiției; corupția; reticența și capacitățile limitate ale instituțiilor publice privind unele aspecte de drepturile omului.

Unii actori politici și religioși divizează societatea, folosind tot mai frecvent discursul de ură și instigarea la discriminare. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale (CERD) a recomandat RM să revadă legislația pentru sancționarea acestui tip de discurs.⁴ CERD și-a exprimat îngrijorarea privind promovarea tot mai frecventă a stereotipurilor și prejudecăților la adresa unor grupuri vulnerabile: femei, LGBT, musulmani, refugiați, romi, evrei, dar și lipsa răspunderii pentru astfel de încălcări. Invocarea abuzivă a libertății religioase pentru a restrânge drepturile altora creează și ea teren fertil pentru intoleranță și ură. Indicatorul intoleranței generalizate în RM este de 6,5 (*pe o scală de la 1 la 10, unde valoarea 1 constituie un nivel înalt de toleranță, iar 10 – un nivel ridicat de intoleranță*), foarte ridicat în comparație cu România, de exemplu, unde în 2011 acest indicator avea valoarea de 1,9.⁵

Raportul a fost realizat în baza unei metodologii dezvoltate pentru această cercetare și consultată cu reprezentanții CPPEAE, CEC, CCA și ai organizațiilor de media.

Scopul cercetării: Analiza și evaluarea gradului de utilizare a discursului care instigă la ură și discriminare în spațiul public din Republica Moldova, aprecierea cadrului legislativ și de politici publice, modul de reacție și de sancționare a autorităților.

Reglementările în domeniul discursului de ură au fost analizate prin prisma standardelor internaționale și cadrului legislativ național. Suplimentar, pentru analiza activității autorităților și organelor de drept au fost interpellate informațiile de rigoare prin intermediul demersurilor, transmise Consiliului Superior al Magistraturii, Procuraturii Generale și Ministerului Afacerilor Interne, CPPEAE, CEC și CCA.

4. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, 2017, [Concluziile și recomandările în cadrul celui de al 10-a și 11-a raport periodic privind Republica Moldova](#), pct.12

5. Voicu, O. Cash, J. & Cojocariu, V. 2017, [Biserică și Stat în Republica Moldova](#), Fundația Soros-Moldova, pag.18

Dinamica și intensitatea discursului de ură au fost analizate în baza informațiilor colectate în cadrul procesului de monitorizare în spațiul public și mass-media din Republica Moldova.

Perioada de monitorizare: 15 februarie 2018 – 15 august 2018. Monitorizarea a fost realizată de către cinci monitori, contractați pentru această activitate. Cazurile identificate au fost raportate în baza chestionarelor de monitorizare, elaborate pentru prezentul raport.

Sursele monitorizate: Sursele mass-media din spațiul online, TV, rețele de socializare, platforme cibernetice de stocare și distribuire a informațiilor, evenimente publice, declarații publice ale unor persoane publice, politicieni și figuri religioase.

Strategia de selectare a surselor media: Sursele media au fost selectate în baza indicatorilor de audiență și studiilor de măsurare a traficului pe internet, precum și a sondajelor realizate de companiile sociologice.⁶ Personalitățile politice și religioase au fost selectate în baza sondajelor sociologice privind încrederea publicului, a studiilor de specialitate dar și în funcție de prezența mediatică a acestora (vezi spre ex. nota de subsol 5).

MASS MEDIA ONLINE	TV	MASS MEDIA RELIGIOASĂ
1. www.actualitati.md	1. 10TV	1. altarulcredintei.md
2. www.adevarul.ro	2. Accent TV	2. jw.org
3. www.agora.md	3. Btv.md	3. www.aparatorul.md
4. www.aif.md	4. Canal 2	4. www.ephbalti.md
5. www.bloknot-moldova.md	5. Canal 3	5. www.episcopia-ungheni.md
6. www.deschide.md	6. Jurnal TV	6. www.mitropolia.md
7. www.flux.md	7. Moldova 1	7. www.moldovacrestina.md
8. www.jurnal.md	8. NTV	8. www.ortodox.md
9. www.kankan.md	9. Prime	
10. www.kp.md	10. ProTV	
11. www.moldovandream.com	11. Publika	
12. www.noi.md	12. RTR Moldova	
13. www.point.md	13. TV21	
14. www.protv.md	14. TV8	
15. www.realitatea.md		
16. www.sputnik.md		
17. www.timpul.md		
18. www.tv8.md		
19. www.tvrmoldova.md		
20. www.unimedia.md		

Abordarea teoretică și practică: Pentru analiza și interpretarea datelor a fost selectată abordarea extinsă a conceptului discursului de ură, care include definițiile juridice din legislația națională și internațională, dar și concepte conexe, precum instigarea la discriminare, discurs sexist, homofob, rasist, incitare la violență, amenințare, susținerea ideologiilor bazate pe superioritatea unui grup, defăimarea și insulta publică bazate pe deprecierea sau denigrarea unui grup și promovarea publică a intoleranței.

NOTĂ: în vederea uniformizării limbajului, raportul operează cu noțiunea generică de discurs de ură, care include următoarele forme și noțiuni conexe și derivate, precum incitare la violență, amenințare, instigare la discriminare, discurs rasist, antisemit, homofob, sexist și infracțiuni motivate de prejudecată.

6. Sursele au fost completate pe parcursul monitorizării, reieșind din numărul de cazuri identificate și ponderea personalităților politice și religioase în spațiul public.

3

DISCURSUL DE URĂ. EVOLUȚIA CONCEPTULUI ȘI REGLEMENTĂRILE JURIDICE

Discursul public care promovează sau susține intoleranța poate lua diverse forme, în funcție de modul în care se manifestă, grupul afectat, scopul urmărit sau impact. În limbajul uzual, termenul "discurs de ură" (eng: *hate speech*) este utilizat într-un sens larg, care înglobează atât incitarea la ură, cât și îndemnul la violență, instigarea la discriminare, discursul antisemit, rasist sau sexist, homofobia și alte forme de intoleranță exprimate public.

Acest capitol oferă o analiză a celor mai importante reglementări naționale și internaționale în domeniul discursului de ură, dar și a unor noțiuni conexe, precum instigarea la discriminare, sexism și infracțiuni motivate de prejudecată, utilizate frecvent pentru a încadra juridic retorica bazată pe intoleranță.

DISCURSUL DE URĂ

Discursul de ură poate fi analizat din două perspective: a) conceptul generic utilizat în limbajul uzual și b) instrumentul juridic pentru calificarea faptelor care au la bază incitarea la ură. Înainte de toate, este important de menționat că la nivel internațional încă există multe disensiuni privind definirea clară și uniformizată a acestui concept. Una din recomandările principale ale studiului UNESCO din anul 2015 "Contracurarea discursului de ură din mediul online",⁷ constă anume în unirea eforturilor statelor membre ONU pentru dezvoltarea unei definiții comprehensive și comun acceptate de comunitatea internațională.

Discursul de ură în termeni uzuali poate însemna promovarea unor mesaje care îndeamnă la acțiune împotriva unui om sau grup. El se poate manifesta prin chemarea la respingere, agresiune, dezordini, amenințări și ostilitate. El poate fi înțeles și ca un limbaj al insultelor sau ofensării publice. El poate reprezenta și o retorică de deumanizare pentru a crea o țintă mai ușor de atacat. Uneori discursul de ură presupune și manipulare, în special în conjunctură politică, însoțită de știri false sau denaturate, cu scopul de a ridiculiza oponenții, sau de a genera temeri și frici în societate și resentimente în raport cu anumite grupuri vulnerabile. În context politic, incitarea la ură se manifestă deosebit de agresiv în contextul evenimentelor publice, în special al celor electorale.

7. UNESCO, 2015, [Countering online hate speech](#), pag. 53-54.

Discursul de ură poate uni și diviza în același timp. Însăși esența lui constă în a coaliza un grup împotriva altei persoane sau grup. El se construiește pe prejudecăți, stereotipuri, conflicte sau tensiuni, pe care le exploatează sau le amplifică. De cele mai dese ori, discursul de ură este discursul antagonic: "NOI" împotriva "LOR". În context religios, aceste categorii sunt remodelate în "majoritate și minoritate", "normalitate și păcat/boală", "bine și rău", "moralitate și amoralitate".

Indiferent de scop și forma în care se manifestă, elementul comun pentru aceste discursuri este ura pentru cel prezentat, ca fiind diferit. La rândul său, și ura trebuie înțeleasă ca un concept generic, care însumează cele mai diferite emoții, sentimente și atitudini negative. Aceasta se manifestă în relație cu un grup social sau demografic, fiind condiționată anume de apartenența oamenilor la acest grup.

O caracteristică importantă a discursului de ură este manifestarea acestuia în spațiul public. Trebuie să existe o relație triangulară: obiect și subiect al discursului și audiența căreia i se adresează, pentru a întruni componenta de **incitare / promovare / susținere / justificare** a urii bazate pe intoleranță, spre deosebire de alte forme de discriminare, care nu necesită o relație cu publicul.

Retorica intoleranței poate avea diferite forme de exprimare. Expunerea verbală este forma cea mai simplă, dar nu unica. El poate fi scris, atunci când este publicat în articole de știri, pagini web, rețele de socializare, bloguri și alte platforme media. Discursul poate instiga la ură prin imagini, atunci când ilustrează mesajul pe care vrea să-l transmită autorul. El se poate manifesta și prin inscripții făcute în spațiile publice, pancarte, bannere, graffitti, spoturi video și publicitare. Discursul care instigă la ură poate fi exprimat inclusiv prin forme artistice și satirice – caricaturi, poezii, pamflete, piese muzicale.

Spectrul de exprimări pe care îl poate acoperi discursul care instigă la ură este atât de larg, încât aproape că nu poate fi încadrat într-un cadru normativ concret. Aceasta este una din dificultățile de bază în definirea uniformizată a acestui concept. La nivel internațional există mai multe încercări de a accesibiliza și sistematiza conceptul discursului de ură.

Susan Benesch, cercetătoare la Universitatea Harvard (SUA), a dezvoltat conceptul de "discurs periculos", care se referă doar la acele forme de exprimare care prezintă un risc semnificativ de a stimula, cataliza sau amplifica violența din partea unui grup asupra altui grup de persoane. Pentru identificarea acestui discurs trebuie analizate următoarele aspecte: caracterul și popularitatea autorului discursului, starea emoțională a publicului, conținutul discursului în sine ca un îndemn la acțiune, contextul social și istoric în care apare și modalitățile de diseminare a discursului.⁸

Pe de altă parte, Antoine Buyse, profesor de drepturile omului la Universitatea Utrecht (Olanda) a dezvoltat conceptul de "discurs al fricii", care se referă la limbajul capabil să ducă în cele din urmă la acte de violență, ca modalitate de apărare a securității sau integrității unui grup.⁹ Principiul funcționării acestui discurs se bazează pe insuflarea ideii de pericol pe care un grup de oameni îl prezintă pentru alt grup sau pentru restul societății.

8. Susan Benesch, 2013, [Dangerous Speech: A Proposal to Prevent Group Violence](#), Dangerous Speech Project

9. Antoine Buyse, 2014, [Words of Violence: "Fear Speech," or How Violent Conflict Escalation Relates to the Freedom of Expression](#)

Organizația internațională "ARTICLE 19", a elaborat o serie de principii, denumite "Principiile Camden".¹⁰ Acestea reprezintă o interpretare progresivă a legislației și standardelor internaționale referitoare la echilibrul dintre dreptul la libertatea de exprimare și egalitate, elaborate în consultare cu oficialii inter-guvernamentali de nivel înalt, reprezentanții societății civile și experții din domeniul academic. În contextul discursului de ură, "Principiile Camden" stabilesc:

- ↪ Termenii "ură" și "ostilitate" se referă la emoții intense și iraționale de rușine, dușmănie și detestare față de un grup țintă;
- ↪ Termenul "promovare" urmează să fie înțeles drept intenția de a promova ura în mod public față de un grup țintă;
- ↪ Termenul "incitare" se referă la declarațiile referitoare la grupurile naționale, rasiale sau religioase ce creează un risc iminent de discriminare, ostilitate sau violență împotriva persoanelor ce fac parte din aceste grupuri;
- ↪ Promovarea, de către diferite comunități, a unui sens pozitiv al identității de grup nu constituie discurs de ură.

SEXISM

O altă formă de promovare a urii și intoleranței este sexismul. Conceptele de sexism și discurs de ură au mai multe puncte de tangență (instigarea la discriminare, manifestarea intoleranței, relația cu publicul), dar trebuie înțelese și tratate ca fenomene distincte. În acest moment, nu există o definiție unanim recunoscută, însă fenomenul de sexism ia o amploare tot mai mare, astfel încât se află în vizorul multor mecanisme și organizații internaționale.

Comitetul de Miniștri al CoE a menționat că sexismul, ca formă de exprimare lingvistică în care masculinul prevalează asupra femininului, negând egalitatea în drepturi, împiedică asigurarea egalității dintre bărbați și femei.¹¹ Consiliul Europei examinează posibilitatea uniformizării noțiunii de sexism la nivel european. În acest scop, au fost propuse câteva definiții:

Definiția 1. "Sexismul se referă la orice acțiuni, gesturi sau comportamente, care au legătură cu sexul persoanei sau care presupun inferioritatea acesteia din cauza sexului, comise în spațiu public sau privat și care fac conexiunea cu stereotipurile nocive legate de gen, afectând demnitatea persoanei sau creându-i un mediu ostil, umilitor sau degradant."

Definiția 2. "Sexismul reprezintă faptele legate de prejudecăți, obiceiuri, tradiții sau alte practici, care au la bază ideea inferiorității femeilor sau stereotipurile privind rolurile femeilor și bărbaților."

10. Article 19, 2009, [Principiile Camden privind libertatea de exprimare și egalitatea](#)

11. Consiliul Europei, 1990, *Recomandarea nr. R (90) 4 privind eliminarea sexismului din limbaj*

INFRAȚIUNI MOTIVATE DE PREJUDECATĂ

Infrațiunile motivate de prejudecată nu beneficiază de o definiție unanim recunoscută la nivel internațional. Tratatul ONU nu definește în mod separat infrațiunile motivate de prejudecată, chiar dacă somează statele părți să declare ca delict pedepsite prin lege orice difuzare de idei bazate pe superioritate sau ură rasială, orice incitare la discriminare rasială precum și orice acte de violență sau provocare la astfel de acte, și orice sprijin acordat unor activități rasiste, inclusiv finanțarea lor.¹²

Raportorul Special ONU pe problemele minorităților a menționat că sunt foarte rare cazurile când infrațiunile motivate de prejudecată se întâmplă fără o stigmatizare și dezumanizare prealabilă a grupurilor afectate, sau fără instigarea la ură împotriva acestora.¹³ Raportorul a mai subliniat că trebuie deosebite trei tipuri de exprimări ale urii:

- a) Expresiile care reprezintă încălcări ale legislației internaționale și trebuie sancționate penal.
- b) Expresiile care nu sunt sancționabile penal, dar care pot face obiectul unor restricții justificate sau a examinării judiciare sub aspect civil.
- c) Expresii care nu pot fi sancționate nici în baza legii penale, nici în baza celei civile, dar care ridică îngrijorări în ceea ce privește toleranța, demnitatea și respectul pentru alții.

În 2011, Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a adoptat un set de recomandări, numit "Planul de acțiuni Rabat", pentru contracararea îndemnului la ură națională, rasială sau religioasă care constituie incitare la discriminare, ostilitate sau violență.¹⁴ Acesta stabilește un set minim de condiții, care trebuie îndeplinite pentru a pedepsi penal anumite forme de exprimare. Este vorba despre discursul de ură, care prin natura sa sau efectele pe care le poate produce este într-atât de grav încât necesită a fi incriminat. Comitetul pentru Drepturile Omului a propus testul din 6 părți:

- **Contextul.** Discursul trebuie analizat reieșind din contextul social și politic, prevalent la momentul când acest discurs a avut loc sau a fost diseminat.
- **Vorbitorul (autorul).** Poziția sau statutul vorbitorului în societate trebuie luată în considerare, în special poziția acestuia față de publicul căruia îi este adresat discursul.
- **Scopul.** Neglijența sau indiferența nu sunt suficiente pentru a califica faptele ca discurs de ură. Este necesar ca acestea să conțină îndemn sau incitare la acțiune, nu simpla distribuire sau circulare a unor materiale. Este important să existe o relație triangulară între obiectul și subiectul discursului și audiența căruia îi este adresat.
- **Conținutul și forma.** Analiza conținutului poate reflecta inclusiv măsura în care discursul a fost provocator sau direct, dar și forma, stilul și natura argumentelor desfășurate în discurs și ceea ce a înțeles publicul din acest discurs.
- **Acoperirea discursului.** Acoperirea include elemente cum ar fi: impactul discursului, natura publică a acestuia, intensitatea și mărimea audienței. La fel, trebuie evaluate metodele de diseminare a discursului și tipul acestora (tv, radio, ziare, online), dacă audiența vizată este predispusă sau nu să reacționeze la incitare, dacă afirmația este circulată într-un mediu restrâns sau este accesibilă publicului larg.

12. [Convenția internațională pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială](#), articolul 4 (a)

13. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, [Raportul Raportorului Special ONU pe problemele minorităților](#), 2015, pct. 52, A/HRC/28/64

14. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, 2013, [Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the expert workshops on the prohibition of incitement to national, racial or religious hatred](#), Rabat Plan of Action

🔗 **Probabilitatea și iminența.** Nu este necesar ca acțiunea la care este îndemnat publicul printr-un anumit discurs să rezulte într-o crimă. Cu toate acestea, este important să fie identificat un anumit nivel de risc de pericol. Asta înseamnă că instanțele vor trebui să stabilească dacă a existat o probabilitate rezonabilă ca discursul să rezulte în incitare la acțiune împotriva unui grup, sau nu.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI) a oferit o interpretare a noțiunii infracțiunilor motivate de prejudecată, reieșind din contextul rasial:

*"Un incident rasist trebuie considerat orice incident care este perceput a fi rasist de victimă sau altă persoană."*¹⁵

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a oferit o noțiune mai generală:

"Infracțiunile motivate de ură sunt fapte penale săvârșite cu un mobil bazat pe o prejudecată."

3.1 REGLEMENTĂRI NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Din punct de vedere juridic, discursul care instigă la ură, de asemenea, este definit diferit, în funcție de regiune, contextul istoric și social, actorii care îl definesc, dar și nivelul de dezvoltare al democrației ca atare.

Până a analiza aspectele juridice, este necesar de menționat că discursul de ură presupune ciocnirea a două drepturi fundamentale: egalitatea și demnitatea (protecția împotriva discriminării), pe de o parte, și libertatea de exprimare, pe de altă parte. Una din provocările principale în definirea juridică a acestui fenomen este identificarea echilibrului dintre libertatea de exprimare și neadmiterea discriminării sau încălcării altor drepturi.

REGLEMENTĂRI ÎN SISTEMUL ONU

Similar altor concepte moderne în materie de drepturile omului, discursul de ură își are originile în Declarația Universală a Drepturilor Omului (DUDO), care a fost concepută ca instrument de protecție a umanității, după al doilea război mondial și problemele pe care le-a scos în evidență: nazismul, superioritatea unui grup, ura față de grupurile considerate inferioare, holocaustul. Astfel, dreptul la egalitate (articolul 7) ocupă un loc central în Declarație și joacă un rol-cheie în dezvoltarea ulterioară a drepturilor omului:

15. ECRI, 2007, [Recomandarea de politică generală nr. 11 a ECRI pentru combaterea rasismului și discriminării rasiale în activitățile poliției](#)

"Toți oamenii sunt egali în fața legii și au, fără nici o deosebire, dreptul la o egală protecție a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o asemenea discriminare."

Această normă a influențat evoluția multor curente și domenii (nediscriminarea, egalitatea de gen, feminismul, mișcarea pentru drepturile persoanelor LGBT). Articolul 7 al DUDO, de asemenea, a servit drept fundament pentru contracararea fenomenelor bazate pe inegalitate și înrădăcinate în conștiința oamenilor (rasism, segregare, violență în bază de gen și violență în familie).

Noțiunea de discurs de ură își are originile în articolul 7 al DUDO, interpretat împreună cu articolul 19 (libertatea de exprimare). Totuși, acest concept a început să o aibă o existență separată odată cu adoptarea Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (PIDCP). Articolul 19 al Pactului definește libertatea de exprimare și criteriile de limitare ale acestei libertăți în felul următor:

"Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa."

(...) ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare: a) respectării drepturilor sau reputației altora; b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice."

Având în vedere posibilitatea stabilirii unor restricții asupra libertății de exprimare, PIDCP, prin articolul 20 (2) setează doi termeni noi – "îndemnul la ură" și "incitarea la discriminare, ostilitate sau violență":

"Orice îndemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență este interzisă prin lege."

Această normă internațională ulterior va da naștere conceptelor de "discurs de ură", "instigare la discriminare", "discurs sexist" și altele. Pentru a aduce claritate în privința modului de interpretare a conceptului de "discurs de ură" și pentru a explica că articolul 20 al PIDCP nu reprezintă o limitare a însăși esenței dreptului la libertatea de exprimare, în anul 2011 Comitetul ONU pentru Drepturile Omului a adoptat Comentariul General nr.34.¹⁶ Potrivit interpretării Comitetului, acțiunile sau faptele care se referă la articolul 20 (2) al PIDCP reprezintă o excepție de la garanțiile oferite libertății de exprimare și trebuie să întrunească cumulativ 3 elemente:

- ✚ Să îndemne; (*prin îndemn se înțeleg forme publice de exprimare care intenționează să provoace acțiuni sau răspuns la chemările de a acționa*);
- ✚ Să aibă scopul promovării urii naționale, rasiale sau religioase; (*prin ură se înțelege emoția puternică de critică/reproș/dizgrație, ostilitatea sau detestarea care vizează un grup*);
- ✚ Să constituie instigare la discriminare, ostilitate sau violență; (*prin instigare se înțelege îndemnul care este capabil să genereze acte iminente de discriminare, ostilitate sau violență*).

Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD) interzice discursul de ură din perspectiva grupurilor naționale, etnice sau rasiale, inclusiv discursul care emană de la autorități publice:

"Statele părți condamnă orice propagandă și orice organizații care se inspiră din idei sau teorii bazate pe superioritatea unei rase sau unui grup de persoane de o anumită culoare sau de o anumită origine etnică, sau care pretind să justifice sau să încurajeze orice formă de ură și de discriminare rasială (...)"

"Statele părți se angajează (...) să nu permită autorităților publice sau instituțiilor publice, naționale sau locale, să incite la discriminare rasială sau s-o încurajeze."

(Articolul 4)

Aspecte importante privind combaterea discursului de ură au fost detaliate în Recomandarea Generală nr.35 a Comitetului.¹⁷ CERD a recomandat statelor membre să declare faptele ilicite și să pedepsească prin lege următoarele acțiuni:

- ✚ Oricare diseminare de idei, bazată pe superioritate sau ură rasială și etnică, indiferent de mijloacele folosite pentru aceasta;
- ✚ Instigarea la ură, dispreț sau discriminare împotriva membrilor unui grup pe motive de rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică;
- ✚ Amenințări sau incitarea la violență împotriva membrilor unui grup pe motive de rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică;

16. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, 2011, [Comentariul General nr. 34](#), CCPR/C/GC/34

17. Comitetul ONU împotriva Discriminării Rasiale, [Recomandarea Generală nr. 35](#), 2013

- ✎ Exprimarea insultelor, ridiculizarea sau calomnia persoanelor sau grupurilor, justificarea urii, disprețului sau discriminării pe motive de rasă, culoare, descendență sau origine națională sau etnică, atunci când aceasta duce în mod evident la instigarea la ură sau la discriminare;
- ✎ Participarea în organizații și activități, care promovează și stimulează ura rasială.

REGLEMENTĂRI ÎN SISTEMUL CoE

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) nu definește separat discursul de ură. Similar DUDO, Convenția reglementează libertatea de exprimare și interzicerea discriminării în norme separate, care sunt interpretate împreună atunci când Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) examinează astfel de cazuri. Similar PIDCP, CEDO nu oferă protecție absolută libertății de exprimare, dimpotrivă, reglementează expres posibilitatea și condițiile în care această libertate poate fi restrânsă:

"Exercitarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege care, într-o societate democratică, constituie măsuri necesare pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății, a moralei, a reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea informațiilor confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești."

(Articolul 10 (2))

Libertatea de exprimare este astfel singurul drept garantat de Convenție în a cărei formulare apare expres menționată condiționalitatea că dreptul comportă atât îndatoriri, cât și responsabilități.

CEDO reglementează expres interzicerea discriminării (diferit de DUDO), în calitate de drept distinct și cu existență autonomă în sistemul european al drepturilor omului:

"Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nicio deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație."

(Articolul 14)

Examinând limitele libertății de exprimare în coroborare cu garanția de a proteja împotriva discriminării, CtEDO a oferit câteva interpretări prețioase, aplicabile discursului care instigă la ură ca formă de exprimare sancționabilă. Spre exemplu, în cauza *Erbakan* contra Turciei (2006)¹⁸, Curtea a stabilit:

"(...) toleranța și respectul egal al demnității fiecărei persoane constituie bazele unei societăți democratice, pluraliste. Chiar și așa, poate fi considerat necesar în unele societăți democratice de a sancționa sau chiar preveni toate formele de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura bazată pe intoleranță."

În cadrul Consiliului Europei, Comitetul de Miniștri a adoptat Recomandarea cu privire la "Discursul de ură"¹⁹ potrivit căreia termenul de discurs de ură trebuie înțeles ca:

"Toate formele de exprimare care răspândesc, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură ce au la bază intoleranța, inclusiv: intoleranța exprimată printr-un naționalism și etnocentrism agresiv, prin discriminare și ostilitate împotriva minorităților, a imigranților și a persoanelor care provin din imigrație."

REGLEMENTĂRI ÎN LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ A RM

Pe plan național, Constituția RM recunoaște, pe de o parte, principiile de drept internațional și DUDO (vezi articolul 4), iar pe de altă parte reglementează standardele în domeniul egalității și libertății de exprimare.

"Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială."

(Articolul 16)

Diferența dintre Articolul 16 și reglementările similare în tratatele internaționale constă în lista închisă de caracteristici din Constituția RM, care limitează aplicabilitatea garanției asupra unor grupuri sociale.

18. Curtea Europeană pentru Drepturile Omului, 6 iulie 2006, *Erbakan contra Turciei*, nr. 59405/00

19. Consiliul Europei, 30 octombrie 1997, *Recomandarea nr. R (97) 20 a Comitetului de Miniștri cu privire la "Discursul de Ură"*

Articolul 32 (3) din Constituție conține o normă care interpretează o formă a discursului de ură:

"Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional."

Reglementarea este deficientă, deoarece îmbină concepte diferite ca esență: a) manifestări exprimate la adresa statului și integrității acestuia; și b) manifestări exprimate la adresa unor grupuri de oameni.

Legislația națională oferă o definiție specială a discursului de ură, care este de fapt un amestec între conceptele oferite de tratatele ONU și noțiunile propuse de Consiliul Europei și se conține în **Legea cu privire la libertatea de exprimare nr. 64/2010**:

"discurs care incită la ură – orice formă de exprimare care provoacă, propagă, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță."

(Articolul 2)

Noțiunea oferită de Lege este una incompletă, care nu poate răspunde realității și nici oferi claritate în ceea ce înseamnă discursul de ură. Definiția este mai degrabă permisivă decât restrictivă, datorită sintagmelor "orice formă de exprimare" și "alte forme de ură fondate pe intoleranță". Chiar și așa, în contextul lipsei unor reglementări suplimentare și a unui cadru legislativ de suport, dar și a înțelegerii insuficiente a fenomenului discursului de ură în R. Moldova, definiția este vagă și nu răspunde la necesitățile practice de încadrare juridică și sancționare. Definiția are, de asemenea, o listă limitată de caracteristici protejate.

Legea cu privire la asigurarea egalității nr.121/2012 reglementează o formă apropiată discursului de ură – "instigarea la discriminare". Deosebirea între ele este spectrul restrâns de relații pe care le reglementează aceasta din urmă, adică acel comportament care este capabil să incite la discriminarea unei persoane, în baza criteriilor protejate de lege.

"orice comportament prin care o persoană aplică presiuni sau afișează o conduită intenționată în scopul discriminării unei terțe persoane pe baza criteriilor stipulate de prezenta lege"

(Articolul 2)

Chiar dacă această definiție trebuie analizată împreună cu definiția generală a discriminării,²⁰ ea nu oferă claritate în ceea ce privește modul de înțelegere a noțiunii de instigare la discriminare.

Dacă am raporta această noțiune la elementele pe care trebuie să le întrunească cumulativ discursul de ură, stabilite prin Comentariul General nr.34 al CDO (analizate mai sus), am observa cel puțin o neconcordanță importantă. Este vorba despre îndemnul capabil să genereze acțiuni sau comportament discriminatoriu. O analiză²¹ a Legii cu privire la asigurarea egalității realizată de Consiliul Europei arată că definiția instigării la discriminare nu face referire la legătura "percepută" dintre o persoană și un criteriu protejat și nici la intenția anunțată de a discrimina, instiga la discriminare și sprijini pe cineva pentru a discrimina. Prin urmare, putem concluziona că, deși cadrul legislativ există, acesta fie este insuficient, fie nu este destul de clar și previzibil pentru a oferi o protecție eficientă împotriva instigării la discriminare.

Legislația RM nu oferă o definiție a sexismului ca atare, însă **Legea cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați nr.5/2006** reglementează limbajul sexist:

"expresii și adresări ce prezintă femeia și bărbatul în manieră umilitoare, degradantă și violentă, ofensând demnitatea acestora"

(Articolul 2)²²

Sub aspect contravențional și penal, situația nu este diferită. Codul Contravențional nu conține nici o normă care ar reglementa comprehensiv discursul de ură. Codul Penal oferă o încadrare limitată a unor forme de exprimare periculoase, la articolul 346:

"Acțiunile intenționate, îndemnurile publice, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale, precum și limitarea, directă sau indirectă, a drepturilor ori stabilirea de avantaje, directe sau indirecte, cetățenilor în funcție de apartenența lor națională, etnică, rasială sau religioasă."

Norma este neclară și limitativă. Expresiile "înjosirea onoarei și demnității naționale" și "limitarea directă sau indirectă a drepturilor ori stabilirea de avantaje" sunt abstracte, mai ales în contextul în care lipsește o înțelegere practică a acestora. Articolul 346 nu poate răspunde necesităților curente, în special nu poate oferi protecție majorității grupurilor afectate de discursul de ură din motivul limitării caracteristicilor protejate ale celor patru: apartenență națională, etnică, rasială și religioasă.

20. Definiția discriminării: "orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse", [Legea 121 cu privire la asigurarea egalității](#), 2012

21. Ivana Roagna, Nevena Petrusic, 2016, [Evaluarea Legii cu privire la asigurarea egalității a Republicii Moldova în conformitate cu standardele de combatere a discriminării ale Consiliului Europei](#), pag. 10-11

22. [Legea nr.5 cu privire la egalitatea de șanse între bărbați și femei](#), 2006, articolul 2

Reglementarea juridică, precum și înțelegerea uzuală a discursului de ură, poate să difere de la stat la stat, sau de la o regiune la alta. Din perspectivă juridică, discursul de ură trebuie să întrunească o serie de condiții riguroase pentru a putea fi considerat o încălcare a legii și sancționat. Din perspectivă socială, însă, el poate fi înțeles într-un sens mai larg, ca multitudinea formelor de exprimare în public, capabile să promoveze ura. Abordarea extinsă a acestui termen poate contribui la reducerea intoleranței în societate și diminuarea acesteia în spațiul public. Încurajarea unui discurs tolerant și echilibrat, mai ales de către politicieni și formatori de opinie, poate servi drept instrument eficient de educare a publicului.

4 REACȚIA AUTORITĂȚILOR LA DISCURSUL DE URĂ

Sistemul internațional de drepturile omului oferă diferite tipuri de instrumente și mecanisme pentru asigurarea egalității și combaterea discriminării, de la educație la sancțiuni, de la politici publice la susținerea comunităților afectate. Acest capitol oferă o analiză a cadrului național de politici și a mecanismelor de protecție, aplicabile discursului de ură.

4.1 POLITICI PUBLICE

Republica Moldova nu a adoptat politici publice care să abordeze exclusiv discursul de ură. Dezvoltarea lor este necesară în contextul amplificării acestui fenomen, mai ales în domeniul online. Este totuși explicabilă lipsa acestora, dat fiind faptul că discursul de ură este un subdomeniu al protecției împotriva discriminării, care relativ recent a intrat în vizorul opiniei publice din Republica Moldova.

Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru anii 2018–2022 (PNADO)

PNADO 2018–2022 a fost adoptat cu dificultăți, după o serie lungă de consultări (aproape 18 luni) și reprezintă principalul document de politici publice în domeniul drepturilor omului. PNADO conține câteva obiective importante, care pot influența direct procesul de combatere a discursului de ură, printre care sunt:

✎ Incriminarea faptelor ilegale motivate de prejudecată, dispreț sau ură (domeniu de intervenție 5, obiectiv I, pct.6 al PNADO).

Pentru acesta, se propune modificarea legislației penale și contravenționale în vederea introducerii motivului de prejudecată, dispreț sau ură pentru comiterea infracțiunilor și contravențiilor conform listei criteriilor protejate de legislația internă și CEDO.

✎ Consolidarea capacităților organelor de urmărire penală, ale avocaților și ale judecătorilor de a aplica eficient legislația penală și contravențională privind infracțiunile și contravențiile motivate de prejudecăți, dispreț sau ură (domeniu de intervenție 5, obiectiv I, pct.7 al PNADO).

Implementarea va fi realizată prin ajustarea programelor de formare, elaborarea ghidurilor metodologice și instruirea actorilor vizați privind aplicarea legislației penale și contravenționale în domeniul infracțiunilor motivate de prejudecată, dispreț sau ură.

- ✎ Instituirea mecanismului de colectare a datelor dezagregate privind infracțiunile și contravențiile motivate de prejudecăți, dispreț sau ură (domeniu de intervenție 6, obiectiv I, pct.8 al PNADO).

Obiectivul va fi realizat prin: a) modificarea cadrului normativ privind metodologia de colectare a datelor dezagregate privind numărul și tipul infracțiunilor și contravențiilor motivate de prejudecăți, dispreț sau ură și b) punerea în aplicare a mecanismului de colectare a datelor dezagregate.

Măsurile menționate sunt într-adevăr necesare, deoarece atât la nivel teoretic, cât și la nivel practic, faptele motivate de ură (inclusiv discursul de ură) nu sunt reglementate și sancționate eficient. Mai mult ca atât, din cauza lipsei datelor dezagregate cu privire la aceste fapte, este greu de determinat intensitatea și dinamica fenomenului discursului de ură și a infracțiunilor motivate de prejudecată, fiind dificil de analizat care sunt deficiențele și barierele în identificarea, reclamarea și examinarea acestora.

PNADO stabilește și o serie de obiective, care indirect pot contribui la combaterea discursului de ură:

- ✎ Consolidarea capacităților reprezentanților mass-mediei și ale studenților facultăților de jurnalism în ceea ce privește particularitățile prezentării materialelor ce vizează unele grupuri de persoane (persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale, persoanele cu statut HIV pozitiv, comunitatea LGBT, imigranții, foștii deținuți, persoanele aparținând minorităților naționale (domeniu de intervenție 6, obiectiv I, pct.2 al PNADO).

Pentru realizarea acestui obiectiv, PNADO prevede atât instruirea și capacitarea jurnaliștilor, cât și perfecționarea programelor universitare, elaborarea ghidurilor și materialelor informative în acest sens.

- ✎ Adoptarea unui nou Cod al Audiovizualului și asigurarea implementării prevederilor acestuia (domeniu de intervenție 5, obiectiv I, pct.1 al PNADO).
- ✎ Noul PNADO stabilește și necesitatea creșterii actelor de reacționare ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului în cazurile de incitare la ură și discriminare în mass-media audiovizuală (domeniu de intervenție 5, obiectiv I, indicator 9 al PNADO).

Pentru comparație, PNADO 2011-2014²³ prevedea doar câteva măsuri generale în domeniul egalității și nediscriminării, printre care cele mai importante erau constituirea mecanismului național împotriva discriminării și realizarea unor campanii de sensibilizare. Includerea în premieră a unor măsuri care se referă direct la discursul de ură și infracțiunile motivate de prejudecată, scot în evidență actualitatea acestor probleme.

Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021

Strategia²⁴ presupune un set de principii, obiective și măsuri în vederea promovării drepturilor egale pentru ambele sexe, dar și pentru a reduce stereotipurile de gen. Strategia conține câteva elemente importante și inovative în ceea ce privește limbajul utilizat în public și comunicarea pe subiecte de gen.

23. [Hotărâre de Guvern Nr. 90 din 12.05.2011](#), cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului 2011-2014

24. [Hotărâre Nr. 259 din 28.04.2017](#), cu privire la aprobarea Strategiei pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia

Strategia menționează că una din probleme actuale în domeniu este reflectarea dezechilibrată și tendențioasă a femeilor și bărbaților. Conținutul sexist în publicitate e cauzat de atitudinile preconcepute ale mass-mediei, în particular ale jurnaliștilor, agențiilor de publicitate și consumatorilor. Insuficiența campaniilor de promovare continuă a drepturilor femeilor și a principiului egalității de șanse, de reducere a sexismului în publicitate perpetuează stereotipurile și prejudecățile cu referire la rolurile de gen.

Pentru a soluționa aceste probleme, Strategia propune implementarea de către instituțiile mass-media a ghidului „*Echilibrul de gen în produsele mediatice*”²⁵ Ghidul reprezintă un set de instrucțiuni și recomandări practice pentru reflectarea obiectivă și echilibrată a aspectelor legate de gen în mass-media.

Codul deontologic al jurnalistului²⁶ nu conține prevederi suficiente privind egalitatea și nediscriminarea. Potrivit Strategiei, nu există reglementări care ar descuraja perpetuarea stereotipurilor și sexismului și ar încuraja necesitatea prezentării nediscriminatorii, netendențioase, corecte și echilibrate a femeilor și bărbaților în produsele mediatice. Pentru aceasta, Strategia propune revizuirea și modificarea Codului.

Potrivit Strategiei, mesajele sexiste și degradante din publicitate reduc încrederea în sine a femeilor, afectează modul în care sunt percepute de societate și diminuează statutul lor social. Agențiile de publicitate nu sunt preocupate de identificarea și excluderea conținutului sexist din spoturile publicitare. O altă problemă este persistența violenței față de femei și fete în societate, în discursul mediatic și în mediul educațional, deoarece anvergura violenței bazate pe gen este cauzată, menținută și perpetuată inclusiv prin intermediul discursului social, transpus în cel mediatic.

Strategia de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova pentru anii 2017–2027

Strategia²⁷ stabilește că una din problemele actuale în domeniul relațiilor interetnice este discursul de ură, care afectează diferite grupuri minoritare. Una din acțiunile prioritare este elaborarea și aplicarea unor instrumente practice și efective pentru monitorizarea și raportarea stereotipurilor negative și instigării la ură în spațiul mediatic (pct.2.2). Rezultatul urmărit este monitorizarea permanentă a spațiului audiovizual în ceea ce privește conținutul ce instigă la ură interetnică și stereotipizare negativă.

O altă acțiune prioritară este promovarea implicării active a societății civile în sesizarea organelor competente despre cazurile de instigare la ură interetnică, discriminare și exprimare a intoleranței (pct.3.4). Unul din indicatorii de progres pentru aceste acțiuni este aprobarea actelor legislative privind interzicerea instigării la ură (pct. 3.1) și creșterea numărului de consultări cu reprezentanții societății civile referitoare la cazurile de instigare la ură interetnică, discriminare și exprimare a intoleranței.

25. I. Bunduchi, L. Handrabura, 2016, [Echilibrul de gen în produsele mediatice](#)

26. Consiliul de Presă din RM, 2011, [Codul deontologic al jurnalistului](#), Redacție Nouă

27. [Hotărâre Nr. 1464 din 30.12.2016](#), privind aprobarea Strategiei de consolidare a relațiilor interetnice în Republica Moldova, 2017–2027

Planul de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă pe anii 2016–2020²⁸

Planul nu conține obiective care ar viza direct sau indirect discursul de ură față de romi. Acesta însă stabilește măsuri de suport în consolidarea capacităților jurnaliștilor privind reflectarea echidistantă și obiectivă a informațiilor despre comunitatea romă. Deși această măsură nu se referă direct la contracararea discursului de ură, ea ar putea totuși tangențial contribui la reducerea intoleranței față de romi în spațiul public.

În lipsa unei viziuni comprehensive pe domeniul egalității și nediscriminării, putem observa totuși că problema discursului de ură devine tot mai actuală și capătă o atenție tot mai mare. Chiar dacă dezvoltarea fragmentată a unor acțiuni în strategiile de ramură nu reprezintă neapărat un indicator de rezultat, totuși recunoașterea problemei este pasul esențial de la care poate porni progresul.

4.2 MECANISME DE PROTECȚIE

Mecanismele de protecție aplicabile cazurilor de discurs de ură, instigare la discriminare, discurs sexist sau infracțiuni motivate de prejudecată nu diferă mult de mecanismele generale de protecție împotriva discriminării. Aceste mecanisme sunt atât din domeniul justiției (instanțe de judecată, organe de urmărire penală, Curtea Constituțională), cât și din afara acestuia (Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, Ombudsmanul, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Comisia Electorală Centrală). Unele entități ale societății civile, de asemenea, ar putea fi văzute ca mecanisme de protecție, cum ar fi Consiliul de Presă, de exemplu.

Nu există nici o cercetare comparativă a activității acestor mecanisme în domeniul discriminării și impactului pe care îl au. Din acest motiv este greu de apreciat care dintre ele este mai eficient pentru contracararea discursului de ură. Putem însă menționa că specificul activității instituțiilor nominalizate mai sus poate aduce beneficii, dar și prezenta riscuri în examinarea potențialelor cazuri de discurs de ură. Astfel, unele autorități au experiența și expertiza necesară pentru examinarea calitativă a cazurilor individuale, altele au capacitatea de a sancționa faptele de discriminare, de a stabili prejudicii și compensații.

Acest subcapitol nu își propune să ofere o analiză exhaustivă a competențelor autorităților care pot sau ar trebui să examineze cazurile de discurs de ură. Nu este nici cazul unei analize comprehensive a jurisprudenței privind cazurile de discurs de ură.

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Curtea Constituțională reprezintă un organ constituțional independent al statului, funcția primară a căreia este controlul constituționalității actelor normative și anularea normelor juridice care contravin Constituției, precum și interpretarea acesteia. În jurisprudența sa recentă, Curtea a examinat câteva sesizări care tangențial abordează tematica discursului de ură.

28. [Hotărâre Nr. 734 din 09.06.2016](#) cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă, 2016–2020

Examinarea constituționalității articolului 1 alin. (2) lit. c) din Legea nr.121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității²⁹

La originea cauzei s-a aflat excepția de neconstituționalitate a articolului 1 alin. (2) lit. c) din Legea nr.121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității, ridicată de avocata Doina Ioana Străisteanu și Centrul de Informații "GENDERDOC-M" în dosarul nr. 3-49/16, aflat pe rolul Judecătoriei Buiucani, mun. Chișinău.

Sesizarea către Curtea Constituțională a avut la bază litigiul, apărut în cadrul unei emisiuni televizate, în care Ghenadie Valuța (activist religios) a stropit-o cu agheasmă pe Angelica Frolov (activistă LGBT), pentru a săvârși un ritual religios. Aceste fapte au fost calificate de către CPPEDAE drept instigare la discriminare pe criteriu de orientare sexuală.³⁰ În cadrul examinării judiciare a cauzei, Ghenadie Valuța a invocat articolul 1 (2), lit.c, a Legii 121 cu privire la asigurarea egalității, care stabilește că prevederile acestei legi nu se aplică cultelor religioase și părților lor componente în ceea ce privește convingerile religioase.

Centrul de Informații "GENDERDOC-M" a contestat norma respectivă la Curtea Constituțională, argumentând că reprezentanții cultelor religioase abuzează de această excepție stabilită de lege pentru a scăpa de răspundere, inclusiv în cazul utilizării discursului de ură.

Deși Curtea a respins sesizarea depusă de GENDERDOC-M, aceasta a stabilit că dreptul de a avea o convingere protejează forul interior al persoanei, și nu manifestarea exterioară a convingerilor sale. La interpretarea normelor constituționale privind egalitatea și libertatea conștiinței, este important să fie luate în considerare următoarele principii: 1) egalitatea dintre credincioși și necredincioși; 2) cultivarea unui climat de toleranță și respect reciproc; 3) interzicerea oricăror manifestări de învrăjbire.

Confirmarea rezultatelor alegerilor din 13 noiembrie 2016 și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova, în temeiul articolului 135 alin.(1) lit. e) din Constituție³¹

La originea cauzei se află sesizarea Comisiei Electorale Centrale privind confirmarea rezultatelor alegerilor din 13 noiembrie 2016 și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova, depusă la Curtea Constituțională la 21 noiembrie 2016, în temeiul articolului 135 alin.(1) lit. e) din Constituție.

Campania pentru alegerile Președintelui RM din 2016 a fost marcată de implicarea activă a Bisericii în activitatea electorală. Unul din liderii Bisericii Ortodoxe din Moldova, episcopul Marchel, în cadrul unei conferințe de presă și-a manifestat expres susținerea pentru Igor Dodon și a avut mai multe declarații sexiste la adresa unei alte concurente electorale, Maia Sandu.

Curtea a constatat că, într-adevăr, declarațiile episcopului Marchel au avut un caracter sexist și discriminatoriu, iar implicarea figurilor religioase în procesele electorale este inadmisibilă. Curtea a făcut mai multe recomandări autorităților, în special care țin de revizuirea legilor și crearea mecanismelor în vederea neadmiterii acestui tip de interferențe pe viitor și sancționării în caz de necesitate. *(Cazul este descris detaliat în capitolul 7 – Discursul de ură și Religia)*

29. Curtea Constituțională, [Hotărâre Nr. 14 din 16.05.2016](#), privind excepția de neconstituționalitate a articolului 1 alin. (2) lit. c) din Legea nr. 121 din 25 mai 2012 cu privire la asigurarea egalității

30. CPPEDAE, [Decizia din 19.05.2014 nr. 064/14](#), privind discriminare pe criteriu de convingere religioasă și orientare sexuală

31. Curtea Constituțională, [Hotărârea nr.34 din 13.12.2016](#), privind confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova

INSTANȚELE JUDECĂTOREȘTI

Instanțele de judecată reprezintă unul din cele mai importante mecanisme de protecție datorită varietății de remedii oferite, printre care: **a)** recunoașterea dreptului; **b)** restabilirea situației anterioare încălcării dreptului și suprimarea acțiunilor prin care se încalcă dreptul sau se creează pericolul încălcării lui; **c)** recunoașterea nulității actului juridic; **d)** declararea nulității actului emis de o autoritate publică; **e)** repararea prejudiciilor; **f)** repararea prejudiciului moral și altele.

Avantajul pe care, cel puțin teoretic, îl oferă instanțele judecătorești față de alte mecanisme de protecție naționale (CPPEDAE sau Poliție) este în primul rând posibilitatea examinării problemei compensațiilor și prejudiciilor materiale și morale. Instanța poate obliga persoana care se face vinovată de discursul de ură să aducă scuze publice, să înceteze comportamentul discriminatoriu sau să decidă alte remedii necesare. Spre deosebire de deciziile CPPEDAE, hotărârile instanțelor în acest sens pot fi executate silit prin intermediul procedurilor speciale stabilite de Codul de Executare al RM.

Jurisprudența instanțelor naționale în cazurile de discurs de ură este redusă. Potrivit informației oferite de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) în cadrul prezentei cercetări, CSM nu dispune de instrumente de colectare dezagregată a informațiilor privind acest tip de cauze. Din acest motiv, nu putem oferi cu exactitate informații statistice despre numărul cazurilor de discurs de ură examinate, soluția oferită de instanțe sau alte aspecte. Cu toate acestea, utilizând instrumentele de căutare oferite de paginile web ale instanțelor de judecată, au fost identificate câteva cauze care se referă nemijlocit la incitarea la ură.

Cazul Radită vs. Plugaru

În anul 2012, în cadrul conferinței de presă intitulată "Criza politică, criza constituțională – încă o soluție", Anatol Plugaru (analist politic) a făcut următoarea declarație:

"Se creează impresia că domnul Mihai Ghimpu și partenerii săi politici procedează exact ca țiganii cu copilul nespălat – decât să-l spele, mai bine fac altul."

Instanța a decis că expresia contestată este rasistă și discriminatorie față de romi, dar a obligat pârâtul doar la achitarea cheltuielilor legate de taxa de stat, de 200 lei, deși reclamanții solicitaseră prejudiciul moral în sumă de 60 000 lei.

Cauza GENDERDOC-M vs. Episcopul Marchel³²

În septembrie 2012, într-un interviu televizat, episcopul Marchel al Eparhiei de Bălți și Fălești a Mitropoliei Moldovei a declarat că 92% din gay sunt purtători de HIV și SIDA și, din acest motiv, trebuie interzis ca aceștia să lucreze în instituțiile de învățământ, precum și în structurile de sănătate și alimentație publică.

În septembrie 2015, instanța a decis că declarațiile episcopului reprezintă discurs de ură și incitare la discriminare a persoanelor LGBT. Instanța a obligat episcopul Marchel să se abțină pe perioada examinării cauzei de la declarații care incită la ură și discriminare, să aducă scuze publice și a decis să încaseze din contul acestuia 10 000 (zece mii) lei cu titlu de prejudiciu moral.

32. Curtea Supremă de Justiție, [Decizia 2ra-1448/15 din 16.09.2015](#)

Cu toate acestea, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârea, menționând că discursul episcopului se referă la modul său de manifestare a convingerilor religioase și se încadrează în libertatea de exprimare.

Cauza Mohamed Abobakar vs. Mihail Musteață³³

Mohamed Abobakar, cetățean al Siriei, activa în calitate de manager la localul „H.S. Kebab”. Potrivit lui, într-un conflict cu un client – Mihail Musteață, ultimul a refuzat să achite comanda, s-a exprimat vulgar, înjurând și amenințând cu închiderea localului, iar toate injuriile se bazau pe culoarea pielii și rasă. Mohamed Abobakar a afirmat că atitudinea rasistă a lui Mihail Musteață era bazată pe prejudecățile față de arabi și musulmani, fiind exprimate în public și utilizând poziția de serviciu a acestuia (jurist în cadrul administrației publice locale).

În februarie 2018, instanța de judecată a constatat că comportamentul lui Mihail Musteață a fost rasist, iar atitudinea exprimată în public reprezenta acțiuni de segregare rasială și instigare la discriminare și i-a interzis pe viitor să manifeste atitudine rasistă, obligându-l să plătească prejudicii morale în sumă de 5 000 lei.

////////////////////

Exemple de mai sus ilustrează unele tipuri ale discursului de ură și aspecte ale examinării acestora în procesele de judecată. Ele nu au pretenția de a prezenta exhaustiv toate cazurile privind discursul de ură, aflate vreodată pe rolul instanțelor judecătorești.

ORGANELE DE DREPT

Legislația contravențională și cea penală este foarte limitată din punct de vedere al perspectivelor de sancționare a discursului de ură.

Codul Contravențional al RM (CC) nu prevede nici o normă care ar reglementa în mod direct și exhaustiv discursul de ură. Reieșind din practicile existente, acest discurs ar putea fi încadrat (teoretic) în una din următoarele contravenții:

Încălcarea legislației cu privire la cultele religioase. Articolul 54 al CC conține la alineatul 2 norma cea mai apropiată conceptului de discurs de ură. Acesta sancționează intoleranța confesională manifestată prin acte care stânenesc liberul exercițiu al unui cult religios sau prin acțiuni de propagare a urii religioase.

Totuși, norma citată se referă exclusiv la cultele și convingerile religioase și nu poate acoperi tot spectrul de grupuri și caracteristici ce pot fi afectate.

Injuria (art.69) și huliganismul nu prea grav (art.354). Teoretic, în baza acestor norme, Poliția ar putea sancționa discursul de ură, însă cel mai des această sancțiune ar viza în mod limitativ comportamentul persoanei în public, ordinea publică sau demnitatea victimei, dar nu incitarea la discriminare propriu-zisă.

În anul 2013, în cadrul Inspectoratului General al Poliției a fost înființat un departament special pentru criminalitatea informatică. Cu toate acestea, potrivit ONG-urilor, plângerile privind amenințările și incitarea la ură în rețelele sociale sunt, de obicei, respinse sau nu sunt investigate în mod corespunzător de către poliție, în principal din cauza lipsei de capacitate sau deoarece sunt considerate ne semnificative.³⁴

////////////////////////////////////

33. Curtea Supremă de justiție, [Decizia 2r-103/18 din 07.02.2018](#)

34. Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței, 23.03.2018, [Raportul ECRI privind RM, al 5-a ciclu de monitorizare](#), pct.47

Din punct de vedere penal, organele de drept sunt limitate în posibilitatea sancționării discursului de ură. Unica normă penală aplicabilă în acest sens este cea stabilită de articolul 346 Cod Penal al RM (CP):

"Acțiunile intenționate, îndemnul public, inclusiv prin intermediul mass-media, scrise și electronice, îndreptate spre ațâțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase, spre înjosirea onoarei și demnității naționale, precum și limitarea, directă sau indirectă, a drepturilor ori stabilirea de avantaje, directe sau indirecte, cetățenilor în funcție de apartenența lor națională, etnică, rasială sau religioasă, (...)"

Norma citată mai sus este una neclară și limitativă, nefiind în stare să ofere protecție eficientă, dar și să sancționeze ca atare discursul de ură sau infracțiunile motivate de prejudecată. Articolul nu conține nici o mențiune referitoare la incitarea la violență, care potrivit standardelor internaționale (vezi Capitolul 3) reprezintă un element important al acestui fenomen.

Articolul 346 e limitat la protecția exclusivă a 4 grupuri: naționale, etnice, rasiale și religioase. Lista criteriilor protejate trebuie ajustată la cele oferite de Articolul 14 al CEDO și Legea 121 cu privire la asigurarea egalității. Lista ar trebui să cuprindă caracteristici cum ar fi: culoarea, limba, cetățenia, sexul, orientarea sexuală, dizabilitatea, apartenența politică și altele.

Însă simpla reformulare a articolului 346 nu este suficientă. Așa cum arată practica, organele de drept întâmpină multe dificultăți în înțelegerea fenomenului de discurs de ură și infracțiuni motivate de prejudecată. Este redusă de asemenea capacitatea de investigare și sancționare a acestora.

Deficiența acestei norme și a procedurilor legate de investigarea infracțiunilor motivate de prejudecată poate fi analizată și prin prisma argumentelor utilizate de procurori în astfel de cauze. Mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului recomandă insistent autorităților să sancționeze infracțiunile motivate de prejudecată în baza unei liste extinse de criterii protejate (vezi spre exemplu rapoartele de la notele de subsol 4 și 34). Totuși, organele de drept refuză să facă acest lucru. Iată un exemplu al motivării deciziei de a nu investiga o infracțiune motivată de prejudecată în bază de sex:

"Procesul penal a fost clasat, deoarece dispoziția art.346 Cod penal indică expres criteriile de "discriminare – națională, rasială sau religioasă", iar cele invocate de petiționar nu se includ în norma juridică indicată mai sus. De unde rezultă, că în obiectul componentei de infracțiune prevăzute de art.346 Cod penal nu este reglementată discriminarea de ordin "sexual".³⁵

35. Decizia nr. 21r-819/14 din 11.12.2014, Curtea de Apel Chișinău

Potrivit informațiilor oferite în cadrul acestei cercetări de Consiliul Superior al Magistraturii, Ministerul Afacerilor Interne și Procuratura Generală, nu există un sistem de dezagregare a informațiilor în baza acestui tip de infracțiuni. Astfel, lipsa unui mecanism de colectare și sistematizare a datelor duce la imposibilitatea analizei fenomenului ca atare, a problemelor întâmpinate la diverse faze de investigare și examinare și, respectiv, la sancționarea inefficientă a acestor fapte.

Potrivit raportului ECRI (vezi nota de subsol 34), între 2014 și 2017, numai 6 cazuri au fost judecate în baza articolului 346 din Codul Penal. Cu toate acestea, autoritățile nu au oferit informații despre rezultatul acestor cazuri și nici despre incidentele tratate drept contravenții ori care cad sub răspunderea civilă.

Codul Penal nu reglementează în nici un fel amenințările, insultele publice și defăimarea, care au la bază apartenența persoanei la un grup anume. Codul nu acoperă nici exprimarea publică cu un scop rasist, a unei ideologii care afirmă superioritatea sau care depreciază sau denigrează un grup de persoane pe motiv de rasă, culoare, limbă, religie, naționalitate sau pe motiv de origine națională sau etnică. Codul la fel nu stabilește o circumstanță agravantă pentru astfel de infracțiuni, iată de ce se impune extinderea circumstanțelor agravante în baza unei liste largite de criterii protejate, pentru orice infracțiune, în vederea protejării eficiente a grupurilor vulnerabile.

Pentru a remedia aceste lacune legislative, a fost inițiat proiectul de lege nr. 301 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (versiunea din iulie 2017, după comasarea cu proiectul nr. 277).³⁶

Proiectul de lege se referă la modificarea, completarea și ajustarea Codului Penal și Codului Contravențional pentru îmbunătățirea cadrului legislativ în vederea combaterii infracțiunilor și contravențiilor motivate de prejudecată, în conformitate cu standardele internaționale, în special cu Declarația Universală a Drepturilor Omului și Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Totuși, până în prezent proiectul de lege nu a fost adoptat, deși a fost votat în prima lectură de Parlamentul RM.

CONSILIUL PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII

CPPEDAE este o autoritate publică autonomă, imparțială și independentă, creată în anul 2013 care își propune să protejeze împotriva discriminării, să asigure egalitatea, să promoveze oportunitățile egale și diversitatea.

Consiliul are următoarele atribuții generale:

- ↪ examinează corespunderea legislației și a proiectelor de acte normative la standardele privind nediscriminarea;
- ↪ monitorizează modul de implementare a legislației în domeniu;
- ↪ examinează plângeri și repune în drepturi victimele discriminării;
- ↪ informează și sensibilizează societatea în vederea eliminării tuturor formelor de discriminare.

36. [Proiectul legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative](#), nr.301 din 01.07.2016

Potrivit informației oferite de CPPEDAE în cadrul prezentei cercetări, de la instituirea Consiliului în anul 2013 și până în prezent, acesta a examinat 15 cazuri de discurs de ură. Nu este scopul acestei cercetări de a realiza o analiză comprehensivă a jurisprudenței CPPEDAE. Totuși, pentru exemplificarea modului de examinare a cazurilor de discriminare, remediilor pe care le oferă Consiliul și impactului activității acestei instituții asupra contracarării fenomenului discursului de ură, vom analiza câteva cazuri care au ajuns în atenția publică.

Cazul Renato Usatîi

În cadrul unei conferințe de presă din anul 2014,³⁷ Renato Usatîi, președintele Partidului PaRus a făcut următoarea declarație:

„Îmi cer scuze pentru expresie (despre romi), îi stimez, se știe că Filat e jumate țigan, numai că Filat e un țigan terminat (n.r. original: конченый), Filat mi-a ucis astăzi cel de-al doilea copil, primul a fost Partidul Nostru, astăzi Parus.”

CPPEDAE a constatat că declarațiile lui Renato Usatîi constituie instigare la discriminare sub formă de rasism.³⁸ A recomandat ca acesta să aducă scuze publice prin aceleași mijloace de informare în masă prin care a răspândit mesajul rasist, folosind următoarea expresie: *„Aduc scuzele mele comunității romilor pentru utilizarea exprimărilor rasiste în discursul meu.”*

Cazul Dorin Chirtoacă

În cadrul unei conferințe de presă din anul 2015, Dorin Chirtoacă (la acel moment primar general al municipiului Chișinău) a făcut următoarele declarații:

„Doamnei Greceanîi vreau să îi mulțumesc pentru participare. Să o felicit pentru faptul că a avut curajul să se implice în această campanie. Mai rău pentru bărbații din cadrul PSRM și mai departe, de la Kremlin, care s-au ascuns după fusta ei. Trebuiau să iasă în față, așa cum se cuvine într-o asemenea situație. Nu o doamnă care deja la apusul activității, la 59 de ani, la vârsta de pensie – hai, du-te și candidează la primăria Chișinău. Din start era clar că e o problemă. Eu înțeleg când înaintează o doamnă în plină putere de afirmare, și profesională, și personală, cum doriți, și să vină să concureze; iată cum doamna Crudu la Cruzești [...], da, suntem pentru, însă nu atunci când omul este forțat și pus în situația de a candida. [...]”

37. Conferință de presă susținută de Renato Usatîi, 15.09.2014, privind ridicarea de către MAI de la Ministerul Justiției a actelor partidului „PaRus”

38. CPPEDAE, Decizie din 13.10.2014, nr.159/14, privind declarațiile rasiste în discursul politic a domnului Renato Usatîi, liderul formațiunii politice „PaRus

Prin urmare, recomandăm și Kremlinului, și socialiștilor măcar să nu fie, să nu comită acte de lașitate de asta, să nu se ascundă după deget sau după fusta unor doamne.”

Consiliul a constatat că declarațiile citate reprezintă instigare la discriminare pe criteriul de sex și vârstă, constituind discurs sexist și ageist (pe criterii de gen și vârstă).³⁹ CPPEDAE i-a recomandat lui Dorin Chirtoacă să aducă scuze publice prin aceleași mijloace de informare în masă prin care a răspândit discursul sexist și ageist, folosind următorul text: **”Cer scuze pentru declarațiile mele discriminatorii față de femei și bărbați în politică și cer scuze pentru declarațiile mele sexiste față de femei.”**

Cazul Igor Dodon

Președintele RM, Igor Dodon, la data de 12.05.2017 în timpul emisiunii ”În profunzime” cu Lorena Bogza de la postul de televiziune PRO TV, a declarat următoarele:

”Este foarte greu să fi președintele tuturor. Astăzi am avut întrevedere cu partenerii cu 30 și ceva, 40 de ambasadori, UE, CSI, SUA, China și cineva din ambasadorii țărilor membre UE mi-a spus: ”Uite, peste o săptămână, două, vor fi niște proteste sau niște marșuri ale minorităților sexuale în Chișinău”. Păi, probabil n-o să pot să-i reprezint nici acum, adică sunt sigur că n-o să-i pot să-i reprezint niciodată pe astfel de categorie. Ei toți sunt cetățeni ai Republicii Moldova.”

Pe data de 20.06.2017, la emisiunea ”Персональный акцент” de la postul Accent TV, Igor Dodon a declarat:

”Referitor la ceea ce a spus doamna, ca să fim reprezentanți la tot poporul, eu niciodată nu am încercat să divizez, dar sunt anumite principii, anumite categorii, anumite lucruri pe care eu nu le voi susține niciodată. Sunt patru lucruri principale care pentru mine nu pot fi negociate și discutate: 1) Aceasta ține de statalitatea Republicii Moldova (...); 2) eu sunt adeptul neutralității; (3) eu sunt adept al valorilor noastre creștine. Da, sunt și alte culturi religioase, noi trebuie să-i respectăm absolut pe toți, dar 98 la sută sunt creștini ortodocși și lucrul ăsta ... eu sunt categoric împotriva, dacă va încerca cineva să spună, uite, haideți să înregistrăm minoritățile sexuale și așa mai departe.

39. CPPEDAE, [Decizie din 13.10.2014, nr.159/14](#), privind declarațiile rasiste în discursul politic a domnului Renato Usatîi, liderul formațiunii politice „PaRus

De aceea, cei care sunt pentru lichidarea bisericii, cei care sunt pentru înregistrarea minorităților sexuale, mă scuzați, dar eu nu voi fi reprezentantul d-astră și nu pot fi președintele d-astră”.

Consiliul a stabilit că declarațiile lui Igor Dodon reprezintă instigare la discriminare pe criteriu de orientare sexuală. CPPEDAE i-a recomandat lui Igor Dodon să aducă scuze publice pentru afirmațiile discriminatorii și instigatoare la discriminare pe criteriul de orientare sexuală. La fel, Consiliul i-a recomandat să dea dovadă de mai multă responsabilitate în pozițiile sale publice și să se abțină de la declarații discriminatorii și instigatoare la ură.⁴⁰

Dacă comparăm activitatea Consiliului cu cea a altor autorități (instanțe, poliție și procuratură), constatăm că acesta este mai eficient în examinarea situațiilor de discriminare și promovarea egalității. În ultimii ani, CPPEDAE a devenit o instituție recunoscută, care are un rol crucial în promovarea egalității și combaterea intoleranței. Suplimentar activității de examinare a plângerilor individuale, Consiliul a supus expertizării mai multe acte normative, a monitorizat situația în domeniu și a transmis recomandări atât autorităților în mod direct, cât și prin intermediul mecanismelor internaționale în domeniul drepturilor omului.

Totuși, CPPEDAE poate emite doar recomandări în cauzele individuale, Consiliul poate emite numai un proces-verbal de constatare a contravenției, care trebuie apoi să fie menținut de instanță. CPPEDAE nu este în măsură să impună sancțiuni pe cont propriu. Prin urmare, Consiliul nu poate asigura remediile necesare în cazurile individuale și nu are puterea necesară de a sancționa faptele de discriminare, ceea ce scade din autoritatea deciziilor pe care le emite.

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței a recomandat autorităților să consolideze capacitatea instituțională a CPPEDAE (vezi raportul de la nota de subsol 34, pct. 99). Autoritățile ar trebui, în special: i) să modifice regulile procedurale relevante pentru a asigura implementarea eficientă a mandatului CPPEDAE; ii) să aloce suficiente resurse financiare și umane, inclusiv fonduri pentru a asigura campanii de sensibilizare; iii) să se asigure că Consiliul își menține întreaga independență financiară față de guvern, și iv) să-și intensifice eforturile pentru a promova respectarea recomandărilor CPPEDAE.

CONSILIUL COORDONATOR AL AUDIOVIZUALULUI

CCA este o autoritate publică autonomă, care reglementează domeniul comunicării audiovizuale. Printre obiectivele de bază ale CCA se numără:

- ✎ Supravegherea respectării exprimării pluraliste de idei și de opinii în cadrul programelor transmise de radiodifuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova;
- ✎ Protejarea demnității umane și protecția minorilor;
- ✎ Protejarea spațiului informațional, patrimoniului lingvistic și cultural-național, inclusiv a culturii și limbilor minorităților naționale.

40. CPPEDAE, [Decizie din 25.09.2017, nr. 73/17](#), privind instigarea la discriminare pe criteriu de orientare sexuală

În activitatea sa, CCA are atribuții directe de sancționare a discursului de ură. Articolul 6 al Codului Audiovizualului stabilește că radiodifuzorului îi este interzisă difuzarea de programe care conțin orice formă de incitare la ură pe considerente de rasă, religie, naționalitate, sex. Este interzisă utilizarea limbajului sexist și a imaginilor violente și degradante ale femeilor și bărbaților.

Codul Audiovizualului definește două noțiuni apropiate discursului de ură (articolul 1):

- 1) Publicitate sexistă – prezentare (prin cuvinte, sunete sau imagini) intenționată și/sau neintenționată ce promovează mesaje eronate, discriminatorii și/sau degradante din perspectiva de gen și reproduce stereotipuri sexiste, afectând imaginea și demnitatea unuia din sexe;
- 2) Stereotip sexist – prejudecăți, convingeri, idei preconcepute referitoare la atributele și comportamentul femeilor și bărbaților, reflectând simplist și distorsionat rolurile lor după criteriul de sex.

CCA poate sancționa direct subiecții care incită la ură sau promovează mesaje sexiste prin: avertizări, amenzi (de la 5000 la 15000 lei), suspendarea sau retragerea licenței.

Cu toate acestea, în activitatea sa de până în prezent CCA nu s-a remarcat printr-o poziție fermă de sancționare a discursului de ură. Nu există nici o analiză a activității Consiliului sub acest aspect. Reieșind din rapoartele generale de activitate, CCA rar aplică norma citată mai sus.

Potrivit raportului Freedom House pentru anul 2017,⁴¹ datorită structurii sale foarte politizate, CCA nu a aplicat întotdeauna în mod eficient reglementările în cadrul mass-media. Potrivit ECRI (vezi raportul de la nota de subsol 34, pct.45), statul a raportat că din anul 2014 până în prezent, pentru incitare la ură sau discriminare CCA a aplicat sancțiuni (toate sub formă de avertisment) doar în 4 cazuri.

În luna iulie 2018, Parlamentul RM a adoptat un nou Cod al Audiovizualului.⁴² Spre deosebire de varianta actuală, noul Cod reglementează discursul de ură într-o variantă extinsă:

"Discurs de ură – exprimare care propagă, incită, promovează sau justifică ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau discriminare bazată pe sex, origine rasială sau etnică, naționalitate, religie sau credință, dizabilitate sau orientare sexuală."

(Articolul 1)

Articolului 11 al Codului stabilește că furnizorii de servicii media și distribuitorii de servicii media trebuie să respecte drepturile fundamentale ale omului în cadrul serviciilor media audiovizuale, iar potrivit alineatului 2 al articolului:

41. Freedom House, 2017, Libertatea presei, Moldova

42. [Codul serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova](#), proiect

"Sunt interzise programele audiovizuale susceptibile de a propaga, incita, promova sau justifica ura rasială, xenofobia, antisemitismul sau alte forme de ură fondate pe intoleranță sau discriminare bazată pe sex, origine rasială sau etnică, naționalitate, religie sau credință, dizabilitate sau orientare sexuală."

Definiția discursului de ură oferită de noul Cod al Audiovizualului este cea mai progresivă din toate definițiile care sunt prevăzute de legislația RM, atât datorită spectrului larg de forme pe care le conține, cât și datorită listei extinse de criterii protejate. Caracterul închis al listei va face însă dificilă sancționarea cazurilor de incitare la ură în baza altor criterii decât cele expres enumerate de articolul 1 și 11.

Adițional, noul Cod conține o reglementare referitoare la echilibrul de gen:

"În serviciile media audiovizuale este interzisă utilizarea limbajului sexist și a imaginilor violente și degradante ale femeilor și bărbaților."

(Articolul 18)

Deși dispune de prevederi și atribuții prețioase în sancționarea discursului de ură în domeniul audiovizualului, având posibilitatea de a contribui direct la dezvoltarea unui mediu mai tolerant, până în prezent CCA nu s-a afirmat ca o instituție care vrea să-și îndeplinească acest rol atribuit prin lege.

NOTĂ: În momentul publicării acestui raport, noul Cod al Audiovizualului nu era încă promulgat.

COMISIA ELECTORALĂ CENTRALĂ

Comisia Electorală Centrală (CEC) este o instituție publică fondată în vederea realizării politicii electorale, pentru buna organizare și desfășurare a alegerilor. Misiunea Comisiei Electorale Centrale este de a crea condiții optime pentru ca toți cetățenii Republicii Moldova să-și poată exercita nestingherit dreptul constituțional de a alege și de a fi ales în cadrul unor alegeri libere și corecte.

CEC activează în baza mai multor acte normative, dar cel mai important dintre ele este Codul Electoral al RM,⁴³ care conține câteva prevederi generale referitor la egalitate și nediscriminare. Acestea se referă la respectarea principiului egalității între femei și bărbați în campania electorală și drepturi egale în folosirea mijloacelor de informare în masă.

Codul Electoral nu reglementează în nici un fel discriminarea în campania electorală și nici discursul de ură. În pofida identificării și chiar sancționării de către CPPEDAE a discursului de ură și a celui sexist utilizat în ultimele câteva campanii electorale, inclusiv de către candidați, legislația electorală nu poate oferi până în prezent nici soluții și nici mecanisme de reacție promptă la acest fenomen.

43. [Codul Electoral](#), Nr. 1381 din 21.11.1997

Este adevărat că discursul de ură nu ține neapărat de legislația electorală, aceasta fiind mai degrabă prerogativa altor autorități (instanțe de judecată, CPPEDAE). Nu poate fi însă ignorat faptul că retorica electorală, programele și implicit discursul concurenților electorali și al simpatizanților acestora contează foarte mult în formarea opiniei publice și a deciziei alegătorului de a participa sau nu la vot, de a vota sau nu un candidat sau altul.

Imaginea construită prin discursul concurentului, oponentilor sau simpatizanților săi, reprezintă frecvent unul din factorii decisivi în procesul de vot. Din aceste motive, necesitatea de a reglementa retorica bazată pe ură devine o necesitate tot mai stringentă. Această necesitate este acutizată și de contextul social-politic al Republicii Moldova, afectat profund de divizarea societății pe criterii sociale, geopolitice și religioase.

Experiența recentă a campaniei pentru alegerile prezidențiale din 2016, dar și alegerile locale anticipate din primăvara anului 2018 confirmă acest lucru. Spre exemplu, la alegerile prezidențiale unul din candidații electorali favoriți în sondaje de opinie a fost o femeie, necăsătorită, fără copii. O parte a oponentilor electorali au adoptat retorica prejudecăților, utilizând stereotipurile de gen și orientare sexuală pentru a o denigra, a-i crea o imagine negativă și a-i asocia capacitățile profesionale cu aceste imagini.

În același timp, examinând implicarea reprezentanților Bisericii în procesul electoral, Curtea Constituțională a explicat că autoritățile statului, responsabile de acest proces nu și-au onorat obligația de a împiedica și sancționa implicarea cultelor religioase în alegeri. Pentru a remedia această problemă, Curtea a recomandat instituirea unor mecanisme sancționatorii prompte și imediate, inclusiv în materie penală, pentru orice tentativă de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale (vezi Hotărârea de la nota de subsol 31).

La același capitol, OSCE a recomandat autorităților să ia în considerare introducerea unui mecanism eficient împotriva cazurilor de retorică intolerantă, cum ar fi limbajul sexist și homofob și stereotipurile de gen, inclusiv în perioada de campanie electorală. Codul General de Etică și codurile interne ale radiodifuzorilor ar putea include dispoziții privind evitarea unui limbaj discriminatoriu, sexist și homofob.⁴⁴

Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) a stabilit că discriminarea de gen, discursurile discriminatorii, sexiste și homofobe ar trebui să fie clar identificate și pedepsite după cum prevede legislația, iar CEC și instituțiile de monitorizare ar trebui să intervină prompt în astfel de cazuri prin sancționarea clară a autorilor.⁴⁵

Misiunea Promo-LEX de monitorizare a alegerilor prezidențiale din 30 octombrie 2016 a identificat, de asemenea, în cadrul campaniei electorale, în special pentru turul II de scrutin, proliferarea unor atitudini, discursuri și practici discriminatorii, sexiste, xenofobe, care au alimentat frici și stereotipuri față de unele grupuri sociale, cum ar fi femeile, imigranții, refugiații, persoanele de alte confesiuni religioase decât creștinii, persoanele homosexuale. Experții Promo-LEX au recomandat ca discursurile discriminatorii și calomnioase să fie, în mod consecvent, sancționate conform legislației în vigoare.⁴⁶

44. OSCE/ODIHR, [Misiunea de Observare a Alegerilor prezidențiale în Moldova](#), Raport final privind alegerile prezidențiale din 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, pag.34

45. ENEMO, [Misiunea de observare a alegerilor prezidențiale în Moldova](#), Raport final privind alegerile prezidențiale din 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, pag. 36

46. Asociația Promo-LEX, [Misiunea de observare a alegerilor prezidențiale în Moldova](#), Raport final privind alegerile prezidențiale din 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, pag. 61

Va fi dificil de analizat impactul real al retoricii discriminatorii în procesele electorale, atâta timp cât cadrul legislativ și mecanismele existente în domeniu ignoră problema. Reglementarea discursului de ură, în conformitate cu standardele internaționale și crearea unor mecanisme eficiente de sancționare, reprezintă o necesitate din ce în ce mai stringentă pentru asigurarea alegerilor libere și corecte, precum și creșterea nivelului democrației din Republica Moldova.

5 DINAMICA DISCURSULUI DE URĂ ÎN SPAȚIUL PUBLIC. TENDINȚE ȘI GRUPURI AFECTATE

Sursă imagine: *realitatea.md*

Există relativ puține informații privind amploarea discursului de ură și modul în care acesta se manifestă în Republica Moldova. Sunt puține statistici care ar arăta tendințele referitoare la volumul, dinamica, intensitatea, autorii, identificarea sau sancționarea intoleranței în spațiul public. Chiar și așa, retorica urii este de mult timp utilizată în societatea noastră, cu prevalență în situațiile care atrag o atenție mare din partea publicului: procese electorale, activitatea politică (inclusiv externă), evenimente publice (proteste, festivaluri, sărbători) sau religioase, evenimente mondene sau de altă natură.

Mass-media este un alt domeniu, care predispune și oferă spațiu pentru apariția, amplificarea și răspândirea intoleranței.

Dezvoltarea tehnologiilor informaționale a predispus spre apariția unui alt spațiu public în care se poate manifesta discursul de ură – mediul online. Migrația masivă a mass-mediei spre spațiul online și apariția rețelelor de socializare au amplificat importanța și rolul acestui spațiu în societate, la cote pe care puțin probabil că cineva și le-ar fi imaginat acum 20 sau 30 de ani. Spațiul mediatic virtual a devenit cel mai mare spațiu public de exprimare, promovare a opiniilor, știrilor, serviciilor și multe altele. Legile și instrumentele clasice de sancționare se aplică mai dificil mediului online, care este diferit prin natura sa, acesta fiind mai ușor de utilizat, mai rapid în diseminarea informațiilor și poate oferi anonimitate.

Aceste circumstanțe au favorizat dezvoltarea masivă în spațiul online a fenomenului propagandei, manipulării, denaturării și intimidării. Au apărut chiar instrumente noi de manipulare și intimidare, cum ar fi, spre exemplu, internet trolling-ul⁴⁷ și știrile false⁴⁸ (*fake news*). Toate acestea au creat o atmosferă fertilă pentru dezvoltarea discursului de ură în cele mai variate forme și contexte.

Tendința de creștere a utilizării retoricii intoleranței are la bază cauze ce țin de cadrul legislativ deficient, contextul politic, aspecte geopolitice, dar și de prestația figurilor religioase, care constituie actori importanți pe agenda publică din Republica Moldova.

Cauzele enumerate mai sus au un rol decisiv în propagarea retoricii discriminatorii în societate. Evident, există și cauze de altă natură (calitatea scăzută a educației, ancorarea în paradigme învechite, obiceiuri și tradiții bazate pe prejudecăți), dar și factori care amplifică aceste retorici (accesibilitatea platformelor online, viteza de conexiune a internetului, interacțiunea ușoară pe rețelele de socializare, anonimitatea, distanța fizică între autor și grupul vizat).

Sursă imagine: realitatea.md

În ultimul său raport privind RM, Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței confirmă că domeniul politic joacă un rol important în apariția, amplificarea și răspândirea discursului de ură. De asemenea, ECRI menționează că prejudecățile față de unele grupuri sociale (LGBT, femei, romi, musulmani) de asemenea favorizează promovarea acestui discurs. ECRI atenționează că lipsa de reacție din partea autorităților, mediul online necontrolat, mecanismele ineficiente de sancționare și legislația imperfectă joacă un rol nu mai puțin important în răspândirea urii și intoleranței în societate (vezi raportul de la nota de subsol 34).

Acest capitol oferă o viziune asupra cazurilor de discurs de ură identificate în perioada 15 februarie – 15 august 2018 în spațiul public din RM. Analiza va reflecta atât aspectul cantitativ (numărul de cazuri, numărul de surse unde au fost distribuite, autorii), cât și modul de manifestare a discursului de ură (forme de exprimare, tendințe, impact).

47. Internet trolling – comportament de manieră înșelătoare, distructivă sau disruptivă, în diverse medii sociale online, aparent fără vreun scop determinat.

48. Știrile false – un tip de jurnalism galben sau de propagandă, care constă în răspândirea de informații false difuzate prin mass-media tradițională sau prin media socială tradițională, precum online, TV sau ziare.

Informațiile și statisticile prezentate în acest capitol reflectă datele colectate în procesul de monitorizare și nu au pretenția de a oferi un tablou absolut sau complet. Acest lucru ar fi aproape imposibil în contextul în care spațiul de monitorizare este atât de larg și complex. Acest capitol oferă o viziune aproximativă asupra volumului discursului de ură în spațiul public, a modului în care se manifestă, a persoanelor sau grupurilor care îl utilizează și a celor afectați, în limitele informațiilor colectate.

5.1 TENDINȚE GENERALE

Pe parcursul a 6 luni de monitorizare, au fost identificate și raportate cazuri care se referă la cele mai diferite forme de discurs: exprimări verbale, opinii scrise, imagini, secvențe video, discursuri în cadrul evenimentelor publice, pancarte, postări pe rețelele de socializare, comentarii la articole etc.

Numărul de cazuri identificate și numărul de surse care le-au distribuit

În total, în perioada monitorizării au fost identificate 457 cazuri de discurs de ură, exprimate în mass-media, evenimente publice și comentarii la știri. Numărul total de cazuri identificate se referă atât la discursul de ură, cât și la cazurile de instigare la violență, sexism, rasism, instigare la discriminare și promovarea publică a stereotipurilor și prejudecăților.

Cele 457 de cazuri identificate au fost distribuite de un număr total de 740 surse. Acestea se referă la mass-media online, platforme informaționale și TV. Cifra de 740 nu are pretenția de a prezenta lista exhaustivă a surselor care au distribuit discursul de ură în perioada de monitorizare, ci mai degrabă este o cifră orientativă. Știrile sau evenimentele publice de rezonanță sunt de obicei preluate de un număr mare de surse, în special mass-media, astfel încât cifra reală ar putea fi cu mult mai mare.

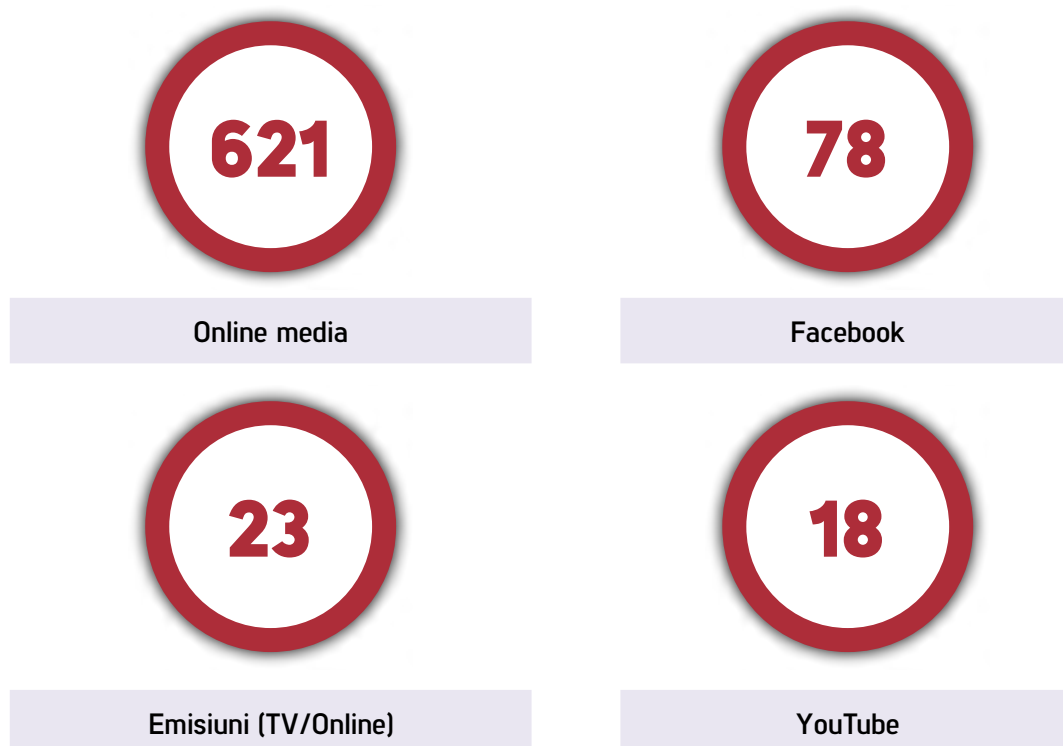
Contextul exprimării discursului de ură

Cele mai multe cazuri au fost identificate în articolele scrise, de obicei știri sau opinii de autor. Au fost raportate și cazuri identificate în cadrul emisiunilor TV, interviuri și postări pe rețelele de socializare ale unor personalități publice. De asemenea, a fost raportat un număr mare de comentarii la articolele media care conțin discurs de ură.

O atenție specială a fost acordată evenimentelor publice. Au fost monitorizate 17 evenimente publice, dintre care în 14 cazuri au fost identificate diverse forme de incitare la ură sau instigare la discriminare.

Categorii de surse

Retorica bazată pe intoleranță provine cel mai des din exprimările politicienilor, figurilor publice, simpatizanților partidelor politice sau candidaților electorali și reprezentanților cultelor religioase, care sunt preluate și răspândite prin articole analitice, știri, interviuri sau emisiuni în mass-media.

În anumite cazuri, discursul de ură este generat de autori ai articolelor, jurnaliști, experți sau alte persoane. O platformă de comunicare foarte des utilizată este rețeaua de socializare Facebook. Aceasta permite interacțiunea rapidă a autorului cu publicul și mass-media și este ușor de utilizat. Emisiunile TV și online, în special cele la care participă mai mulți invitați, predispun spre exprimări mai puțin controlate, uneori chiar impulsive. Pe YouTube, care este o pagină online de difuzare a materialelor video, au fost identificate cele mai puține cazuri de promovare publică a intoleranței. Discursul de ură a fost identificat în secvențele video publicate pe paginile unor figuri religioase, politicieni, blogheri și activiști sau ale unor instituții media. Această platformă nu a făcut însă obiectul unei monitorizări speciale. Au fost raportate doar acele cazuri în care YouTube a servit în calitate de platformă de stocare a secvențelor video.

NOTĂ: Pentru analiza statistică, în prezentul capitol au fost utilizate doar cazurile de discurs de ură și promovare a intoleranței în mass-media, online și în cadrul unor evenimente publice. Statistica privind comentariile care promovează discursul de ură nu e inclusă în analiza generală a datelor. De obicei, acestea se referă la reacții impulsive și sunt postate de persoane anonime, astfel încât acestea au fost incluse în analiza datelor, pentru a exemplifica diferite forme de exprimare și a arăta escaladarea urii ca răspuns la articole incitatoare. Așadar, în acest capitol vom opera cu cifra de 368, care se referă la discursurile exprimate în mass-media, online și evenimentele publice.

Numărul de cazuri utilizate pentru analiza datelor

368

Perioada de monitorizare a cuprins în total 181 de zile, în care au fost înregistrate 368 de cazuri. În mediu, în fiecare zi apar două cazuri noi de discurs de ură.

Rezonanța publică

3 276 216

Vizualizări

67 328

Distribuiri

Cifra totală de vizualizări a cazurilor identificate se ridică la **3 276 216** sau în medie peste **18 100** de vizualizări pe zi. Numărul de vizualizări a fost calculat în baza informațiilor publice oferite de paginile web ale instituțiilor media, rețele de socializare și alte platforme online. Audiența cazurilor identificate în cadrul emisiunilor televizate este imposibil de determinat, întrucât unele surse online nu oferă date despre vizualizări, astfel încât numărul real al acestora este cu mult mai mare.

Având la bază aceste cifre, putem concluziona că interferența publicului cu discursul de ură este mare, mai ales în mediul online. Desigur, nu avem date pentru comparație, însă 18 100 de vizualizări pe zi și riscul de a interacționa zilnic cu două situații care pot genera ură și intoleranță în societate denotă existența unei rezonanțe mari a acestui fenomen.

Numărul total al populației RM este de circa 3.5 milioane.⁴⁹ Dacă raportăm această cifră la numărul total de vizualizări contabilizate a discursului de ură, reiese că raportul este aproape 1:1, adică am putea presupune că, în medie, fiecare cetățean al RM, utilizator de internet, a interacționat cel puțin o dată cu astfel de cazuri.

Fig. 1. Distribuția discursului de ură în funcție de sexul autorului

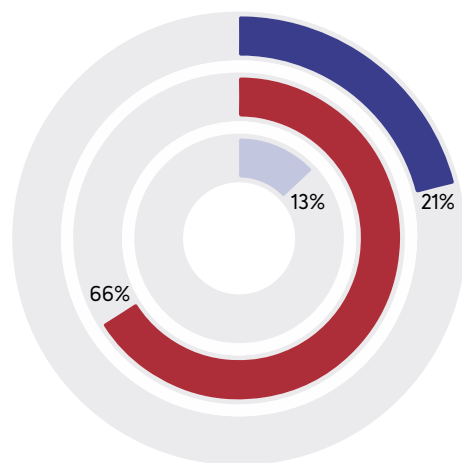

Potrivit datelor monitorizării, **autori ai discursului de ură sunt în marea majoritate a cazurilor bărbații, raportul fiind de 88% (bărbați) la 12% (femei)**. Cifra se referă doar la situațiile în care discursul a provenit de la o persoană fizică care a putut fi identificată.

Diferența atât de mare nu neapărat înseamnă că femeile nu utilizează retorica intoleranței în spațiul public. Prezența redusă a femeilor în politică și, respectiv, prezența mediatică redusă în comparație cu bărbații poate fi una din explicații. De asemenea, femeile se manifestă mai rar și în context religios. Trebuie însă menționat că, reieșind din datele monitorizării, femeile sunt mai atente la retorica pe care o au în public.

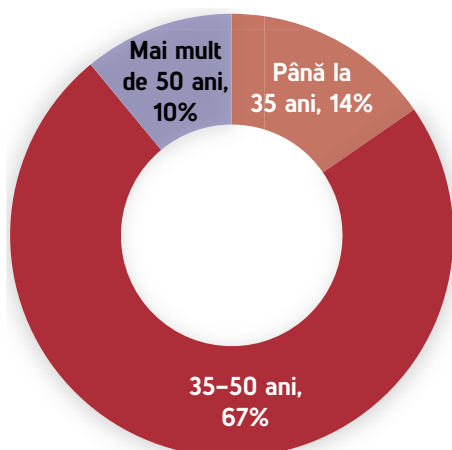
Cel mai des, discursul de ură este utilizat de persoanele cu vârsta cuprinsă între 35 – 50 ani, urmate de cele cu vârsta de peste 50 de ani. Cel mai rar acest discurs este utilizat de persoanele tinere, de până la 35 de ani. Pentru analiza acestei cifre trebuie să luăm în considerare că ea este mult influențată de mediul și condițiile în care apare. În cele mai multe cazuri, este vorba de atenția mediatică pe care o au persoanele publice, politicienii, activiștii, experții sau reprezentanți ai cultelor religioase. Persoanele până la 35 de ani sunt mai rar în astfel de poziții comparativ cu cei între 35 și 50 de ani. În același timp, cifra scăzută pentru grupul cu vârsta de peste 50 de ani poate fi explicată și prin faptul că aceștia interacționează mai puțin cu tehnologiile informaționale noi, în special cu sursele online.

Fig. 2. Distribuția discursului de ură în funcție de vârsta autorului

● Până la 35 ani ● Între 35-50 ani ● După 50 ani

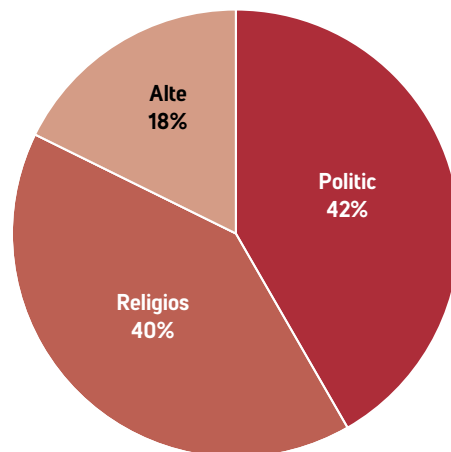
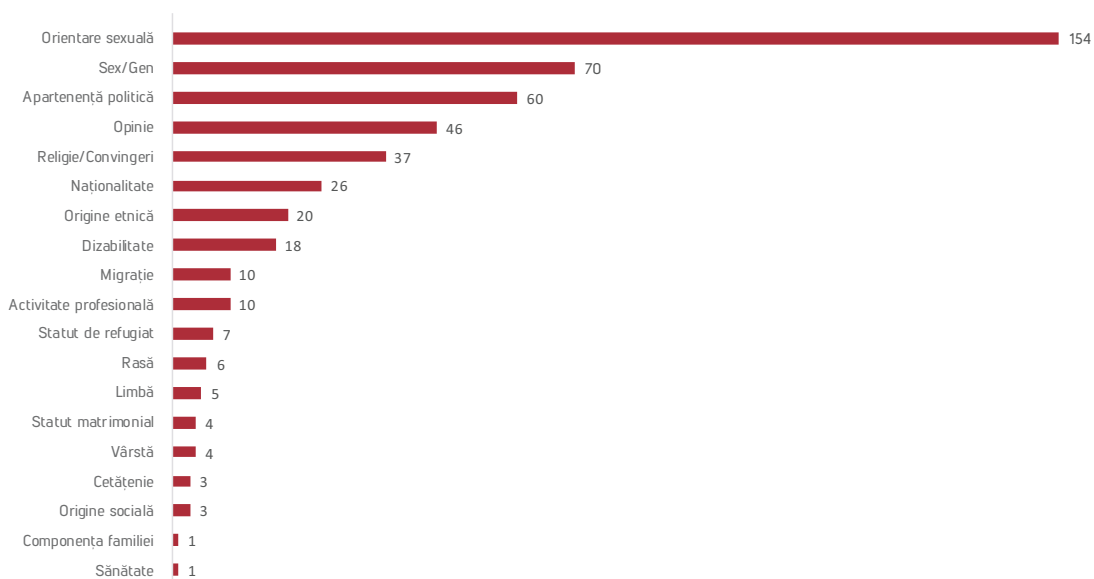
49. [Situația demografică în Republica Moldova în anul 2016](#), Biroul Național de Statistică

Fig. 3. Distribuția în funcție de vârsta persoanei afectate

Cel mai afectat de discursul de ură este grupul de vârstă 35-50 ani, urmat de tinerii până la 35 de ani și persoanele cu vârsta de peste 50 de ani. Factorii care influențează această distribuție sunt similari cu cei descriși mai sus, pentru persoanele care generează discursul de ură.

Contextul politic și religios cuprinde tot spectrul de relații și situații, începând cu exprimări care se referă la subiecte politice și religioase și terminând cu exprimări care colateral afectează aceste domenii sau actorii care le reprezintă.

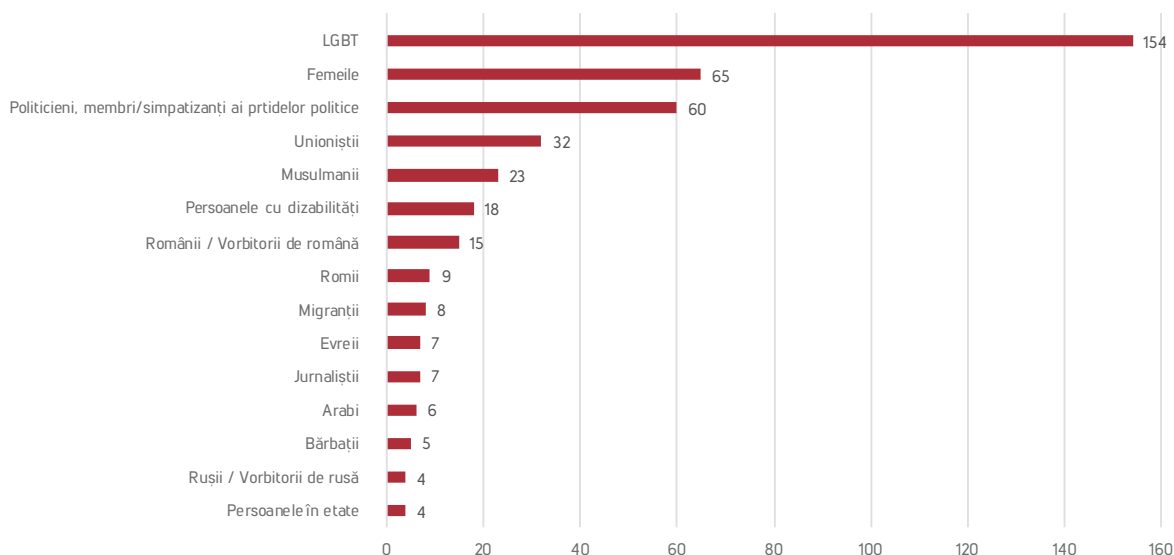
În categoria "Alte" se includ relații și subiecte de pe agenda publică care nu se referă nici la domeniul politic, nici la cel religios. Acestea pot fi sărbători naționale, dezbateri și discuții pe teme actuale în societate, conflicte între diverse grupuri sociale, sărbători sau evenimente publice. Așa cum arată Figura 4, **discursul de ură se manifestă preponderent în domeniile politic și religios**, în timp ce alte subiecte reprezintă un teren mai puțin fertil pentru promovarea intoleranței.

Fig. 4. Distribuția în funcție de contextul în care se manifestă discursul de ură**Fig. 5. Distribuția conform criteriului care a stat la baza discursului de ură**

Discursul de ură în varianta clasică, așa cum este definit în tratatele internaționale, se referă în primul rând la ura pe motive de rasă, naționalitate, origine etnică și religie. Din informațiile colectate în perioada monitorizării, putem observa însă că în contextul Republicii Moldova este actuală intoleranța manifestată față de grupul LGBT, femei, apartenența la grupuri sau ideologii politice și unioniști.

Aceste date reflectă în esență atmosfera generală din societate, care este puternic dezbinată pe motive geopolitice, lingvistice, religioase. În ultimul timp, însă, **spațiul public a fost invadat de două subiecte foarte actuale: valorile tradiționale și unionismul**. Primul subiect este utilizat preponderent de exponenții religiei ortodoxe în R. Moldova, în special de reprezentanții Mitropoliei Moldovei și unele curente neoprotestante, dar și de politicienii care l-au inclus, oficial sau neoficial, în programele și retorica politică. Decalajul dintre grupul LGBT și restul grupurilor este enorm. Situațiile în care persoanele LGBT au fost afectate de retorica intoleranței sunt de două ori mai multe în comparație cu femeile și de trei ori mai multe în comparație cu persoanele care aparțin unor grupuri politice sau asociate acestora.

Fig. 6. Distribuția conform grupurilor afectate

Al doilea subiect – unionismul – este exploatat în mare parte în context politic. Acest discurs afectează colateral românii ca naționalitate și vorbitorii de limbă română, în anumite situații – romii (când se pune semnul egal între rom și român), dar și rușii și vorbitorii de limbă rusă.

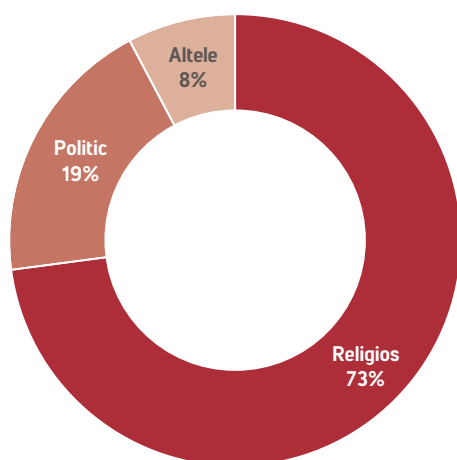
5.2 GRUPURI AFECTATE

În anul 2015, CPPEDAE a publicat studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova.⁵⁰ Cercetarea a arătat că cinci cele mai respinse grupuri din societate erau: LGBT, persoanele infectate cu HIV, deținuții, persoanele cu dizabilități mintale și intelectuale, precum și musulmanii. Prezenta cercetare arată că percepțiile și atitudinile față de anumite grupuri vulnerabile influențează inclusiv spațiul public și discursul public.

LGBT

Rezultatele monitorizării denotă un decalaj semnificativ al tendinței de discriminare a persoanelor LGBT, în comparație cu celelalte grupuri, în total acestea fiind vizate în 154 de cazuri din cele 368 înregistrate. **Discursul față de grupul LGBT este direct și agresiv, cu utilizarea calificativelor denigratoare, insultelor, asocierea cu amoralitatea, păcatul și răul.** Acest mod de exprimare este influențat de retorica reprezentanților Bisericii. În alte cazuri, prejudecățile homofobe sunt utilizate în retorica politică, ca element negativ de asociere, pentru a denigra un politician sau un partid.

Fig. 7. Discursul de ură împotriva LGBT, în funcție de contextul în care se manifestă

Cel mai des, discursul de ură împotriva grupului LGBT se manifestă în context religios, urmat de cel politic. Uneori prejudecățile legate de homosexualitate sunt utilizate chiar de către jurnaliști sau persoane publice, cu scopul de a umili sau ofensa, proiectând imaginea negativă asupra celui vizat.

PERSPECTIVA RELIGIOASĂ

În context religios, discursul este de multe ori însoțit de elemente de manipulare. Autorii utilizează imagini sau știri reale și le denaturează esența, asociind elementul negativ cu grupul LGBT.

O știre privind Compania Disney (*The Walt Disney Company*), care a inițiat acțiuni de susținere a drepturilor persoanelor LGBT a fost prezentată drept campanie de propagandă gay. Știrea contrapune activitatea companiei cu prejudecățile față de homosexuali, făcând aluzie la pericolul propagandei gay pentru copii.

Imagine preluată dintr-o știre, distribuită pe pagina altarulcreдинței.md⁵¹

50. CPPEDAE, 2015, *Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*

51. <http://altarulcreдинței.md/decizie-luata-de-disney-cel-mai-popular-personaj-animat-pentru-copii-implicat-in-propaganda-homosexuala/>

Asocierea homosexualității cu imagini, evenimente sau fapte negative, periculoase sau ilegale este utilizată intens. Spre exemplu, știrea intitulată: *”Între timp în Suedia, țară atee, ce a legalizat sodomia și implantează cipuri cetățenilor săi: incendii sălbatice în întreaga țară”*, induce cititorului ideea că în Suedia au loc incendii datorită legalizării sodomiei, care se referă inclusiv la drepturile persoanelor LGBT⁵².

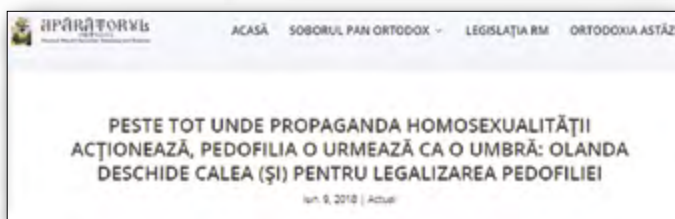

”Dumnezeu pedepsește aceasta țară atee, care a legalizat multe obiceiuri împotriva firii și care își implantează cipuri și renunță la banii cash.”

Similar, o altă știre intitulată *”Știrea despre care nu se scrie: peste 500 de sodomiți au ars într-un foc ce a acoperit o petrecere din Taiwan”* face referire la un incendiu dintr-un club de noapte din Taipei și asociază homosexualitatea cu moartea pentru ”păcatul sodomiei”.⁵³

”Concluzia este Urmatoarea: (...) cu siguranta Dumnezeu s-a uitat cu neplacere asupra intalnirii acestor Tineri si si-a dezlantuit mania Lui asupra tinerilor.”

Un instrument de manipulare utilizat des în articolele publicate pe aceste platforme este asocierea homosexualității cu pedofilia. Astfel, grupul LGBT este asociat, pe de o parte, cu o faptă amorală și inacceptabilă, servind drept

argument emoțional, iar pe de altă parte, cu o faptă interzisă de lege, servind drept argument juridic. Astfel de materiale prezintă informații scoase din context și denaturate, iar uneori ele operează cu informații false.

Paginile ortodoxe de știri au un număr mare de urmăritori și uneori depășesc multe din cele mai populare instituții media. Spre exemplu, portalul Moldova Ortodoxă are peste 100 000 de urmăritori pe Facebook, aproape egal cu numărul urmăritorilor paginilor de Facebook ai JurnalTV și PUBLIKA.MD și dublu față de numărul de urmăritori ai paginii Agora.MD. Prin urmare, audiențele acestor materiale sunt considerabile.

PERSPECTIVA POLITICĂ

În context politic și electoral, prejudecățile față de persoanele LGBT sunt utilizate din ce în ce mai mult pentru a crea impresia unui pericol iminent care trebuie înfruntat. Retorica protecției valorilor tradiționale devine tot mai populară. Spre exemplu, în campania electorală pentru alegerile locale anticipate din 20 mai 2018, candidatul PSRM, Ion Ceban a declarat în câteva rânduri că va interzice marșurile comunității gay din RM.⁵⁴

52. <https://www.aparatorul.md/intre-timp-in-suedia-incendii-in-intreaga-tara/>

53. <https://www.aparatorul.md/stirea-despre-care-nu-se-scrie-pest-500-de-sodomiti-au-fost-arsi-intr-un-foc-ce-a-acoperit-o-petrecere-din-taiwan/>

54. Vezi spre exemplu: Postul TV 8, *Dezbateri electorale 2018, primăria Chișinău: Alexandra Can, Ion Ceban și Andrei Năstase din 15.05.2018*, și *Dacă va ajunge primar, Ion Ceban va interzice marșurile unioniste. „Legea trebuie să fie respectată”*

"Eu sunt pentru familia tradițională. Nimeni nu interzice să facă ce vor aceste persoane în spațiul lor. Faceți acasă ce vreți, dar să nu exteriorizăm aceste lucruri în public. Nu voi permite să se desfășoare astfel de acțiuni."

Acest discurs a fost preluat de la fostul președinte al PSRM – Igor Dodon, care după victoria de la alegerile prezidențiale a declarat că în calitate de președinte nu va putea reprezenta comunitatea gay.⁵⁵

Un alt reprezentant PSRM, Vlad Batrîncea, după Marșul "Fără Frică" organizat de Centrul de Informații GENDERDOC-M, printr-o postare pe Facebook, a declarat:

*"Ответственность лежит не только и не столько на ЛГБТ, решивших, что можно перекрыть центр столицы православного государства, и устроить парад пропаганды извращенного меньшинства..."*⁵⁶

Deputatul a condamnat autorizarea desfășurării marșului de către autorități, instigând astfel la încălcarea libertății întrunirilor și a utilizat fraze ofensatoare "minoritate perversă", "bacanală", promovând astfel public intoleranța față de persoanele LGBT.

Stereotipurile și ura față de grupul LGBT sunt utilizate în calitate de instrument de denigrare a unor contracandidați sau oponenți și de coalizare a electoratului intolerant împotriva acestor oponenți. Spre exemplu, liderul Partidului Nostu, Renato Usatîi, în cadrul emisiunii "Cabinetul din umbră", a declarat:

*"Vlad Batrincea este, în limba rusă se spune, zadneprivodnîi (nota trad. – poponar) (...) Vlad Batrîncea răspunde la socialiști de toate relațiile acestea apropiate cu homosexuali."*⁵⁷

Afirmația în sine că un politician este homosexual nu este discriminatorie. Însă Renato Usatîi a utilizat afirmația în contextul unui discurs de denigrare, cu scopul de a proiecta intoleranța față de grupul LGBT pe oponentul său, promovând astfel prejudecățile față de persoanele gay.

PERSPECTIVA POLITICĂ

Similar mass-mediei din domeniul religios, mass-media clasică produce știri și materiale capabile să instige la ură. Spre exemplu, în articolul de pe pagina flux.md, autorul face mai multe afirmații homofobe și promovează prejudecăți față de persoanele LGBT:

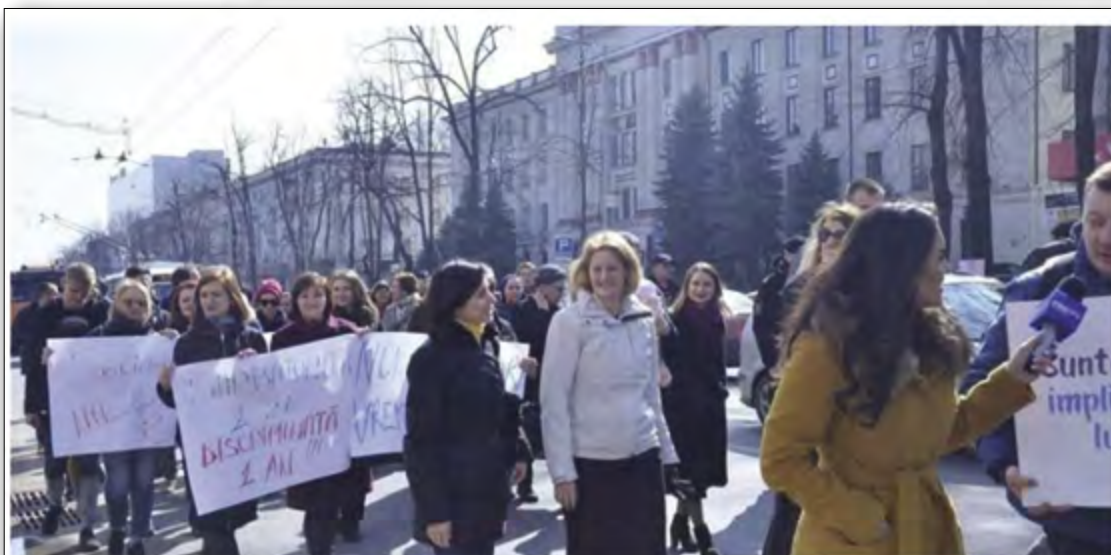
55. <http://diez.md/2017/05/12/dodon-spune-ca-nu-va-reprezenta-niciodata-comunitatea-lgbt-este-greu-sa-fii-presedintele-tuturor/>

56. „Răspunderea o poartă nu doar și nu atât persoanele LGBT care au decis că pot bloca centrul capitalei unui stat ortodox și organiza o paradă propagandistică a unei minorități perverse...” (nota trad.)

57. <http://www.jurnaltv.md/news/12e3869c6a97087a/cabinetul-din-umbra-7-iunie.html>

*"Duduța Maia a fost surprinsă din profil, zâmbind mălăieț și pășind în marș cadentat în mijlocul grupului lesbienelor de serviciu, finanțate copios din fondurile rețelilor Soros și altor promotori ai "valorilor occidentale", gen eutanasia, căsătoriile homosexuale, adopțiile de copii de către cuplurile de homosexuali, poliția juvenilă și altele de acest fel."*⁵⁸

Maia la marșul lesbienelor, fără Andrei, dar cu zâmbet pe chip

19:09, 12 martie 2018 | Diverse | 3246 vizualizări | Nu există niciun comentariu | Autor: FLUX ON-LINE

Sursă imagine: flux.md

Pagina Sputnik.md a publicat câteva știri care promovează intoleranța față de comunitatea LGBT. Spre exemplu, știrea privind marșul "Fără Frică" conține calificative ale autorului, bazate pe prejudecăți:⁵⁹

"Pe la ora 12:00, vreo două sute de manifestanți, care promovează relațiile sexuale homosexuale, au început să defileze prin Capitală, fiind flancați de sute de polițiști, care îi protejează de nemulțumirea și mânia celor care sunt adepții moralității și normalității."

58. <http://flux.md/stiri/diverse/maia-la-marsul-lesbienelor-fara-andrei-dar-cu-zambet-pe-chip>

59. <https://sputnik.md/society/20180519/19310272/centrul-capitalei-homosexuali-defileaza-protejati-politie.html>

Sursă imagine: sputnik.md

"Acest marș are loc chiar dacă Biserica Ortodoxă din Moldova a îndemnat autoritățile locale să nu admită desfășurarea în centrul Capitalei a acestei manifestații imorale, care promovează relațiile sexuale homosexuale."

Autorii folosesc o poză care nu are legătură cu evenimentul relatat, iar link-ul către știre este însoțit de mesajul:

"Este oribil ce se întâmplă acum în centrul capitalei: Homosexualii defilează, protejați de Poliție."

Calificativele și modul de exprimare a jurnaliștilor prezintă știrea subiectiv și părtinitor, sugerând că este un eveniment anormal și dezgustător. Autorii perpetuează o imagine negativă a persoanelor LGBT, care poate fi preluată de cititori, reprezentând în așa fel instigare la discriminare.

O altă formă de manifestare a intoleranței în domeniul online sunt știrile false. De obicei, acest tip de știri utilizează informații denigratoare și folosesc prejudecățile față de cele mai respinse grupuri sociale, pentru a prezenta într-o lumină cât mai defavorabilă politicienii sau alte figuri publice.

Pe data de 27 aprilie 2018, pe pagina web presaindependenta.wordpress.com a fost publicat un pretins interviu cu un preot din satul de baștină al liderului PPDA, Andrei Năstase. Articolul promova mai multe imagini denigratoare și prejudecăți, atât la adresa comunității LGBT și a femeilor, cât și nemijlocit la adresa politicienilor Andrei Năstase și Maia Sandu:

"Aaa... Doamne ferește de așa oameni (despre gay). Vor arde în focul iadului. Cred că de asta Maia Sandu nu este măritată și nu are copii. Eu dacă sincer nici nu știam despre legătura pas cu LGBT, sau cum îi mai cheamă..."

După ce în repetate rânduri a fost raportată⁶⁰ ca fiind o platformă de știri false, pagina a fost ștersă.

Impactul opiniilor persoanelor publice sau a știrilor care promovează intoleranța poate fi analizat prin prisma comentariilor la astfel de articole. De obicei, gradul de ură manifestat în comentarii este mai mare, iar discursul mai agresiv. Spre exemplu, un articol despre declarația lui Ion Ceban privind interzicerea marșurilor LGBT a provocat comentarii deosebit de agresive, care instigă la violență.⁶¹

*"Да вообще эту всю нечесть надо сжечь! как во времена инквизиций на костре! и всез позвать на площадь чтобы не повадно было!"*⁶²

Reieșind din premisele sociale, instabilitatea politică și nivelul înalt de intoleranță care se înregistrează în prezent în spațiul public, este probabil ca discursul de ură față de persoanele gay să crească, mai ales în contextul alegerilor parlamentare și locale planificate în anul 2019.

FEMEI

Femeile constituie al doilea cel mai afectat grup de discursul de ură. Aproape că nu au fost identificate situații de instigare la violență, cu excepția discriminării multiple (intersecționale), când la baza discursului au stat câteva criterii protejate. Exprimarea se manifestă de multe ori prin clișee legate de modele de comportament și prejudecăți de gen. Această retorică portretizează imaginea femeii slabe sau inferioare bărbatului. Cele mai agresive exprimări au fost identificate în comentarii la articole și știri.

DISCURSUL SEXIST

În cadrul emisiunii "Dialog" de la postul BTV, Renato Usatîi a declarat despre Maia Sandu:⁶³

60. Vezi spre exemplu: <https://www.zdg.md/editia-print/politic/stop-fals/stop-fals-dezinformarea-si-falsurile-stimulate-de-lipsa-sanctiunilor>

61. <https://point.md/ru/novosti/politika/kodrianu-prizval-bukharest-pomoch-unionistskomu-telekanalu-v-moldove>

62. "Și, în general, toată scârănăvia asta trebuie arsă! Pe rug, ca pe vremea inchiziției! Și toată lumea să fie chemată să asiste în piață, ca să le fie de învățătură!" (nota trad.)

63. <http://ru1.md/video/videntry/1553932941326380>

*"(...) Я против нее из-за того что Мая может одеть розовенькие туфельки, одеть какое-то... взять какую-то сумочку из натуральной индюшиной кожи... и пойти на работу в мэрию Женева"*⁶⁴

Similar, în cadrul emisiunii "Important", de la postul TVC21, Igor Grigoriev, fostul vice-primar al orașului Orhei, într-o discuție despre politica din RM a declarat:⁶⁵

"Pentru ce le trebuie Ghimpu dacă alături stă Leancă împodobit ca o mireasă?"

Aceste mesaje nu tot timpul se adresează direct femeilor, dar sunt utilizate pentru a ofensa persoana căreia i se adresează sau pentru a o contrapune unor prejudecăți percepute ostil în societate. Autorii acestor exprimări construiesc retorica împotriva oponenților axată pe derâdere, inferioritate și neseriozitate, asociate cu prejudecățile pe care le folosesc. Această comparație are în permanență la polul opus femeile, într-un fel sau în altul.

Pentru exemplu, expresia "împodobit ca o mireasă", citată mai sus, are scopul de a arăta lipsa de utilitate reală a domnului Leancă (în viziunea autorului) și rolul "decorativ" al acestuia în politică. Termenul de comparație este mireasa – un decor frumos, dar lipsit de importanță, iar contextul sexist al comparației este proiectat automat pe imaginea generală a femeilor.

În timpul unui miting de protest organizat de Partidul Șor⁶⁶, o participantă a recitat o poezie, în care utilizează prejudecățile privind rolul social al femeii:

*"Uite, lumea tot întreabă:
Care-i Sandu a ta treabă?
Decât ai urzi doar rău,
Mai bine caută-ți un flăcău.
Fă, dragă, o căsnicie,
Și iubire pe vecie.
Nu căuta să faci doar rău,
Ai frică de Dumnezeu."*

Într-o postare despre activitatea Comisiei Electorale Centrale, jurnalista postului TV8, Natalia Morari, a comparat instituția cu domnișoarele care au o responsabilitate socială scăzută, expresie utilizată uneori cu referință la femeile ușuratice sau prostituate. Jurnalista conștient a utilizat paralela discriminatorie, asumându-și faptul că exprimarea reprezintă o jignire care afectează imaginea femeilor în societate.⁶⁷

64. „(...)Sunt împotriva ei pentru că Maia poate în orice moment să-și pună o pereche de pantofoari roz, să îmbrace nu știu ce... să-și ia vreo poșetică din piele naturală de curcan și să meargă la serviciu în primăria Genevei” (nota trad.)

65. <https://www.youtube.com/watch?v=x-ZfuE4LHsU>

66. Vezi spre exemplu: <http://tv8.md/2018/05/28/foto-video-manifestatie-cu-muzica-flori-poezii-si-pancarte-sor-si-a-adus-sustinatorii-la-un-protest-anti-pas/>

67. <https://www.facebook.com/natalia.morari.5/posts/10216038482332512>

"Cand o institutie de stat arata mai mult ca "девушка с пониженной социальной ответственностью".⁶⁸ Si nici nu stii pentru cine e o jignire mai mare – pentru institutie, sau pentru fata, de fapt. P.S. Sa-mi fie iertat sexismul, dar postarea e despre altceva."

Молдавские политики оказались в тюрьме после секса с известными журналистками

Общество, 26.03.2018 10:06

Браки известных политиков и журналисток в Молдове по иронии судьбы совпадают с арестами и завершением карьеры мужчин.

В России разгорелся скандал вокруг сексуальных домогательств депутата Госдумы Леонида Слуцкого к журналисткам. Несколько сотрудниц крупных изданий обвинили его в приставаниях. Журналисты объявили бойкот Слуцкому, отказавшись брать у него комментарии, а руководство Госдумы в ответ лишило их аккредитации.

В Молдове мужчины-политики в последнее время часто оказываются в постели соблазнительных журналисток, а их возлюбленные после выхода замуж делают карьеру в масс-медиа. Истории бурных романов с политиками Анишоары Лопин, Натальи Морарь и Анжелы Гонцы вписались в летопись светских скандалов Молдовы. Журналистки и политики бурно сходились, не менее громко расставались, а всем из них пришлось перенести и арест любимого мужчины.

Sursă imagine: bloknot-moldova.md

Articolul "Politicieni moldoveni care au ajuns în închisoare după ce au făcut sex cu jurnaliste renumite", publicat pe bloknot-moldova.md,⁶⁹ redă stereotipul femeilor care folosesc relațiile sexuale pentru a obține beneficii în cariera profesională. Autorul conturează clișee despre femeile jurnaliste, insinuând caracterul distructiv al relațiilor cu politicienii (după sex cu jurnalistele, politicienii ajung în arest).

Pe pagina stiri.md a fost publicat articolul intitulat: "**Femeile în pantaloni, în pericol să rămână nemăritate**", care redă opinia unui preot privind modul în care trebuie să arate femeile.⁷⁰

"Fetița dumneavoastră este în pericol să rămână nemăritată. De ce? Pentru că băieții zdraveni la cap iubesc fete, nu băieți. (...) Problema este că pierzi din feminitate."

Unele știri prezintă prejudecățile față de femei direct în titlu. Știrea de pe unimedia.md despre un incident care a avut loc în transportul public a fost intitulată: "**Comportament de domnișoare: înjurături și lovituri într-un troleibuz din capitală.**" Titlul insinuează un grad mai ridicat de responsabilitate al participantelor la conflict, din motiv că sunt domnișoare.⁷¹

68. "domnișoară cu responsabilitate socială scăzută" (nota trad.)

69. <http://bloknot-moldova.md/news/moldavskie-politiki-okazalis-v-tyurme-posle-seksa->

70. <https://stiri.md/article/international/preot-femeile-in-pantaloni-in-pericol-sa-ramana-nemaritate>

71. <https://unimedia.info/stiri/video-comportament-de-domnisoare-Injuraturi-si-lovituri-intr-un-troleibuz-din-capitala-157850.html>

Un caracter mai agresiv al exprimării poate fi observat în comentarii la articolele în care sunt vizate femeile. Duritatea mesajelor este amplificată de apartenența politică a acestora. Spre exemplu, unii utilizatori folosesc comentarii de jignire și dezumanizare la adresa unor femei politiciene, iar alții instigă la violență și chiar viol.

1) (Nume) ссука, привет тебе, животное.⁷²

2) (Nume) свинья еще та и требовать будешь у мужа⁷³

3) Замочите уже кто не будь это (nume) кобру⁷⁴

4) А я бы ее выдрал жестко на капоте в глушитель.⁷⁵

5) (Nume) ! Вылупить тебя надо как следует...⁷⁶

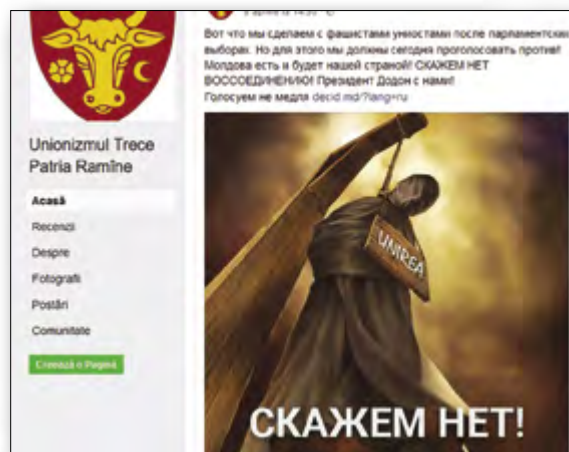
În mare parte, discursul la adresa femeilor nu reprezintă neapărat incitare la ură sau violență, cu excepția cazurilor identificate la rubrica comentarii. Retorica sexistă însă perpetuează prejudecățile față de femei, le subliniază rolurile sociale, conturează ideea inferiorității față de bărbați și crește gradul de intoleranță față de acest grup social.

UNIONIȘTII

Unionismul nu este un subiect inedit pentru publicul din RM, în ultimii ani această temă atrage tot mai multă atenție. Pe lângă partidele politice pro-unioniste, au apărut și partide anti-unioniste. Prin poziția lor, inclusiv programele electorale, ele militează împotriva unionismului ca și curent social-politic și a unioniștilor, în mod special. Plasarea partidelor politice pe poziții divergente față de subiectul unionismului a dus la apariția unui conflict public permanent. Acest conflict s-a extins asupra simpatizanților acestor partide, asupra susținătorilor sau opozanților unionismului și a devenit unul dintre cele mai actuale subiecte ale anului 2018.

Atenția publică pe care a căpătat-o unionismul în ultimii ani a fost amplificată și de marcarea a 100 de ani de la Marea Unire a României în anul 1918. Acțiunile unioniștilor în legătură cu acest eveniment au creat multe discuții și controverse. Semnarea declarațiilor simbolice de unire,⁷⁷ marșurile unioniste și manifestațiile de anvergură au atras mult atenția mass-mediei și societății.

Discursul de ură împotriva unionismului și a susținătorilor acestui curent a fost unul din cele mai agresive discursuri înregistrate în perioada de monitorizare.

Sursă imagine: captură de pe pagina de facebook "Unionismul Trece Patria Rămîne"

72. "(Nume) curvo, salutare, animală." (nota trad.)

73. "(Nume) ești o scroafă, așa că șa ceri de la bărbat-tu." (nota trad.)

74. "Stârpiți odată vipera asta de (nume)." (nota trad.)

75. "Eu i-aș trage-o tare drept în țeava de eșapament, pe capota mașinii" (nota trad.)

76. "(Nume)! Meriți un toc de bătaie zdravănă..." (nota trad.)

77. Vezi spre exemplu: <https://www.mediafax.ro/externe/peste-100-de-localitati-din-republica-moldova-au-semnat-declaratia-simbolica-de-unire-cu-romania-17052471>

O pagină creată pe Facebook cu denumirea **"Unionismul Trece Patria Rămîne"** a promovat expres ura față de unioniști de-a lungul mai multor postări. Mesajele de instigare la violență au atras atenția publicului. O imagine simbolică cu o persoană care atârna pe un ștreang și pe care este amplasată inscripția "UNIREA" este însoțită de o descriere în limba rusă, potrivit căreia același lucru – spânzurătoarea – îi așteaptă pe "fasciștii unioniști" după alegerile parlamentare. Postarea a atras atenția mass-mediei, care a publicat zeci de articole despre incitarea la violență împotriva unioniștilor, dar și a ONG-urilor de drepturile omului, care au condamnat discursul de ură și au cerut Procuraturii Generale să investigheze cazul.⁷⁸ Ulterior, Procuratura a informat Asociația Promo-LEX că discursul utilizat în această postare nu poate fi investigat sub aspect penal, încadrându-se în limitele libertății de exprimare.

Gravitatea situației a fost amplificată și de extinderea mesajului de ură asupra altor grupuri sociale. Cu câteva săptămâni înainte de acest caz, Igor Dodon a amplasat mai multe panouri publicitare⁷⁹ cu mesajul: "Unionismul trece, patria rămîne", astfel asociindu-se cu postarea instigatoare la ură. Implicit au fost afectați de subiect și susținătorii Partidului Socialiștilor, dar și etnicii ruși și vorbitorii de limbă rusă din RM, datorită faptului că mesajul de amenințare a fost scris în limba rusă.

O simplă postare anonimă pe o rețea de socializare a reușit într-un timp foarte scurt să concentreze interesul majorității instituțiilor media, organizațiilor de drepturile omului, autorităților și să confrunte 6 grupuri sociale: unioniștii, românii, politicienii și simpatizanții partidelor politice, anti-unioniștii, rușii și vorbitorii de limbă rusă. Ulterior, postarea a fost ștearsă.

În luna martie 2018, în ziarul Partidului Socialiștilor a fost publicată o ediție dedicată unionismului. Ediția intitulată "Unionismul dezbină Moldova" conținea o compilație de știri, fragmente istorice, analize, imagini și interviuri – toate despre pericolul unionismului. Exprimarea dezacordului cu idei sau curente sociale sau politice nu poate fi *per se* calificat ca discurs de ură.

Sursă imagine: Ziarul "Socialistul"

Cu toate acestea, în ediția respectivă au fost incluse mesaje dure, asocierea unionismului cu fascismul și evenimente istorice violente, care incită la ură față de unionism și susținătorii acestuia, încălcând limitele libertății de exprimare.

Unele mesaje conțin atât calificative care pot trezi ura și intoleranța, cât și îndemnul la acțiuni. În același timp, formulările instigă la încălcarea drepturilor unioniștilor, prin declararea unionismului în afara legii.

78. [Promo-LEX solicită organelor de drept să reacționeze la mesajele care instigă la ură, publicate pe o rețea de socializare, 11.04.2018](#)

79. https://adevarul.ro/moldova/politica/unionismul-trece-patria-ramine-dodon-a-invadat-tara-mesaje-unionisti-devenit-agresivi-perfizi-1_5aa65aabd52022f7577be15/index.html

"Unionismul îi corupe pe mulți dintre tinerii noștri, îi mancurtizează, îi îndepărtează de propria Patrie."

"Trebuie să punem capăt acestui CURENT VENINOS. Trebuie să interzicem unionismul prin lege."

O atenție deosebită a fost acordată unionismului în Găgăuzia. Deputatul Partidului Democrat, Corneliu Dudnic, a declarat în cadrul Consiliului Raional al autorităților locale din Găgăuzia:⁸⁰

"Ca să închidem acest subiect legat de unionism, vă asigur că dacă unirea se va produce, eu voi fi primul care va lua arma în mâini și va merge să apere autonomia Găgăuziei."

Declarația face aluzie la violență și folosirea armelor și le proiectează asupra unionismului. Prin propriul exemplu, deputatul oferă publicului un model de comportament agresiv, care poate incita la ură și violență față de unioniști. Președintele Partidului Democrat, Vlad Plahotniuc, a declarat că Corneliu Dudnic a fost avertizat în cadrul partidului privind declarațiile făcute: **"Totodată, PD nu acceptă instigarea la violență, declarații care implică chiar și ipotetic folosirea forței sau armei."**⁸¹

În cadrul unui eveniment public împotriva unirii, organizat la 27.03.2018 în Ceadâr-Lunga, subiectul unionismului a fost extrapolat de la partidele pro-unioniste la partidele pro-europene și guvernarea actuală care, în viziunea participanților, susține mișcarea unionistă, întrucât nu o interzice prin lege. Unul din participanți a făcut aluzie la moartea unor figuri politice:⁸²

*"Всем своим электоратом, в слух желаю Лупу, Гимпу и Филату, бывшему премьеру Лянкэ, олигарху Плахотнюку, Кучерявому премьеру, всей антинародной хунте, в том числе и Майе Санду, чтоб им было весело в гробу."*⁸³

Tema unionismului a fost utilizată și ca instrument electoral. Ion Ceban a declarat în câteva rânduri că, dacă va ajunge primarul capitalei, va interzice marșurile unioniste. Declarațiile au fost făcute în contextul alegerilor locale anticipate din 20.05.2018 din Chișinău, în cadrul emisiunilor televizate și dezbaterilor electorale.⁸⁴

80. <http://agora.md/stiri/42601/video--deputat-pd-daca-se-va-produce-unirea--voi-fi-primul-care-va-lua-arma-in-mana>

81. https://adevarul.ro/moldova/politica/corneliu-dudnic-avertizat-vlad-plahotniuc-afirmatia-lua-arma-mana-cazul-unirii-romania-1_5a953dfbdf52022f7506f60e/index.html

82. <https://noi.md/md/societate/in-gagauzia-de-desfasoara-un-miting-de-protest-impotriva-unirii-republicii-moldova-cu-romania> min. 51

83. „Împreună cu electoratul meu, le dorim lui Lupu, Ghimpu și Filat, fostului premier Leancă, oligarhului Plahotniuc, premierului crețos, întregii bande antipopulare, inclusiv Maiei Sandu, să se distreze în mormânt.” (nota trad.)

84. Postul TV8, 10.04.2018, [Emisiunea Politica cu Natalia Morari](#), [Dezbateri Electorale din 15.05.2018](#) și [Dezbaterile Electorale din 23.05.2018](#) (PSRM)

Discursul agresiv și incitarea la violență se mențin și la rubrica comentariilor făcute de către utilizatori în ceea ce privește articolele despre unire sau unionism.⁸⁵

- *Согласен. Пристрелить и похоронить в кукаресте.*⁸⁶
- *Чем больше в лагере дубов-тем больше будем им гробов)*⁸⁷
- *ватникам будет где партизанить и вешать румын)))*⁸⁸

În retorica publică pro-unionistă se accentuează tendința de a promova intoleranța față de ruși, vorbitorii de rusă sau față de cei care susțin o politică apropiată Rusiei. În retorica anti-unionistă, discursul de ură are la bază ideea distrugerii statalității, a istoriei naționale, a tradițiilor și poporului. Pe de altă parte, se manifestă incitarea la interzicerea prin lege a acestui curent sau la limitarea drepturilor unioniștilor, în special a dreptului la exprimare și la întruniri publice.

Pe fundalul instabilității politice și a divizării geopolitice a societății, unionismul devine un subiect valorificat tot mai intens de politicienii din RM, iar acest fapt îl plasează automat pe agenda publică. Unionismul riscă, în contextul alegerilor parlamentare și locale din 2019, să devină un nucleu de conflict, care va predispune la apariția și amplificarea discursului de ură, atât din partea grupurilor care susțin ideea unificării cu România, cât și a celor pro-statalitate, care pledează împotriva.

MUSULMANII, ARABII, SIRIENII ȘI REFUGIAȚII

Potrivit organizației **"Article 19"**, discursul de ură în spațiul european este cauzat și amplificat inclusiv de criza umanitară din Siria și valul mare de imigranți și refugiați cu care se confruntă statele europene.⁸⁹ Studiul citat menționează că intensificarea discursului și infracțiunilor motivate de prejudecată are la bază atât diferențele culturale și impactul migrației asupra oamenilor, cât și retorica politică. Mai exact, diverși actori politici contribuie la escaladarea artificială a tensiunilor vis-à-vis de imigranți și refugiați prin utilizarea discursului împotriva acestor grupuri, pentru dividende politice.

Ecourile acestor strategii politice pot fi resimțite și în Republica Moldova. Cel mai elocvent exemplu este cazul celor "30 000 de sirieni". Acesta a produs o întregă avalanșă de noutăți, articole, evenimente, reacții și manipulări ale opiniei publice, bazate pe știri false și dezinformare în timpul campaniei prezidențiale din 2016. Impactul cazului, manifestat prin discurs de ură și promovarea publică a intoleranței a fost discutat în cadrul forurilor internaționale în domeniul drepturilor omului. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale a pus în discuție problema dată la întâlnirile informale, în cadrul sesiunii de evaluare a situației din RM.⁹⁰ Ulterior, Comitetul a formulat recomandări care în mod direct abordează problema discursului de ură, în special obligația autorităților de a lua toate măsurile pentru a investiga și sancționa discursul de ură, indiferent de statutul oficial al persoanelor care îl promovează (vezi raportul de la nota de subsol 4, pct. 13). Concluzii similare a formulat și ECRI în raportul privind RM pentru anul 2018.

85. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/v-rumynii-vysadili-1918-dubov-v-pamiat-ob-obedinenii-s-moldovoi>

86. "De acord. Să fie împușcați și îngropați la Cucărești." (nota trad.)

87. "Cu cât mai mulți stejari în șatră, cu atât mai multe sicrie pentru ei." (nota trad.)

88. "Partizanii în pufoaice vor avea de lucru la spânzurarea românilor)))" (nota trad.)

89. Article 19, 2018, [Responding to 'hate speech': Comparative overview of six EU countries](#)

90. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 25.04.2017, [Situation in Finland, Republic of Moldova and Armenia](#)

După alegerile prezidențiale, subiectul a revenit pe agenda publică în timpul alegerilor locale noi din Chișinău. Au apărut o serie de pagini web și pagini de Facebook care au promovat intens știri la acest capitol. Spre exemplu, pe portalul *presaindependenta.wordpress.com* au fost publicate o serie de articole despre legătura lui Andrei Năstase cu Emiratele Arabe Unite, deschiderea moscheilor în Chișinău sau aducerea a 50 000 de arabi. Deși acest gen de știri nu conțin exprimări directe referitor la prejudecățile față de refugiați, musulmani, sirieni sau imigranți, ele au scopul de a asocia intoleranța față de aceste grupuri din spațiul public, cu anumiți politicieni.

Sursă imagine: *presaindependenta.wordpress.com*

Sursă imagine: *pagina Facebook Știri pe Spuse*

Astfel are loc un transfer al imaginii negative, de la unele grupuri, percepute ca periculoase, la figuri politice concrete. Spre exemplu, într-un material video trucat "Moldova în vizorul Al Jazeera"⁹¹ este prezentat Andrei Năstase, candidatul PPDA la funcția de primar al Chișinăului, care ar promite că va da în chirie Chișinăul unor șeici din Abu Dhabi pe o perioadă de 50 de ani. Se pretinde că aceștia vor construi moschei și vor amenaja terenuri speciale pentru arabi. Clipul începe cu o știre despre luptele duse în Siria cu teroriștii, proiectând prejudecățile despre musulmani și teroriști asupra întregului material. Știrea adună la un loc teroriștii din Siria, musulmanii și arabii care vor veni în Moldova (potențiali teroriști), moscheile (pericol pentru creștinism) și pe Andrei Năstase, candidatul care este responsabil de aceste acțiuni.

Clipul a acumulat aproape 600 000 vizualizări și a fost distribuit de 11 504 ori. Pentru comparație, potrivit informațiilor oferite de Comisia Electorală Centrală, la alegerile locale noi din Chișinău (turul 2) s-au prezentat circa 250 000 oameni. Așadar, astfel de materiale manipulatorii pot juca un rol important în campaniile electorale, dacă nu sunt luate măsurile necesare.

În context general, știrile la fel exploatează prejudecățile față de musulmani, arabi sau refugiați. Spre exemplu, în articolul de pe *Sputnik.md* "Imigrația musulmană amenință siguranța și bunăstarea Europei"⁹² se face referință la pericolul pe care îl prezintă imigranții musulmani. Autorul creează antiteza: Europa creștină vs. imigrația musulmană, sugerând că pericolul este generat anume de statutul și convingerile religioase ale persoanelor.

"Pentru a evita conflictele dintre musulmani și europeni, trebuie întreprinse măsuri pentru stoparea imigrației musulmane."

91. <https://www.facebook.com/stiripespuse/videos/261314841095669/>

92. <https://sputnik.md/multimedia/20180217/17331375/Imigratia-musulmana-ameninta-siguranta-si-bunastarea-Europei.html>

Împreună cu titlul știrii, textul insuflă ideea "dușmanului" de care trebuie să ne apărăm.

Un subiect actual în perioada de monitorizare a fost reparația Președinției RM din banii autorităților turcești. Cu această ocazie unii politicieni au comentat aspectul convingerilor religioase. Spre exemplu, președintele Partidului Comunist, Vladimir Voronin a declarat:

"Cu ce ocazie Turcia are interes sa ne repare președinția? A apărut noutate ca Dodon le-a promis ca va fi construit aici o moschee. Si asta in tara unde mai mult de 90% suntem ortodocși. Așa vinzi tu religia ta?"⁹³

Retorica fostului președinte al RM creează prezumția că construcția unei Moschei în Chișinău nu trebuie permisă și că musulmanii (sau reprezentanții altor confesiuni religioase) nu sunt bineveniți în Moldova. Vladimir Voronin atacă un oponent politic, iar critica se bazează pe asocierea cu prejudecățile față de musulmani și alte religii. Prin atitudinea sa, președintele PCRM oferă un exemplu de comportament care ar putea fi preluat de public sau alte figuri politice.

La același subiect, în cadrul unei emisiuni televizate,⁹⁴ lidera partidului PAS, Maia Sandu, a declarat:

"Cineva ar trebui să-l întrebe: e creștinește să repara președinția din banii turcilor, dacă tot Igor Dodon folosește acest argument al bisericii?"

Deși formularea Maiei Sandu este voalată, iar exprimarea a avut loc mai degrabă într-un context de ironie la poziția lui Igor Dodon față de creștinism, mesajul său oricum promovează ideea intoleranței față de alte confesiuni religioase. Într-un număr mare de cazuri identificate în cadrul monitorizării, mass-media utilizează abuziv informațiile despre rasa sau etnia persoanei, statutul de imigrant sau refugiat, fie convingerile sale religioase, în contexte care nu necesită aceste informații. În așa fel, prin intermediul surselor de informare în masă este creată corelația între infracțiuni sau evenimente negative cu apartenența persoanei la un anumit grup, deși această apartenență nu are nici o legătură cu faptele relatate.

Comentariile privind știrile despre arabi sau musulmani susțin comportamentul intolerant, fie instigă direct la excludere, ură sau violență. Escaladarea gradului de agresivitate în comentariile utilizatorilor poate fi influențată de multitudinea de prejudecăți și evenimente negative cu care sunt asociate aceste grupuri. La fel, această tendință poate fi explicată și prin influența persoanelor publice și declarațiilor publice ale acestora, dar și ale mass-mediei față de subiect, în unele cazuri.

93. <http://protvmd/stiri/politic/turcii-ne-repara-presedintia-pentru-ca-in-schimb-la-chisinau-sa---2174551.html>

94. TVR Moldova, [Emisiunea „Punctul pe Azi”](#) cu Maia Sandu din 20.02.2018

- *Bravo Dodon! Nu ceda în fața islamizării! Moldova trebuie să fie Crestină!*
- *Musulmani la so frece în Arabia Saudita dacă ceva aici nu le aranjează !!! Sun de acord cu Dodon*
- *Я личная уже имел с этими арабами конфликты расстрелять их всех черных и евреев и арабов.... Сочетают себя слишком петушня расстрелять сволочей что они творят тока негде не показывают... типа они хорошие нах.... Таких хороших я виселицецу уже им приготовил*⁹⁵

95

Deși musulmanii, arabii, imigranții și sirienii reprezintă per se patru grupuri distincte, în spațiul public adesea este creată o imagine comună a acestor grupuri, percepute în general ca fiind periculoase. Această imagine nu are bază factologică și este un fenomen provenit din intoleranță și care, la rândul său, provoacă mai departe intoleranță.

PERSOANELE CU DIZABILITĂȚI

Persoanele cu dizabilități sunt de cele mai dese ori afectate de promovarea prejudecăților în mass-media și spațiul online. Spre deosebire de grupul LGBT sau unioniști, care sunt de multe ori atacați prin discursuri dure și violente, amenințați cu moartea sau limitarea drepturilor, discursul împotriva persoanelor cu dizabilități se referă mai mult la limbaj și terminologie discriminatorie.

Politicienii joacă un rol semnificativ în promovarea intoleranței față de persoanele cu dizabilități, așa cum o fac și în cazul celorlalte grupuri afectate.

În cadrul emisiunii *Politica* cu Natalia Morari,⁹⁶ cu referință la persoanele cu dizabilități mintale, Renato Usatîi a utilizat de câteva ori expresii la adresa analistului politic Vitalie Andrievschi care prezintă aceste persoane într-o lumină denigratoare și intimidantă:

- "(...) перед тем как пойти на телевидение вы должны получить справку от доктора"*⁹⁷
- "Da nu, domnul Ciobanu – om normal la cap (cu aluzie la dl Andrievschi)"*
- "Если мы свяжемся с профессионалами, которые работают в Костюженах, они вам не дадут объяснения того что говорил Андриевский"*⁹⁸

95. "Personal am avut conflicte cu acești arabi. Trebuie împușcate toate canaliile: și negrii, și evreii, și arabii... Cocoșeii s-au înviorat peste măsură, deocamdată nu-și etalează mârșăveniile, chipurile, sunt buni de pus la icoane, băga-mi-aș... Pentru așa bunătăți am deja pregătit câte un ștreang" (nota trad.)

96. <http://tv8.md/tv8-show/politica-nataliei-morari-discutii-cu-renato-usatii-ce-l-asteapta-pe-andrei-nastase/>

97. „Înainte de a veni la televiziune, luați mai întâi un certificat de la medic” (nota trad.)

98. „Dacă o să ne consultăm cu specialiștii de la Costiujeni, nici ei nu vor fi capabili să explice ce-a spus Andrievschi” (nota trad.)

Ilian Cașu, consilier municipal din partea Partidului Nostru, a postat un mesaj în contextul organizării festivalului căpșunilor de către Președintele Igor Dodon.⁹⁹

"Poate un test psihiatric pentru Dodon după escapada sa cu Kirkorov & Co?"

În cadrul unei conferințe de presă, Vladimir Voronin a afirmat despre Dorin Chirtoacă că fostul edil "cade noaptea din pat", "se pălește cu capul de beton" și l-a descris ca fiind "oligofren" și "nenorocit".¹⁰⁰

*"Doar dacă aduceți „spravka de sumaședșii”, puteți să-l eliberați, dar altfel să fie tras la răspundere.”*¹⁰¹

Jurnalistul Dumitru Ciubașenco a publicat pe pagina sa web un material în care analizează acțiunile și activitatea lui Andrian Candu, Președintele Parlamentului RM.¹⁰²

*"Прогрессирующая русофобия Канду вызывает опасения за его психическое здоровье. Если так пойдет дальше, то не исключено, что он выбросится из парламентского окна с криками «The Russians are coming!», и где тогда «крестный отец» найдет замену такому ценному «консильери»?"*¹⁰³

În fiecare din exemplele menționate, autorul discursului utilizează o imagine stereotipizată a persoanelor cu dizabilități mintale în calitate de termen de comparație, pentru a ofensa și umili persoana căreia i se adresează.

Unele portaluri media de asemenea au publicat articole în care autorii utilizează prejudecăți față de persoanele cu dizabilități pentru a umili, lua în derâdere sau ironiza anumite categorii de oameni, figuri publice sau acțiunile și ideile acestora, prezentându-i într-o lumină negativă.

Spre exemplu, articolul publicat în ziarul Комсомольская Правда в Молдове, cu titlul: "Окончательный диагноз: большинство молдавских политиков – готовые пациенты психиатрических клиник".¹⁰⁴

99. https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2098156430465125&id=100008123654638

100. <http://agora.md/stiri/46542/video--voronin--atac-suburban-la-adresa-lui-chirtoaca-ii-voi-da-in-judecata-pe-acest-oligofren>

101. "Doar dacă aduceți „certificat medical că-i nebun”, puteți să-l eliberați, dar altfel să fie tras la răspundere" (nota red.)

102. <https://ciubasenco.md/kandu-vidit-sebya-vo-glave-krestovogo-pohoda-protiv-rossii/>

103. „Rusofobia progresivă a lui Candu ridică semne de întrebare privind sănătatea sa mintală. Dacă va continua așa, nu este exclus ca într-o bună zi să se arunce pe fereastra Parlamentului, strigând în gura mare că „Vin Rușii”, și atunci unde va găsi „nașul” un alt „consilier” atât de valoros?” (nota trad.)

104. „Diagnostic final: majoritatea politicianilor moldoveni sunt pacienți gata pregătiți pentru spitalele de psihiatrie” (nota trad.)

Potrivit autorului, politicienii ar avea probleme cu sănătatea psihică. Mesajul nu face referință la o bază factologică și nici la date concrete și operează cu prejudecățile existente în societate referitor la persoanele cu dizabilități mintale.¹⁰⁵

Sursă imagine:
Ziarul Комсомольская Правда
в Молдове

O abordare similară constatăm în articolul "De ce candidatul liberal Munteanu reacționează ulcerat. Contribuții la o viitoare fișă clinică",¹⁰⁶ în care autorul critică atitudinea candidatului PL la alegerile locale noi din Chișinău, din cadrul campaniei electorale, luând în derâdere politicianul și contestând raționamentul atitudinilor sale, insinuând faptul că ar avea probleme legate de sănătatea mintală.

"Am putea, la o adică, lua la puricat comunicatele sale de presă (care funcționează, întrebați și la Costiujeni, și ca excelente fișe clinice, devoalând o grămadă de chestii peste bunul strict de transmis); dar problema nu e în textele astea ce denotă, pe lângă o imensă egofilie, și un infantilism tardiv (și cam rânced deja); ci în felul în care un fost ministru de la noi (faptul de a fi fost desemnat de PL nu constituie o circumstanță atenuantă!) înțelege să trateze aspecte indispensabile (și, în definitiv, firești) oricărei campanii electorale."puteți să-l eliberați, dar altfel să fie tras la răspundere."

Atitudini asemănătoare pot fi observate în comentarii la articolele care abordează subiecte similare. Articolul publicat pe pagina www.kp.md pe 05.05.2018 este însoțit de comentarii care insinuează că candidatul PL la funcția de primar al Chișinăului este bolnav mintal:¹⁰⁷

"Мунтяну больной человек, у него по лицу видно, что он умственно отсталый дебил (...)." ¹⁰⁸

105. <https://www.kp.md/daily/26798/3834030/>

106. <https://deschide.md/ro/stiri/editorial/30014/Ghenadie-NICU--De-ce-candidatul-liberal-Munteanu-reac%C5%A3ioneaz%C4%83-ulcerat-Contribu%C5%A3ii-la-o-viitoare-fi%C5%9F%C4%83-clinic%C4%83.htm>

107. <https://www.kp.md/daily/26826/3864957/>

108. "Munteanu este un om bolnav, pe chip i se citește că e un debil, retardat mintal..." (nota trad.)

Articolul publicat pe pagina www.point.md pe 07.06.2018 este însoțit de comentarii care insinuează că liderul PL, Mihai Ghimpu, este bolnav mintal:¹⁰⁹

*"[...] кучка либерастов у которых шизофрения при упоминании о языке интересно этот идиотизм когда то закончится"*¹¹⁰

Nu toate cazurile identificate pot fi calificate ca incitare la ură sau discriminare, însă toate sunt capabile să perpetueze o imagine negativă a persoanelor cu dizabilități în societate, astfel sporind gradul de intoleranță față de acest grup.

ROMII

Retorica discriminatorie utilizată în spațiul public față de persoanele de etnie romă este similară după caracter cu cea folosită față de persoanele cu dizabilități. Apartenența la etnia romă nu este condamnată direct, nu face obiectul unor discursuri agresive sau violente, însă se manifestă prin promovarea stereotipurilor și prejudecăților, care pot crește gradul de respingere socială a acestui grup.

În cadrul emisiunii "Cronica lui Bogatu" de la postul TV Prime, prezentatorul Petru Bogatu a declarat:

*"De fiecare dată când îl văd pe Andrei Năstase pe la diverse emisiuni, interviuri sau talkshow-uri, îmi vine în minte povestea lui Petre Ispirescu despre țiganul cu zero venituri, care lihnit de foame încerca să își vândă mîrtoaga chioară..."*¹¹¹

O știre de la postul de televiziune Accent TV redă o situație de conflict între doi proprietari de locuințe. Potrivit știrii, unul din proprietari a adus în locuință persoane de etnie romă, pentru a crea condiții insuportabile celui alt proprietar. Știrea menționează în repetate rânduri etnia persoanelor, în contextul unor imagini care prezintă romii doar într-o lumină negativă. Știrea descrie persoanele de etnie romă ca fiind scandalagii, zgomotoase, murdare, conflictuale și care distrug bunurile.¹¹²

Într-un articolul, "Белоруска, прожившая 17 лет с цыганами в Молдове: новая жизнь на родине" publicat pe Sputnik.md, este relatată istoria unei femei, care în copilărie ar fi fost răpită de romi, deși nu este confirmat acest fapt, știrea fiind bazată pe prejudecăți:

109. <https://point.md/ru/novosti/obschestvo/mikhail-gimpu-prokommentiroval-pobedu-andreia-nestase-na-vyborakh-v-kishineve>

110. "[...] o grămadă de liberaști, care au schizofrenie atunci când aud de limbă, interesant, acest idiotism se va termina vreodată" (nota trad.)

111. https://www.prime.md/ro/emisiune/cronica-lui-bogatu_2460_video_71276.html

112. <http://a-tv.md/index.php?newsid=46108>

*"История двадцатилетней белоруски Ольги Романович, похищенной в четыре года цыганами и увезенной в Молдову. Предполагают, украли ребенка цыгане, местные знакомцы приезжей минчанки."*¹¹³

Situația este mai gravă în cazul comentariilor pe marginea articolelor care vizează într-un fel sau în altul persoanele de etnie romă:

*"что вы ждете от этих обезьян))))) я не фашист но цыгане реально нелюди и даже не знаю за что и за какие грехи Господь дал им жизнь на этой планете / лживые циничные и очень тупые макаки"*¹¹⁴

JURNALIȘTII

Situația în domeniul mass-media s-a agravat în ultimii ani. Potrivit Freedom House (vezi nota de subsol 41), asupra presei sunt exercitate presiuni de către demnitari guvernamentali și proprietari media. În anumite cazuri jurnaliștilor le-a fost interzis accesul la evenimente publice și s-au înregistrat situații de violență.

Situația politică instabilă a dus la polarizarea presei. Unul din efectele acestei polarizări este dezvoltarea atitudinilor ostile față de jurnaliști. Acest fenomen are un substrat politic puternic, fie că e vorba de forțele politice aflate la putere, fie de cele aflate în opoziție.

Deși nu există date sau cercetări care ar putea oferi o imagine clară privind discursul de ură sau instigarea la violență față de jurnaliști până în 2018, în perioada de monitorizare au fost identificate câteva cazuri de instigare la ură sau violență, care au la bază anume activitatea jurnalistică.

Pe data de 05.03.2018, în cadrul unei investigații jurnalistice, reporterii Jurnal TV au fost agresați și loviți cu o lopată.¹¹⁵ Jurnaliștii au menționat că s-au ascuns în mașina redacției și au chemat poliția, în timp ce o mașină necunoscută le-a blocat drumul. Șeful pazei imobilului a susținut într-un interviu în presă comportamentul violent al paznicului, menționând că paznicul va fi premiat pentru modul în care a reacționat.

În timpul protestelor organizate în Chișinău, o echipă de reporteri ai Ziarului de Gardă a fost agresată de paznicul Primăriei municipiului Chișinău, în timp ce reporterii încercau să obțină accesul în curtea instituției. Paznicul a amenințat jurnalistele cu moartea.¹¹⁶

113. "Povestea Olgăi Romanovici în vârstă de 20 de ani din Belarus, care la 4 ani a fost răpită de țigani și adusă în Moldova. Se presupune că fetița a fost furată de niște țigani localnici, cunoștințe ale femeii din Minsk venite în vizită." (nota trad.)

114. "La ce vă așteptați de la aceste maimuțe))))) nu sunt fascist, însă țiganii chiar nu sunt oameni și nici nu înțeleg pentru care păcate Domnul le-a dat viață pe lumea asta / maimuțe mincinoase, cinice și foarte tâmpite" (nota trad.)

115. <http://tv8.md/2018/03/05/video-reporterii-de-la-jurnal-tv-batuti-cu-lopata-seful-pazei-paznicul-nu-va-concediat-ci-premiat/>

116. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-sociale/video-paznicul-de-la-primarie-catre-reporterile-zdg-maine-poimaine-te-intalnesc-si-iti-tai-gatul>

"Mâine-poimâine te întâlnesc și îți tai gâtul"

Potrivit informațiilor oferite de reprezentanții autorităților, pentru comportamentul manifestat paznicul a fost demis din funcție.

În unele cazuri, jurnaliștii au fost amenințați și de către politicieni. În cadrul unui mesaj video postat pe pagina sa de Facebook, Ilan Shor, președintele Partidului "ȘOR", a declarat:¹¹⁷

*"Проплаченные журналисты, которые позволяют себе писать гадости про людей (...) прекратите или будет больно"*¹¹⁸

*"Я хочу сказать пару слов о негодях которые сейчас пишут (...) я в отличии от вас, животных, думаю о людях"*¹¹⁹

Aceste declarații au fost condamnate de organizațiile din domeniul drepturilor omului și de către Avocatul Poporului, care a solicitat Procuraturii să investigheze cazul.¹²⁰

Același Ilan Shor, în cadrul unui eveniment public din data de 20.07.2018 a ținut un discurs de ură în fața câtorva mii de protestatari. Una din replici s-a referit la jurnalista Natalia Morari și este utilizată uneori cu referire la femei ușurate sau prostituate:

*"(...) это женщина с пониженной социальной ответственностью"*¹²¹

Marina Tauber, vicepreședinta Partidului Șor și primar în comuna Jora de Mijloc a agresat o jurnalistă de la Radio Orhei în timpul unui miting și a instigat publicul la violență împotriva acesteia.¹²² În timpul evenimentului, Marina Tauber a ridicat mătura asupra jurnalistei în semn de amenințare cu aplicarea violenței:

*"Duceți-vă vă rog de aicea. Vă măturăm și pe dvs. O să mătur aicea un pic, e murdar după dvs. Пошла вон! du-te de aicea, provocatoare"*¹²³

117. Ilan Shor, 20.07.2018, "[Спасибо вам дорогие жители Молдовы! Вместе мы победим эту заразу!](#)"

118. „Jurnaliști plătiți, care-și permit să scrie mârșăvenii despre oameni (...), încetați sau o să vă doară” (nota trad.)

119. „Vreau să spun două cuvinte despre ticăloșii care scriu acum (...) eu, spre deosebire de voi, animalelor, mă gândesc la oameni” (nota trad.)

120. <https://www.zdg.md/editia-print/social/amenintarile-lui-ilan-sor-in-atentia-ong-urilor-si-procuraturii-generale>

121. „(...) aceasta este o femeie cu responsabilitate socială scăzută” (nota trad.)

122. PP "ȘOR", 05.08.2018, "[Orheienii protestează împotriva PAS cu DA și PLDM pentru inițiativa de a bloca proiectele de infrastructura în orașul Orhei](#)"

123. „...Valea de-aici!...” (nota trad.)

Ulterior, alți participanți au amenințat jurnalista cu mătura. Un participant, apropiindu-se de jurnalistă, i-a spus:

*"Cu Maia (Sandu) să vă luați de mână și la țintirim (cimitir), suka!"*¹²⁴

Intoleranța față de jurnaliști a fost identificată și pe rețelele de socializare. După publicarea unei investigații despre scheme infracționale în domeniul carității, echipa de reporteri Rise.md a devenit ținta mai multor atacuri însoțite de ură și instigare la violență. Pe Facebook au fost publicate mai multe imagini ofensatoare la adresa jurnaliștilor.

Sursă imagine: Facebook

Discursul de ură identificat la adresa jurnaliștilor este unul dintre cele mai violente și poate fi comparat după nivelul de agresivitate doar cu discursul împotriva unioniștilor, politicienilor sau persoanelor LGBT.

124. "Cu Maia (Sandu) să vă luați de mână și la țintirim (cimitir), cățeaol" (nota red.)

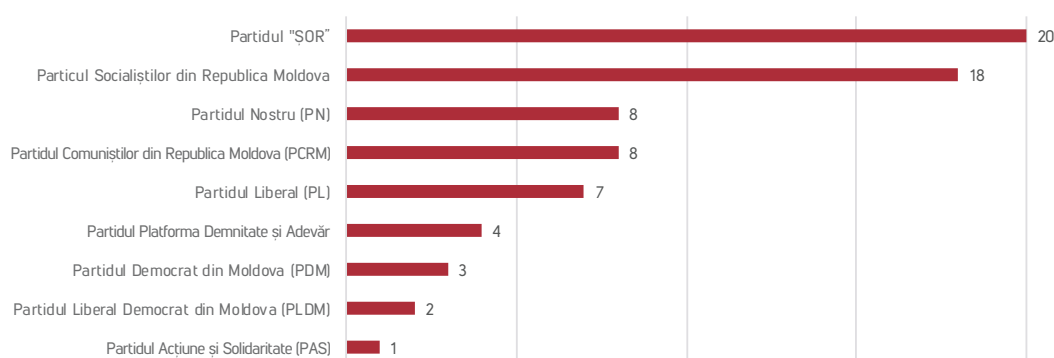
6 DISCURSUL DE URĂ ȘI POLITICA

Discursul public convingător și prezența mediatică constantă sunt elemente indispensabile ale politicii moderne. Din aceste motive, **domeniul politic este probabil cel mai favorabil context pentru apariția și promovarea discursului de ură**. Această ipoteză este confirmată de rezultatele monitorizării, care arată că în **42% din cazurile identificate** (vezi figura 4), discursul de ură **se manifestă anume în acest mediu sau sub influența puternică a acestuia**. Acest fapt este confirmat și de mecanismele internaționale în domeniul drepturilor omului (ECRI sau OSCE), care au identificat mai multe cazuri de discurs de ură din partea politicienilor, au atras atenția asupra pericolului și au recomandat autorităților să ia măsurile necesare pentru a sancționa aceste situații, iar partidelor politice să adopte coduri de conduită pentru interzicerea utilizării retoricii urii (vezi raportul de la nota de subsol 34, pct. 30, 37, 50, 52).

6.1 INTOLERANȚA GENERATĂ DE POLITICIENI

Ura și discriminarea promovată de politicieni este periculoasă nu doar datorită impactului mediatic și tensionării societății pe moment, adevăratul risc constă în efectele pe termen lung. Politicienii adesea sunt considerați de o parte semnificativă a populației drept cei mai importanți oameni în stat. Comportamentul lor poate înrădăcina prejudecăți și construi atitudini, mai ales despre fenomenele puțin sau deloc cunoscute publicului. Așa cum a arătat cazul celor "30 000 de sirieni", deși problema refugiaților sau imigranților nu este actuală în Moldova, datorită dezinformării și exploatării fricilor, inclusiv din partea politicienilor în campaniile electorale, intoleranța față de acest grup a escaladat.

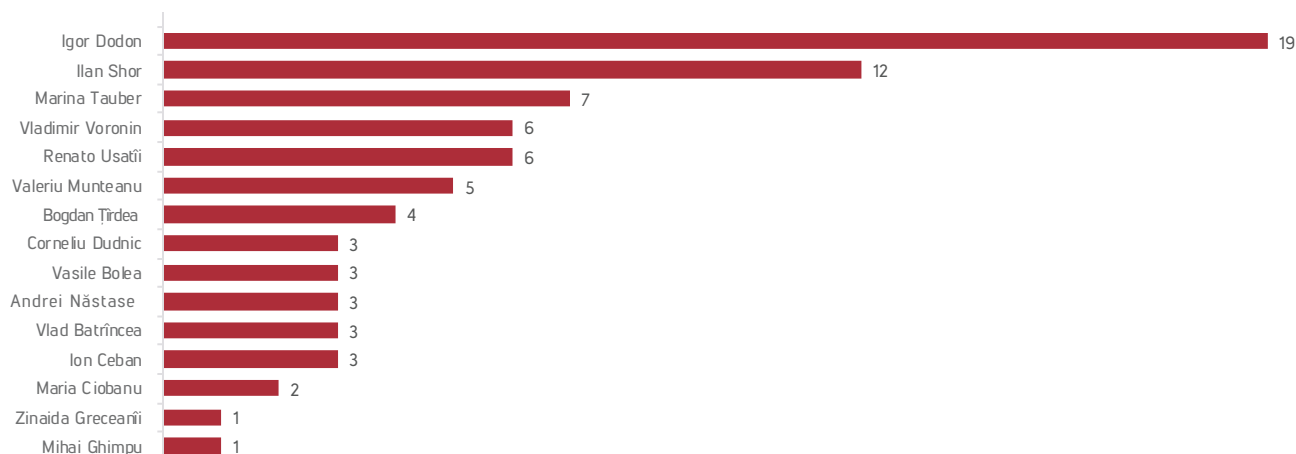
Fig. 8. Partidele politice care au generat discurs de ură

În total, au fost înregistrate **153** de cazuri de discurs de ură sau alte forme de promovare a intoleranței în context politic. Raportând această cifră la cele 181 de zile de monitorizare, rezultă că, **în mediu, la fiecare 28 de ore în spațiul public apare un caz de discurs de ură în context politic.**

Activitatea partidelor politice poate genera intoleranță prin intermediul membrilor de partid, simpatizanților sau reprezentanților. La fel, intoleranța poate fi promovată colectiv, prin poziții de partid, acțiuni comune sau evenimente publice.

Fig. 9. Politicienii care au utilizat discursul de ură

Retorica utilizată de politicieni poate fi diferită, atât ca intensitate, cât și ca formă de exprimare. Intoleranța poate fi promovată prin atacuri directe, prin exprimări ironice sau cinice, prin ambalarea expresiei sub formă de glumă, prin asocierea cu prejudecăți față de unele grupuri sociale, dar și prin asocierea cu evenimente istorice negative (războaie, represiuni, fascism, holocaust).

Unul din cele mai agresive discursuri identificate aparține liderului Partidului "ȘOR" – Ilan Shor.¹²⁵

În cadrul unei manifestații publice, acesta s-a adresat oponentilor săi politici: partidele PAS și PPDA și liderilor acestor Partide – Maia Sandu și Andrei Năstase.

- "Они негодяи и мы их будем давить как последних мышей" „вы негодяи и твари и мы вас задушим, да? Даа (reacția publicului)" "Они животные и мы их накажем."
- "Я хочу обратиться к этой паскуде которые находятся в этом зале" „Мы вас уничтожим, мы под плитус вас загоним", "Я вам обещаю что все что принадлежит этим трем людям, включая Цопу негодяя – будет принадлежать вам."

¹²⁵ PP "ȘOR", 20 Iulie 2018, ["Miting împotriva PAS și PPDA! Jos mâinele de pe Magazinele Sociale"](#)

- *“Я обещаю, этим негодьям будут народные трибуналы, мы за уши вывесим их на центральной площади, они у меня будут висеть на арке, каждый, и каждый будет делать с ними что считает нужным”.*
- *“Сволочи, негодяи, паскуды – задавим их, задушим”
“мы задави этих мышей? Дааа (reacția publicului)”*¹²⁶

Retorica lui Ilan Shor conține etichetări injurioase și dezumanizează oponentii prin asocierea cu “șoareci” și “animale”. Exprimarea conține amenințări cu violența fizică și exemple concrete ale modului în care aceste violențe vor fi aplicate “îi vom strivi și sugruma”, “sub pământ o să vă îngropăm”. Discursul conține amenințări cu depozitarea de proprietăți: “Vă promit că tot ce aparține acestor trei oameni, inclusiv lui Țopa ticălosul, o să vă aparțină vouă”.

Spre final, discursul escaladează în amenințarea cu execuția publică a oponentilor.

Retorica lui Ilan Shor conține încă un element important, instigarea publicului la susținerea comportamentului violent, prin formularea întrebărilor și răspunsul imediat al audienței: “o să-i sugrumăm? – Da”, “o să-i strivim? – Da”.

Efectul este triangularea imediată a discursului, care presupune crearea unei relații de interdependență între autor și atitudinea agresivă a acestuia, grupul pe care îl atacă și reacția de susținere a publicului.

Acest tip de discurs este deosebit de periculos, nu doar datorită calității retoricii, dar și mediului în care este expus: un eveniment public la care participă mii de oameni, uniți împotriva unui pericol comun (închiderea magazinelor sociale) și protejând ceea ce li se pare important (suport social).

Într-o altă manifestație publică organizată de Partidul “ȘOR”, discursul de ură a escaladat în acțiuni violente. Membrii și simpatizanții partidului au ieșit cu mături, într-o acțiune simbolică de curățare a murdăriei, referindu-se la oponentii politici, partidele PAS și PPDA. Vicepreședinta partidului, Marina Tauber, a amenințat de mai multe ori cu mătura participanții la eveniment.¹²⁷

- *“Noi vă dăm 2 minute să părăsiți clădirea. Dvs sunteți bărbați? stați acolo... plecați de aici, javrelor!”*
- *“Oamenii legii, scoateți murdăria și gunoiul acesta afară! Pascuda, afară!”*

126. *“Ei sunt niște ticăloși, iar noi îi vom strivi ca pe niște șoareci” „sunteți niște canalii și niște mizerabili, iar noi o să vă sugrumăm, ați înțeles? Daаа (reacția publicului)” „Sunt niște animale și noi îi vom pedepsi!”*

„Vreau să mă adresez acestei târfe/târături care se află aici în sală” „Noi o să vă nimicim, sub pământ o să vă îngropăm” „Vă promit că tot ce aparține acestor trei oameni, inclusiv lui Țopa ticălosul, o să vă aparțină vouă”

„Promit acestor ticăloși că vom organiza tribunale populare și îi vom spânzura de urechi în piața centrală, fiecare dintre ei va fi spânzurat pe Arc și oricine va putea face cu ei ce dorește”

„Nemernicilor, ticăloșilor și lepădăturilor – pe toți îi vom strivi și sugruma” „Vom strivi acești șoareci?” Daаа (reacția publicului)” (nota trad.)

127. https://www.realitatea.md/video-marina-tauber-primarul-comunei-jora-de-mijloc-filmata-in-timp-ce-agreseaza-cu-matura-un-junalist-radio-orhei_81819.html

"Ticăloși ieșiși afară și închideți fereastra. Și fereastra e a noastră aicea. Aerul e a nostru. Nu furați aerul nostru. Pascuda, marș din oraș."

Ulterior, unii participanți au preluat acest comportament și au lovit cu măturile în oponenți.

- Participant: "Afară, țvari!"
- Participant: "Veți ieși cu picioarele înaintea de acolo".

Sursă imagine: realitatea.md

Președintele Igor Dodon a utilizat cel mai des discursul de ură, dar și alte forme de promovare publică a intoleranței. Deși Președintele RM nu a fost atât de agresiv în exprimare ca primarul din Orhei, Ilan Șor, retorica sa oricum a fost printre cele mai dure din cele înregistrate și s-a manifestat în mod constant. Igor Dodon a utilizat discursul de ură de 19 ori, numărul mare de cazuri fiind explicat și prin abordarea frecventă a două subiecte importante de pe agenda publică a președintelui. Primul este unionismul și necesitatea de a apăra statalitatea RM și limba moldovenească, iar al doilea este protecția familiei tradiționale și a valorilor creștine.

Retorica președintelui față de unionism și unioniști se bazează pe necesitatea de a combate unionismul prin limitarea drepturilor unioniștilor sau prin interzicerea prin lege a acestora. Această idee a fost expusă cu mai multe ocazii:

Interviu pentru ziarul FLUX, 15 februarie 2018.¹²⁸

"Oponenții noștri – ai statalității – în ce lovesc cel mai des în ultimii ani? Ei lovesc în istorie, în religie și în tradițiile noastre, în familia noastră. Vin cu istoria altor state, vin cu

128. <http://flux.md/interviu/igor-dodon-presedintele-moldovei-pledez-pentru-un-protectionism-rational-si-pentru-pastrarea-valorilor-traditionale#>

Încercarea denigrării Bisericii în Moldova, vin cu înregistrarea minorităților sexuale. În opinia mea, dacă o să permitem asta, va fi distrusă statalitatea, pilonii pe care se sprijină statul nostru.”

Emisiunea “Главный вопрос” de la postul NTV Moldova, 23 februarie 2018:¹²⁹

Președintele Igor Dodon a declarat că unionismul este unul din cele mai importante pericole pentru Republica Moldova, iar autoritățile trebuie să ia măsuri pentru a interzice această mișcare.

12 martie 2018, postare pe pagina de Facebook:¹³⁰

”Aniversarea centenarului a răscolit în ei cele mai iraționale și întunecate emoții și pasiuni. (...) Au devenit foarte perfizi și agresivi și, din păcate, multă lume a căzut pradă acestei isterii. (...) Timpul va trata această maladie. (...) Majoritatea absolută a cetățenilor Republicii Moldova condamnă ferm acțiuni unioniste, distrugătoare de țară, și unirea niciodată nu se va produce.”

Interviul pentru Adevărul.ro, 21 martie 2018:¹³¹

”Noi o să luptăm și cu hoții, și cu unioniștii. Ei sunt două pericole cam la același nivel pentru RM.”

Articol pe pagina dodon.md, 25 martie 2018:¹³²

”Chiar dacă unionismul a înregistrat azi un eșec umilitor, trebuie să condamnăm propagarea acestei molime politice în Republica Moldova. Viitoarea conducere va reface economia și va oferi speranță tuturor cetățenilor. Iar unionismul va fi declarat în afara legii.”

129. <http://www.ipn.md/ru/politica/89612>

130. <https://www.facebook.com/dodon.igor1/posts/1973853266188891>

131. https://adevarul.ro/moldova/politica/igor-dodon-luptam-hotii-unionistii-doua-pericole-acelasi-nivel-alimenteaza-reciproc-1_5ab23075df52022f75d7619c/index.html

132. <http://dodon.md/unionismul-a-inregistrat-azi-un-esec-umilitor/>

Discursul Președintelui față de unionism perpetuează ideea că acesta este ilegal, constituie o crimă, iar cei care cred în unionism sunt potențiali criminali. Președintele îi etichetează ca trădători, profitori, hoți, naivi, isterici. Împreună, aceste exprimări contribuie la proliferarea unei atitudini publice de dizgrație și respingere a unioniștilor, considerați un grup de trădători, potențiali criminali care își propun să distrugă Republica Moldova.

Al doilea subiect abordat frecvent de Igor Dodon este protecția valorilor tradiționale și creștine. În majoritatea cazurilor, cei afectați de acest discurs sunt persoanele LGBT. Unul din cazurile care a stârnit multe reacții negative a avut loc în cadrul "Festivalului Familiei", când președintele de pe scenă, alături de candidatul PSRM la funcția de primar al mun. Chișinău, a declarat că în țara noastră nu este loc pentru familiile netradiționale, iar marșul planificat de comunitatea LGBT nu ar trebuie să aibă loc.¹³³ Referindu-se la familiile din R. Moldova, acesta a declarat:

*"(...) и только нормальных семей в Молдове, других не принимаем, согласны?"*¹³⁴

În cadrul unei conferințe de presă, Igor Dodon s-a expus referitor la marșul "Fără Frică de iubire":¹³⁵

"Pentru ce trebuie de organizat asemenea manifestații, dacă oamenii sunt împotriva?! Oare asta nu înseamnă o provocare la acțiuni violente? Înțeleg că sunt și altfel de oameni, dar de ce de organizat și de arătat societății care categoric nu acceptă acest lucru?! Noi avem copii. Ne respectăm partenerii noștri din vest, dar nu trebuie să ne impuneți ceea ce nouă nu avem nevoie. Dacă la voi asta e ceva normal, aici nu este și nici nu va fi normal asta. Este poziția noastră."

Desigur că președintele, ca oricare alt politician, poate adopta o poziție dură sau negativă față de fenomene sau procese sociale cu care nu este de acord. Totuși, în termeni de impact, această retorică poate instiga atât la discriminare, cât și la ură și violență.

Alți politicieni de asemenea au avut reacții care pot instiga la ură, violență și discriminare sau perpetua prejudecăți grave în societate.

133. [https://www.europalibera.org/a/festivalul-familiei-sub-patronajul-lui-igor-dodon-\(galerie-foto\)/29227930.html](https://www.europalibera.org/a/festivalul-familiei-sub-patronajul-lui-igor-dodon-(galerie-foto)/29227930.html)

134. „(...) și doar familii normale în Moldova, pe ceilalți nu-i acceptăm, de acord?” (nota trad.)

135. http://www.realitatea.md/dodon-condamna-mar-ul-lgbt-in-eleg-ca-sunt-i-altfel-de-oameni-dar-video_77802.html

Vladimir Voronin

*"Când tu ai vorbit, eu am tăcut, fa, frumoaso, liniștește-te!"*¹³⁶

Adresarea sexistă a președintelui Partidului Comuniștilor a fost făcută în cadrul ședinței Parlamentului.

Tot în plenul Parlamentului, Vladimir Voronin a instigat la discriminare față de votanții Partidului Liberal:

*"Să li se usuce mâinile la cei care vă vor mai vota".*¹³⁷

Renato Usatîi

În cadrul unui interviu pentru Adevărul.ro, președintele Partidului Nostru a utilizat prejudecățile la adresa persoanelor gay pentru a-l ofensa pe Vlad Batrîncea:¹³⁸

"Batrîncea e albastru. Parada lor de LGBT o conduce Dodon, nu eu."

Bogdan Țirdea

Unul din cele mai agresive discursuri ale lui Bogdan Țirdea se referă la declarația publică a unui tânăr din Găgăuzia că este homosexual. Țirdea a postat un mesaj pe pagina sa de Facebook în care califică mediatizarea cazului ca un atac asupra familiei tradiționale și compară persoanele gay cu pedofili, zoofili, necrofili și gerontofili:¹³⁹

*"Жду когда появятся бесстрашные педофилы, зоофилы, некрофилы и герондофилы."*¹⁴⁰

Andrei Năstase

În cadrul unui live pe pagina sa de Facebook, Andrei Năstase a declarat:

136. <https://deschide.md/ro/stiri/politic/31784/Voronin-c%C4%83tre-Zotea-Fa-frumoaso-lini%C8%99te%C8%99te-te!.htm>

137. https://www.realitatea.md/voronin-replici-taioase-la-adresa-celor-din-parlament-sa-li-se-usuce-mainile-la-cei-care-va-vor-mai-vota-video_80914.html

138. http://adevarul.ro/moldova/politica/adevarul-live-ora-1800-renato-usatii-despre-rezultatele-alegerilor-locale-chisinau-balti-1_5b179af9df52022f75d517f4/index.html

139. <https://www.facebook.com/bogdan.tirdea.9/posts/2056403964578318>

140. "Aștept când vor apărea neînfricații pedofili, zoofili, necrofili și gerontofili."

*„Animalul de Plahotniuc este în stare să ne omoare pe toți”,
„o dictatură din care nu vom ieși decât doar prin sânge”*

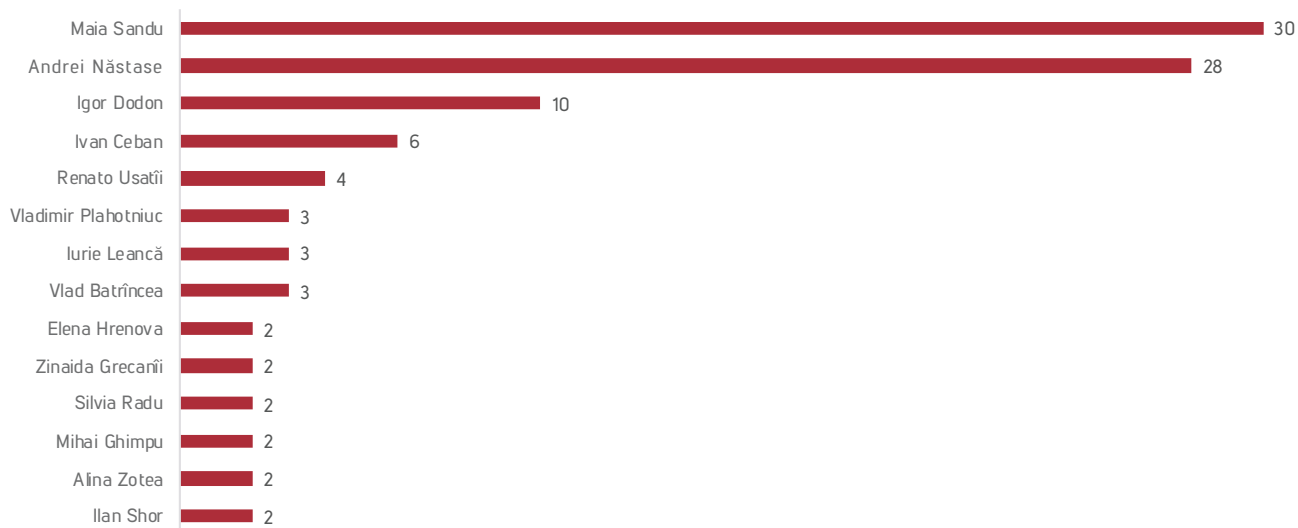
Andrei Năstase utilizează în exprimarea sa atât insultarea și dehumanizarea oponentului politic, cât și aluzia la violență.

Ion Ceban

Ion Ceban a făcut câteva declarații în cadrul campaniei pentru alegerile locale noi din Chișinău, privind interzicerea marșurilor unioniștilor și persoanelor LGBT. Acestea au fost analizate la pct. 5.2 a raportului.

6.2 INTOLERANȚA FAȚĂ DE POLITICIENI

Fig. 10. Politicienii afectați de discursul de ură

O parte a discursului de ură generat de politicieni se referă la alți politicieni, de obicei oponenti. În unele cazuri, aceasta duce la reacții de răspuns cu folosirea unui limbaj similar. Astfel, se creează un circuit închis al intoleranței, în care ura produce ură, iar victime colaterale sunt oamenii care consumă din punct de vedere mediatic acest proces. De multe ori ura este produsă de simpatizanții politicienilor, care preiau retorica acestora, o amplifică și o transmit mai departe.

O altă parte a discursului de ură la adresa politicienilor vine din afară, de la persoane care nu au în mod necesar o apartenență politică sau care nu sunt direct legate de acest domeniu. În unele cazuri, aceștia sunt oamenii afectați de retorica politicienilor, iar în alte cazuri sunt oameni care nu sunt de acord cu viziunile politicienilor sau cu

modul de exprimare al acestora. Am putea spune că este un efect de bumerang, când ura și intoleranța se reîntorc spre politicieni. Totuși, aceste cazuri au loc în spațiul public mai rar, în comparație cu cele produse de simpatizanții politicienilor.

Maia Sandu și Andrei Năstase sunt politicienii cel mai des vizați în discursul de ură.

Acest lucru poate fi explicat prin prezența lor activă în spațiul public, dar și prin poziția critică față de alte forțe politice. Rolul de lideri ai opoziției extraparlamentare, atribuit de o parte din mass-media, personalități publice și simpatizanți ridică riscul acestora de a fi atacați și denigrați. O formă de atac este manipularea și răspândirea știrilor false, asociindu-i cu grupuri de oameni în legătură cu care există un grad mai mare de respingere în societate (LGBT, musulmani, refugiați, sirieni).

O parte din aceste informații sunt răspândite pe surse care produc știri false, altele – pe pagini care își atribuie un caracter satiric, deși multe din materialele pe care le publică pot fi calificate drept știri false sau informații denigratoare.

Spre exemplu, portalul "presaindependent.wordpress.com" a publicat o știre intitulată: "Surse: Maia Sandu își vinde apartamentul. Iată unde vrea să se mute cu traiul lidera PAS". Textul știrii relatează despre zvonul conform căruia Maia Sandu ar urma să se mute cu traiul la Angelica Frolov, activistă LGBT.

O altă știre pe aceeași pagină, intitulată: "Surse: Maia Sandu ar urma să apară cu un bărbat în public până la alegeri. Vrea să ascundă orientarea ei homosexuală!", similar știrii precedente, face apel la prejudecăți față de persoanele LGBT, asociindu-le cu lidera PAS.

Andrei Năstase a fost, de asemenea, vizat frecvent în astfel de știri, unele fiind analizate în capitolele precedente ale studiului. Portalul moldovandream.com a publicat câteva materiale denigratorii la adresa lui Andrei Năstase: "A făcut-o și pe asta! Andrei Năstase a înlocuit crucea din mâna lui Ștefan cel Mare cu semiluna arabă!"¹⁴¹ – articolul face apel la prejudecăți față de musulmani:

"Andrei Năstase la spitalul de psihiatrie din Costiujeni: Lângă voi mă simt ca acasă"¹⁴² – știrea asociază liderul PPDA cu persoanele cu dizabilități mintale.

Nu doar știrile false sunt capabile să producă intoleranță. Spre exemplu, ziarul FLUX a publicat câteva articole în care autorii instigă la discriminare. Spre exemplu, în știrea: "Maia la marșul lesbienelor, fără Andrei, dar cu zâmbet pe chip" face apel la prejudecăți de gen și asociază lidera PAS cu persoanele LGBT, pentru a-i crea o imagine negativă în fața cititorului.

Cele mai agresive discursuri rămân totuși cele utilizate de oponenții politici. În capitolul precedent au fost analizate incitări la ură și violență ale liderului Partidului "ȘOR", Ilan Shor, la adresa Maiei Sandu (PAS), Andrei Năstase (PPDA) și simpatizanților săi. Tot Ilan Shor, într-o postare pe pagina sa de Facebook, amenință cu violența (vezi nota de subsol 117):

141. <https://moldovandream.com/2018/05/11/a-facut-o-si-pe-asta-andrei-nastase-a-inlocuit-crucea-din-mana-lui-stefan-cel-mare-cu-semiluna-araba/>

142. <https://moldovandream.com/2018/04/24/andrei-nastase-la-spitalul-de-psihiatrie-din-costiujeni-langa-voi-ma-simt-ca-acasa/>

*"А потом вот этой бляшкой я по жопе дам и тебе Андрюша и тебе Маячка (...) вы у меня получите, я предупредил", "Я вас гады достану."*¹⁴³

Într-o altă postare, Ilan Shor își construiește discursul pe disprețul față de Maia Sandu și apartenența politică a acesteia, utilizând în același timp intoleranța față de persoanele LGBT:¹⁴⁴

"(...) În al treilea rând, singurul lucru pe care îl aduci din Europa în Moldova este propaganda LGBT, pe care eu, ca persoană sănătoasă, o urăsc și o disprețuiesc. Apropo, am impresia că tu faci parte din această "comunitate"."

Igor Dodon este al treilea cel mai vizat politician în discursurile de ură din spațiul public.

Mihai Ghimpu, într-o postare publică l-a asociat pe Igor Dodon cu crimele comise de regimul sovietic, dar și alte evenimente negative:

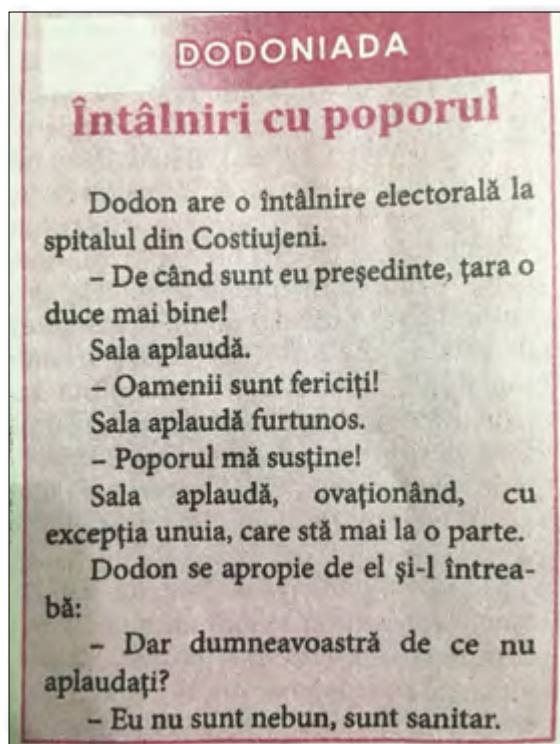
"Dar dacă e să vorbim de "jandarm", dodoniștilor, atunci spuneți-ne cine, după "eliberarea" Basarabiei, a deportat sute de mii de cetățeni în Siberia? Cine a omorât pe timp de pace milioane de oameni? Cine a pus la cale foametea organizată, în urma căreia au murit 300 de mii de persoane, iar unele mame au fost puse în situația să-și sacrifice un copil, pentru a-i salva pe ceilalți (e vorba de canibalism impus)? (...) Cine a distrus bisericile, iar cele care au rămas întregi au fost transformate în grajduri de cai și cluburi pentru distracții - jandarmul român sau soldatul Kremlinului? Rătăciților și trădătorilor!!!

(...) Cine împușcă și astăzi în fratele său de sânge, în Ucraina - "jandarmul" român sau soldatul rus??? Cine a "prihvatizat" fabricile de vin și coniac, și în general tot ce-i rentabil în această palmă de pământ : românii sau rușii? Și ultima - cine a condus, în toți acești ani de "independență", Republica, - și o conduce și până astăzi: românii sau comuniștii / socialiștii pro-ruși? (...) "

143. „Iar apoi cu această curelușă o să-ți dau la fund și ție, Andriușă, și ție, Maieșica (...) o veți încasa de la mine, v-am avertizat” „O să vă arăt eu vouă, spurcăciunilor” (nota trad.)

144. <https://www.facebook.com/ilanshorofficial/photos/a.1623263267889870/2065919403624252/?type=3&theater>

Asocierea cu astfel de evenimente produce o impresie puternică asupra cititorului. Această asociere însă nu se limitează la Igor Dodon, ci se extinde atât asupra susținătorilor săi, cât și asupra rușilor, datorită semnului de egalitate pus de autor între ei și crimele enumerate.

Au fost identificate mai multe imagini publicate pe rețelele de socializare cu caracter denigrator în care Președintele Igor Dodon apare în chip de femeie, prietena lui Vladimir Putin sau gay.

Au fost identificate și broșuri printate, care erau răspândite în Chișinău și care îl asociază pe Igor Dodon cu persoanele cu dizabilități mintale.

În cadrul unui interviu pentru Adevărul.ro, Renato Usatîi, președintele Partidului Nostru, a declarat despre Igor Dodon că ar fi "Putana numărul unu în CSI", asociindu-l cu femeile ușurate sau prostituatele și promovând prejudecățile de gen care afectează femeile.¹⁴⁵

Candidatul PSRM la funcția de primar de Chișinău a fost, de asemenea, vizat în postări care conțin imagini denigratoare.¹⁴⁶ În același timp, în cadrul unei întâlniri cu alegătorii la

care participa Andrei Năstase, Ion Ceban a fost vizat într-un discurs de instigare la violență. În timp ce Andrei Năstase declara că așa oameni ca Ceban nu trebuie atacați, un susținător al lui Năstase a strigat că ei trebuie "omorâți".¹⁴⁷

6.3 DISCURSUL DE URĂ ÎN CAMPANIE ELECTORALĂ

Contextul politic, așa cum arată rezultatele monitorizării, predispune spre creșterea numărului de cazuri de manifestare publică a intoleranței. Procesele electorale reprezintă însă un factor suplimentar de amplificare a rivalității politice, prezenței mediatice și interacționării cu alegătorii. Din acest punct de vedere este important de stabilit dacă în cadrul proceselor electorale discursul de ură crește în intensitate și dacă sunt necesare măsuri legislative sau instituționale pentru a controla acest fenomen.

145. http://adevarul.ro/moldova/politica/adevarul-live-ora-1800-renato-usatii-despre-rezultatele-alegerilor-locale-chisinau-balti-1_5b179af9df52022f75d517f4/index.html

146. <https://www.facebook.com/NUvremDodoane/photos/a.1789214914671332/2053677658225055/?type=3&theater>

147. <https://point.md/ru/novosti/politika/storonnik-nestase-predlozhi--34-ubivat-34-takikh-kandidatov-kak-cheban>

Este necesar să ținem cont de constatările făcute la pct. 4.2 al acestui raport, care arată că în domeniul electoral lipsesc reglementări și mecanisme capabile să sancționeze discursul de ură și să-i aprecieze impactul.

Alegerile locale noi din municipiul Chișinău au avut loc pe data de 20.05.2018 și 03.06.2018. Luna mai a fost cea mai încărcată perioadă din punct de vedere electoral, în care au avut loc cele mai multe dezbateri, acțiuni publice, întâlniri cu alegătorii și propriu-zis primul tur al alegerilor.

Fig. 11. Dinamica discursului de ură în perioada de monitorizare

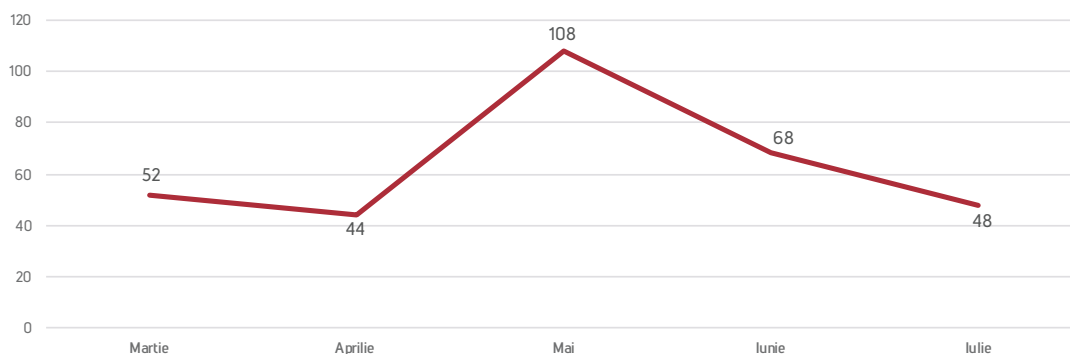
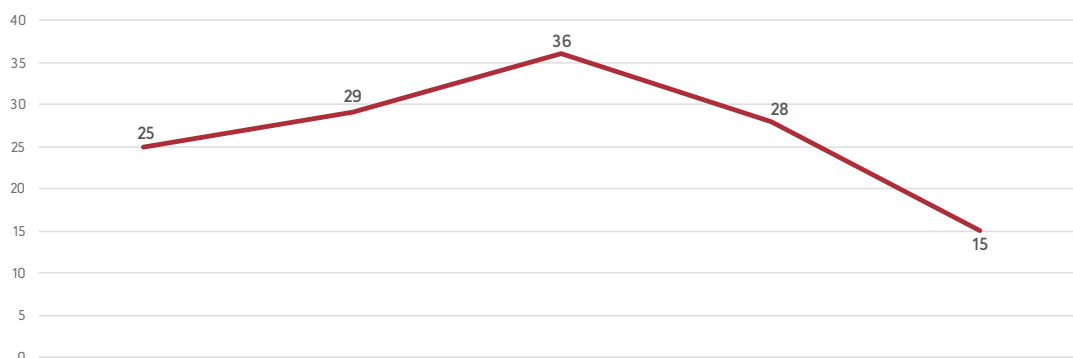

Figura 11 prezintă numărul total de cazuri identificate în perioada de monitorizare. Din punct de vedere al dinamicii discursului de ură, în luna mai au fost înregistrate cele mai multe cazuri. Important însă nu este doar numărul de cazuri, ci creșterea considerabilă, saltul cantitativ fiind aproape triplu comparativ cu luna aprilie, de la 44 la 108 cazuri.

Totuși, nici cifrele mari și nici decalajul nu pot indica direct asupra factorului decisiv de creștere a numărului de cazuri. Este necesar de menționat că în luna mai a fost un alt eveniment care a atras semnificativ atenția presei și a dus la apariția mai multor situații de incitare la ură și intoleranță. Este vorba de marșul comunității LGBT – "Fără Frică de Iubire". Acesta a provocat reacția Mitropoliei Moldovei, a cercurilor religioase, a mass-mediei și a unor politicieni, inclusiv a Președintelui Igor Dodon. Astfel, creșterea ar putea fi datorată inclusiv acestui eveniment și reacției pe care a provocat-o.

Dacă analizăm însă cifrele care se referă exclusiv la cazurile care s-au manifestat în context politic, observăm că se menține aceeași tendință de creștere, deși numărul situațiilor identificate este mai mic.

Fig. 12. Dinamica discursului de ură în context politic

Majoritatea cazurilor identificate în perioada aprilie – iunie 2018 au un context electoral. Reieșind din rezultatele monitorizării, putem afirma că **procesele electorale duc la amplificarea intoleranței și discursului de ură în spațiul public**. Amplificarea se referă în primul rând la discursul concurenților electorali, dar și la persoanele și circumstanțele care îi înconjoară și pot influența aceste procese.

Spre exemplu, o parte din cazurile identificate se referă la Maia Sandu, deși lidera PAS nu a participat la alegerile locale noi, însă a susținut public candidatul Andrei Năstase. Totuși, în conjunctura în care a fost utilizat discursul de ură, intoleranța sau prejudecățile utilizate la adresa Maiei Sandu au fost extrapolate asupra lui Andrei Năstase. O parte din aceste cazuri au fost deja analizate mai sus și nu le vom repeta. Un alt caz similar este un material video trucat în care apar Maia Sandu și Andrei Năstase, care declară că vor aduce în Moldova 30 000 sirieni.¹⁴⁸

Un alt exemplu este articolul sexist de pe portalul moldovandream.com intitulat **"Maia Sandu: Lui Andrei Năstase nu-i ajung coaie ca să participe la dezbateri cu Ion Ceban"**.¹⁴⁹

Natura cazurilor identificate denotă o tendință de creștere a numărului de știri false și materiale cu caracter satiric, dar care în realitate instigă la ură și discriminare, direct sau indirect, față de concurenții electorali.

Deși Partidul Comuniștilor din Republica Moldova nu a participat în alegerile locale noi din Chișinău, reprezentanții acestuia au fost prezenți în spațiul mediatic și au comentat procesul electoral. Într-o analiză a programelor electorale ale concurenților, publicată pe pagina partidului, se menționează:

"Năstase stă mai prost la acest capitol și a refuzat să se prezinte la dezbateri. Așa că sub Arcul de Triumf, Ceban pălăvrăgește de unul singur, ce amintește nițel despre o scenă de la casa de nebuni."

*"După ce votați, sunați tuturor cunoscuților și ÎNCĂ O DATĂ, convingeți-vă că au votat cu toții pentru Ivan Ceban». Păcat că nu a propus să se prezinte și un certificat de rigoare în comitetul raional al PSRM..."*¹⁵⁰

Apelul la prejudecăți față de persoanele cu dizabilități mintale contribuie la răspândirea intoleranței în spațiul public și poate instiga la discriminare față de acestea.

148. <https://www.facebook.com/nastase.platforma/videos/1009356619222415/>

149. <https://moldovandream.com/2018/05/24/maia-sandu-lui-andrei-nastase-nu-i-ajung-coaie-ca-sa-participe-la-dezbateri-cu-ion-ceban/>

150. http://www.pcrmd.md/main/index_md.php?action=news&id=13219

Sursă imagine: pagina de Facebook a Platformei DA Stăuceni

Pe pagina de Facebook a Platformei DA-Stăuceni, a fost postat un mesaj care instigă la violență. Mesajul a fost postat pe 20 iunie 2018, în contextul invalidării alegerilor locale noi din Chișinău în care a câștigat candidatul PPDA – Andrei Năstase.¹⁵¹

Expresia "a scoate furcile" este utilizată cu sens de revoltă, de a trece la acțiuni de natură violentă.

Postarea a fost distribuită peste 700 de ori, iar îndemnul a fost susținut de utilizatori prin comentarii:

"Fără furci nu cred ca vor apărea rezultate....deja prea mult timp s-a pierdut si pina acum", "Scoatem furciile si topoarele".

Așadar, **discursul de ură în context electoral se poate manifesta în cele mai diverse forme**, de la injurii, amenințări directe și denigrare, la știri false, materiale cu caracter satiric și forme voalate de asociere a politicienilor cu imagini sau evenimente negative, apelând la prejudecăți față de anumite grupuri sociale.

Potrivit informațiilor oferite de Comisia Electorală Centrală în cadrul acestei cercetări, **în perioada electorală concurenților nu le-au fost aplicate sancțiuni pentru utilizarea discursului de ură**, deși potrivit Comisiei au fost înregistrate unele plângeri și documentate anumite situații.

Este cert faptul că în acest moment **autoritățile nu au un răspuns la discursul de ură. Nu există un cadru legal suficient și nici mecanisme pentru a combate acest fenomen**. Mecanismele generale de protecție, cum ar fi instanțele de judecată sau CPPEDAE pot examina retorica urii sub aspect civil, însă nu pot oferi o soluție care ar remedia problema sub aspect electoral. În acest sens, discursul de ură este complet necontrolat, indiferent ce impact ar avea asupra procesului de alegeri.

151. <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/doc-cum-motiveaza-judecatoria-chisinau-hotararea-de-invalidare-a-alegerilor>

7 DISCURSUL DE URĂ ȘI RELIGIA

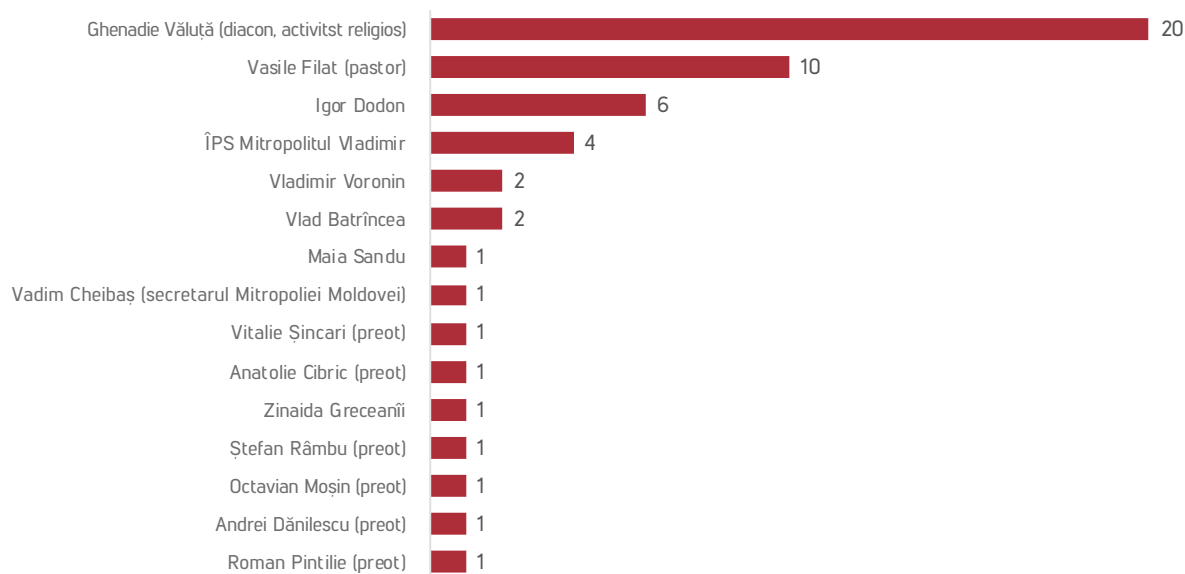
Influența religiei în Republica Moldova este foarte mare. Potrivit unui sondaj sociologic¹⁵² publicat în luna martie 2018, care a coincis cu perioada de monitorizare pentru prezenta cercetare, cota de încredere în Biserică este de peste 62%, cea mai mare dintre toate instituțiile și organizațiile din RM. Cota de încredere în Biserică este aproape dublă față de următoarea instituție din clasament – Primăria (circa 37%), astfel încât oamenii preferă să conteze mai mult pe o instituție religioasă decât pe cele de stat.

Impactul mare al religiei asupra oamenilor și proceselor sociale contribuie inclusiv la formarea de atitudini și percepții. Aceasta se poate exterioriza pozitiv, atunci când religia este un factor de coalizare al eforturilor în scopuri nobile (de ex. acțiuni de suport social sau caritate), dar și negativ, atunci când religia sau interpretarea ei este un factor de dezbinare, conflicte sau tensiuni sociale (de ex. tensiunile legate de marșurile LGBT).

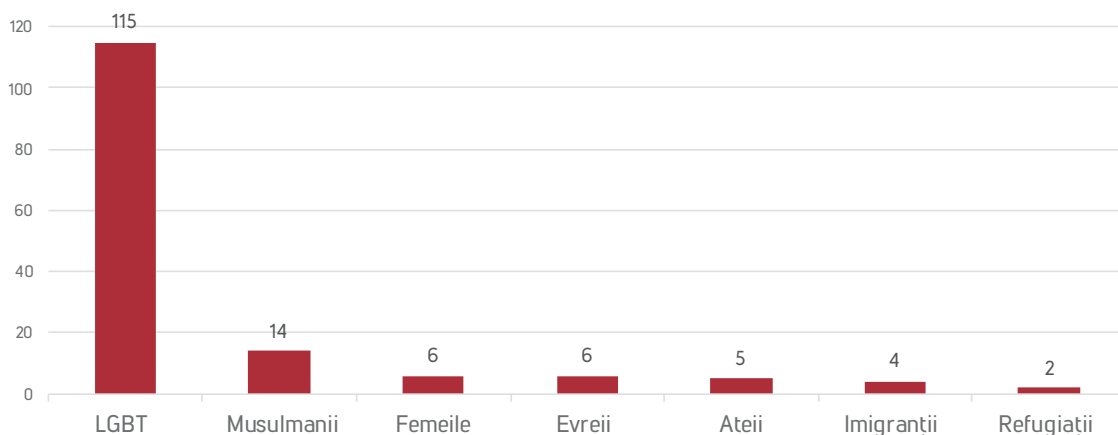
Influența Bisericii Ortodoxe în Moldova este amplificată și de retorica publică a unor politicieni, care cu multe ocazii reafirmă rolul valorilor creștine și al Bisericii în stat și își construiesc uneori programele politice, inclusiv pe așa-zisele valori creștine. Coeziunea între Stat și Biserică, sau între Politică și Biserică este un fenomen în ascensiune, care se manifestă tot mai des în spațiul public și mediatic. Acest lucru este ușor de înțeles, deoarece circa 93% din cetățenii RM se declară creștini (vezi raportul de la nota de subsol 5, pag. 10), deci reprezintă cel mai numeros electorat, iar discursul politicienilor în multe cazuri se adresează anume lor, utilizând valorile religioase, împărtășite de aceștia.

Anume din acest motiv, discursul de ură identificat în context religios este generat nu doar de reprezentanții Bisericii sau ai altor curente religioase, dar și de unii politicieni.

¹⁵² Institutul de Marketing și Sondaje, 2018, [Barometrul socio-politic](#)

Fig. 13. Autorii discursului de ură în context religios

Majoritatea politicianilor prezenți în Figura 13 reprezintă partide (PSRM și PCRM) care au pe agenda lor retorica protecției valorilor creștine/ortodoxe. În același timp, discursul Maiei Sandu (PAS) la adresa lui Igor Dodon ("dacă e creștinește să fie reparată președinția din bani turcești?") a stârnit reacții de nemulțumire ale unor comunități, în special din UTA Găgăuzia, care au interpretat această afirmație ca promovând intoleranța bazată pe convingeri religioase.

Fig. 14. Grupurile afectate de discursul de ură în context religios

Percepțiile sociale și subiectele de interes major sunt influențate, așadar, de valorile promovate public de reprezentanții Bisericii, pe de o parte, și retorica politicianilor bazată pe aceste valori, pe de altă parte. În contextul discursului de ură predomină retorica protecției valorilor tradiționale și familiei, amenințate de grupul LGBT, pericolul islamizării generat de musulmani, arabi, imigranți și refugiați, dar și a apărării rolului femeii în familie și societate, aflate în pericol din cauza egalității de gen și feminismului. Asume retorice construite pe acești piloni cauzează majoritatea situațiilor de discurs de ură și intoleranță, concluzie care reiese din rezultatele monitorizării.

Prin context religios înțelegem retorica figurilor religioase sau situațiile în care discursul politicianilor, jurnaliștilor sau al altor persoane publice are la bază religia, într-un fel sau altul.

Datele monitorizării arată că **grupul LGBT este cel mai des vizat** în aceste cazuri. Ele depășesc ca număr toate celelalte cazuri luate împreună, fapt care scoate în evidență gravitatea și actualitatea problemei. La o distanță foarte mare se află musulmanii, urmați de femei, evrei și atei.

7.1 DISCURSUL DE URĂ FAȚĂ DE LGBT

Modul în care se manifestă discursul de ură față de grupul LGBT în context religios a fost analizat parțial în Capitolul 5. Nu vom repeta constatările, însă trebuie să remarcăm câteva tipologii de mesaje, utilizate frecvent în spațiul public împotriva persoanelor homosexuale sau transsexuale.

A. Homosexualitatea este păcat grav și se pedepsește aspru

*"Pornografia, prin secvențele video și prin postările foto, îndeamnă direct pe consumatorii ei la diferite orgii sexuale – homosexualitate, lesbianism, gomorie, masturbare, abuzuri sexuale, incest, etc. Acestea sunt păcate rușinoase și strigătoare la cer, pentru care, în istoria omenirii, Dumnezeu a trimis pedepse asupra pământului și a locuitorilor lui. Or, cred că nimeni nu-și dorește o pedeapsă ca cea asupra Sodomei și Gomoriei."*¹⁵³

B. Homosexualitatea amenință valorile creștine și trebuie interzisă prin lege

*"Constituția spune că relația de căsnicie și de familie se formează între bărbat și femeie și nu altfel. Promovarea sau propagarea altor relații, am cere și am vrea să se accepte în Codul Contravențional, să fie interzisă"*¹⁵⁴

153. <http://tinarulortodox.blogspot.co.uk/2018/02/pornografia-poate-fi-mai-daunatoare.html>

154. <http://protv.md/stiri/actualitate/nu-vor-sa-mai-vada-marsuri-ale-comunitatii-lgbt-sute-de-crestini---2262981.html>

C. Homosexualitatea este amorală și o boală psihică

"Niște oameni bolnavi la cap să-mi spurce mie aici pământul și tot ce am moștenit".

*"Copiii noștri să crească niște copii normali, nu niște spurcăciuni."*¹⁵⁵

D. Homosexualitatea este o amenințare pentru copii

"Nu vrem propaganda gayilor, care să apuce de mână copii noștri și să-i tragă mâine poimâine de partea lor. Hai mâine poimâine să iasă bețivii la paradă să arate că noi suntem bețivi, da?"

*"Nu mi-ar plăcea ca copilul meu la școală să fie educat că homosexualitatea ar fi una din posibilele alegeri."*¹⁵⁶

Mesajele împotriva homosexualității nu se limitează la aceste tipologii, însă ele sunt cel mai frecvent întâlnite în discursurile publice analizate. Intoleranța față de grupul LGBT este într-atât de mare, încât ea poate fi asociată cu cele mai diverse fenomene negative. Spre exemplu, în unul din cazurile analizate în pct. 5.2 (LGBT), un incendiu dintr-un club de noapte a fost asociat cu pedeapsa pentru păcatul homosexualității. În cadrul protestului organizat de Asociația Fericita Maica Matrona, care este o organizație afiliată Mitropoliei Moldovei, una din participante a asociat grupul LGBT cu seceta:

"Nu ploua din cauza pederăștilor ăștia. Din cauza asta nu ploua?(jurnalista) Da, mânia lui Dumnezeu."

În cadrul aceluiași eveniment, deputatul PSRM Vlad Batrîncea a declarat:

"Vom înregistra acest proiect de lege și vom face totul ca prin lege să fie interzis asemenea propagandă și inclusiv, în baza acestei legi, primăria să nu poată autoriza asemenea manifestări în centrul orașului."

Discursul de ură împotriva persoanelor LGBT capătă astfel o manifestare complexă. Pe de o parte, este Biserica care stă la originea retoricii anti-LGBT și o alimentează prin manipulări dogmatice. Pe de altă parte, sunt susținătorii, care preiau mesajul Bisericii, îl interiorizează și îl reproduc, iar la capătul opus sunt politicienii, care oferă suport politic și susțin mediatic discursul anti-homosexualitate.

155. Ibidem

156. Ibidem

În atenția publicului ajunge astfel un mesaj care poate părea credibil: Biserica luptă cu un rău incontestabil, unele forțe politice susțin această luptă, iar oamenii sunt nemulțumiți. În lipsa unor informații sau contra-opinii, mass-media retransmite acest mesaj în formă brută și el poate fi ușor preluat de audiență.

7.2 "IDEOLOGIA DE GEN"

Într-o serie de cazuri identificate, autorii utilizează conceptul de "ideologie de gen", în special cu referință la persoanele transsexuale, avort, dar și la rolul femeii în societate. Nici unul din articolele analizate în acest context nu oferă o explicație clară conceptului de "ideologie de gen" și cum trebuie înțeles, dar îl prezintă ca pe un fenomen nociv și periculos pentru întreaga omenire.

*"Se pare că școlile din țară au devenit câmpul de luptă pentru creștere pentru a îndoctrina copiii cu ideologia transsexuală. (...) Imaginea mai largă este că acesta este în realitate un atac asupra naturii însăși – a ordinii create (...) Școlile nu mai sunt centre de educație care formează inimile și mințile copiilor. Ele au devenit centre de distrugere care corup inimile și mințile și acum chiar trupurile copiilor noștri."*¹⁵⁷

În literatura de specialitate și doctrina internațională în domeniul drepturilor omului nu există conceptul "Ideologiei de gen" și nici curente oficiale care ar putea fi asociate cu acesta. Majoritatea surselor pe care le oferă motoarele de căutare la acest capitol se referă la pagini ale organizațiilor religioase.

Spre exemplu "Coalitia pentru familie"¹⁵⁸ – o asociație de organizații religioase (în mare parte) din România, care promovează familia tradițională, și a stat la baza organizării referendumului privind definiția familiei în Constituția României, din 6 și 7 octombrie 2018. Potrivit Coalitiei pentru familie, ideologia de gen reprezintă negarea diferențelor între bărbați și femei, cauzată de radicalizarea feminismului care urmărește deconstrucția societății pentru a obține controlul asupra acesteia.

Deși interpretarea oferită "Ideologiei de gen" pare mai mult de natură conspiraționistă, acest termen este tot mai des utilizat de reprezentanții diferitor curente religioase și de apărătorii familiei tradiționale.

¹⁵⁷ <https://www.aparatorul.md/scolile-de-acum-sunt-campuri-de-lupta-pentru-radicalizarea-copii-in-activisti-sodomiti/>

¹⁵⁸ <http://coalitiapentrufamilie.ro/despre-proiectul-coalitia-pentru-familie/>

Cel mai des retorica aceasta afectează persoanele transsexuale, femeile, homosexualii și feministele, însă de multe ori discursul este extrapolat asupra drepturilor omului și egalității în general sau asupra persoanelor care activează în acest domeniu:

"În aprilie, Parlamentul European a organizat o conferință privind „viitorul egalității de gen în Uniunea Europeană” (...) obiectivul acestei conferințe este (...) să se producă, la nivel unional, o mutație culturală de proporții gigantice în gândirea europenilor, și în special al tinerilor, privind sexualitatea și utilizarea sexualității ca metoda de realizare a egalității de gen între bărbați și femei”

"Alții au propus ca în viitor țările care vor dori să adere la Uniunea Europeană să accepte în prealabil un program de educație sexuală pregătit de Uniunea Europeană care să elimine homofobia, transfobia ori opiniile negative privind identitatea de gen. Moldova deja a fost captată, parțial, în acest proiect când, cu ani în urmă i s-a impus să adopte legea nediscriminării împotriva homosexualilor.”¹⁵⁹

În legătură cu marșul comunității LGBT din 19.05.2018, Iurie Roșca a publicat în ziarul FLUX un articol intitulat "Un marș FĂRĂ FRICĂ de Dumnezeu" în care menționează:

"Această erezie a căpătat încă din 1789 forma Declarației drepturilor omului și ale cetățeanului. Iar după cel de-al Doilea Război Mondial s-a regăsit în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de către ONU în 1948. Asume această ideologie înșelătoare, atât de atractivă și chiar seducătoare, care pare să se concentreze asupra respectului demnității persoanei, a căpătat în ultimele decenii formele sale extreme, care sparg toate zăgăzurile ce s-au mai păstrat în mentalul colectiv și în legislațiile naționale.”

Așadar, prin "ideologie de gen" se încearcă să se creeze un concept cu pretenții doctrinare, care denaturează esența drepturilor omului și descalifică egalitatea de gen.

Unii experți menționează că "ideologia de gen" este o ficțiune, care nu are nici definiție academică și nici suport doctrinar, promovată de mișcări radicale sau ultraconservatoare, creată pentru a promova un concept fals și a justifica discriminarea.¹⁶⁰

159. <https://www.aparatorul.md/baieti-si-fete-cuvinte-interzise/>

160. Vezi spre exemplu: Gillian Kane, *Gender ideology: big, bogus and coming to a fear campaign near you*, 2018, The Guardian și Michelle Gallo, *Gender Ideology Is a Fiction That Could Do Real Harm*, 2017, Open Society Foundations

Cert este faptul că promovarea agresivă a conceptului "ideologiei de gen", combinat cu dogmatica religioasă, poate reprezenta un risc real pentru percepțiile și atitudinile din societatea moldovenească față de drepturile omului.

7.3 DISCURSUL DE URĂ FAȚĂ DE MUSULMANI

Retorica religioasă în raport cu musulmanii este mai simplă, în comparație cu cea față de grupul LGBT sau "Ideologia de gen" și se bazează în mare parte pe așa-numitul pericol al "islamizării".

"Pericolul islamizării" presupune *per se* o variație de evenimente, prejudecăți și probleme cu care este asociat.

A. Pericol pentru religia creștină și creștini

*"Se rescriu cântecele creștine pentru a nu-i ofensa pe musulmani"*¹⁶¹

Știrea se referă la nemulțumirea unor părinți ai copiilor dintr-o școală din Austria, la intenția unei profesoare de a schimba numele Isus pe Allah într-un cântec, deoarece majoritatea copiilor din clasă erau musulmani. Materialul pune accent pe defavorizarea creștinilor în favoarea musulmanilor și face legătura vizuală cu o imagine agresivă utilizată pentru a asocia musulmanii cu terorismul.

B. Musulmanii sunt teroriști

*"Migrația musulmană riscă să declanșeze conflicte interetnice și sociale de amploare în statele europene."*¹⁶²

¹⁶¹. <https://www.aparatorul.md/se-rescriu-cantecele-crestine-pentru-a-nu-i-ofensa-pe-musulmani/>

¹⁶². <https://sputnik.md/multimedia/20180217/17331375/Imigratia-musulmana-ameninta-siguranta-si-bunastarea-Europei.html>

*"Europa nu trebuie să se obișnuiască cu terorismul islamic, Europa trebuie să lupte împotriva terorismului islamic. Trebuie să se termine odată cu corectitudinea politică și cu utopia multiculturalismului și să se realizeze faptul că Europa este sub asediu și că dacă nu se vor lua măsuri cât se mai poate Europa pe care o cunoaștem va fi istorie. Așa cum doar în cărțile de istorie mai citim astăzi despre Constantinopol și despre Catedrala Sfânta Sofia."*¹⁶³

*"Islamizarea Europei prevestește un colaps iminent, iar problema principală constă în faptul că Europa și-a pierdut rădăcinile creștine"*¹⁶⁴

Discursul de ură împotriva musulmanilor nu este bazat doar pe islamofobie, dar și pe asocierea cu evenimente și fenomene negative, asociate musulmanilor, cum ar fi: problema migrației și infracțiunile comise de refugiați.

Această retorică a fost utilizată intens în perioada electorală pentru alegerile locale noi din 20.05.2018 și l-a vizat, în mare parte, pe candidatul la funcția de primar al Chișinăului, Andrei Năstase. Într-o serie de știri false, candidatul PPDA la funcția de primar de Chișinău a fost asociat în diverse contexte cu arabi, musulmani, refugiați și fobiile legate de aceste grupuri, spre exemplu:

*A făcut-o și pe asta! Andrei Năstase a înlocuit crucea din mâna lui Ștefan cel Mare cu semiluna arabă!*¹⁶⁵

*Inițiativele lui Andrei Năstase sunt apreciate nu doar la Chișinău și în Frankfurt, dar și în Siria*¹⁶⁶

*Noi ne-am propus să facem ceea ce nu vor ei, să aducem în Chișinău 30 mii de sirieni*¹⁶⁷

Promovarea intoleranței față de musulmani este un fenomen care ia amploare în Moldova și este utilizat atât în context religios, pentru a consolida retorica protecției creștinismului de pericolul islamizării, cât și în context politic, pentru a defavoriza concurenții electorali și a denigra politicienii, exploatând fricile legate de musulmani.

163. <https://www.aparatorul.md/efectele-multiculturalismului-va-trebui-sa-ne-obisnuim-cu-terorismul/>

164. <https://www.aparatorul.md/islamizarea-europei-prevesteste-un-colaps-iminent/>

165. <https://moldovandream.com/2018/05/11/a-facut-o-si-pe-asta-andrei-nastase-a-inlocuit-crucea-din-mana-lui-stefan-cel-mare-cu-semiluna-araba/>

166. <https://www.facebook.com/nastase.platformada/videos/1011591255665618/>

167. <https://www.facebook.com/nastase.platformada/videos/1009356619222415/>

7.4 DISCURSUL DE URĂ ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Intoleranța promovată împotriva femeilor se manifestă cel mai des prin discursul sexist.

Cel mai elocvent exemplu este discursul episcopului Marchel în campania privind alegerile prezidențiale la adresa Maiei Sandu, despre care a menționat că nu are familie și copii și este "steapă". Episcopul a mai declarat:

*"Republica Moldova are de ales un președinte din două candidaturi. Un creștin sau un necreștin. Un patriot sau un nepatriot. Da, anume așa, pentru că anume așa s-au plasat cele două candidaturi. Anume așa s-au stratificat prin fapta lor, prin vorba lor, prin activitatea lor. Despre atitudinea unui candidat, Igor Dodon, pe care-l credem creștin și patriot, nu o să vorbesc mult, pentru că e normal să ai o atitudine față de biserică, credință și valorile naționale, așa cum o are el. Dar despre atitudinea dnei Sandu, al doilea candidat care aspiră la funcția de președinte... Atitudinea ei față de moralitatea creștină, față de curățenia sufletească, față de tot ce este sfânt pare să fie abătută mult de la axa normalității. Anume asta ne-a scos din casele noastre, ca să venim să ne împărtășim cu îngrijorarea noastră cu dvs."*¹⁶⁸

Curtea Constituțională, examinând declarațiile în procedura de validare a alegerilor, a subliniat că a avut loc o implicare agresivă în cadrul alegerilor prezidențiale a reprezentanților Mitropoliei Moldovei, care au utilizat un limbaj extremist, xenofob, homofob și sexist în adresa acesteia, fapt confirmat și de rapoartele observatorilor naționali și internaționali.

Curtea a mai menționat că un asemenea comportament este contrar prevederilor Constituției și reprezintă temei pentru suspendarea activității cultelor religioase. Pe de altă parte, autoritățile statului, responsabile de procesul electoral și activitatea cultelor religioase nu și-au onorat obligația pozitivă de a împiedica și sancționa implicarea cultelor religioase în procesul electoral. Pentru aceasta, a fost emisă o Adresă Parlamentului în vederea instituirii unor mecanisme sancționatorii prompte și imediate, inclusiv în ordinea penală, pentru orice tentativă de implicare a cultelor religioase în campaniile electorale.

168. Conferința „Cuvânt și argumente de susținere a unui candidat moral sănătos și pro-ortodox. Probleme și pericole pentru țară...”, 04.11.2016

Curtea Constituțională însă nu a putut da o apreciere acestor fapte, în contextul argumentelor de nevalidare a alegerilor. Într-adevăr, ar fi fost dificil pentru Curte să analizeze obiectiv acest aspect, din simplul motiv că nici o autoritate nu a examinat impactul imixtiunii Bisericii în procesul electoral și nici al discursului de ură și sexist. Totuși, constatarea inadmisibilității imixtiunii Bisericii în alegeri și recomandarea de revizuire a legislației și instituire a mecanismelor de sancționare a acestor fapte reprezintă un argument important și un punct de pornire pentru îmbunătățirea proceselor electorale care vor avea loc în viitor (vezi Hotărârea de la nota de subsol 31).

Cu toate acestea, **până în prezent, nu au fost luate măsuri legislative și nici instituite mecanisme de sancționare a implicării cultelor religioase în campaniile electorale.**

În perioada de monitorizare nu au fost identificate discursuri similare. Cauza ar putea fi lipsa unor circumstanțe și motive de aceeași anvergură (cum au fost alegerile prezidențiale) care să declanșeze astfel de discurs. O altă cauză ar putea fi impactul pe care l-a avut Hotărârea Curții Constituționale citate mai sus, dar și rezonanța socială și dezaprobarea gestului episcopului Marchel.

O parte din cazurile identificate se referă la prejudecăți de gen privind rolul femeilor în familie și comportamentul lor în societate:

*”Despre femei ce să mai spun? Nu au în minte altceva decât cum să se împodobească. Se întrec una pe alta în veșminte. Ce să spun și despre îmbrăcămintea necuviincioasă pe care le îndeamnă să o poarte născocitorul răutății, diavolul. Vai și amar!”*¹⁶⁹

O altă parte din cazuri se referă la drepturile femeilor, în special dreptul la viață privată, sănătate reproductivă și avort:

*”Multe răutăți se întâmplă în lume, îndeosebi două: desfrâul și avortul. Un rău atât de mare nu s-a întâmplat în nici o vreme, ca mamele să ucidă 6-10 copii și să nu simtă deloc mustrare de constimță, când, dacă ar fi avut o cât de mică urmă de pocăință și simtire, ar fi trebuit să-și deschidă mormintele și să intre de vii în ele ca să se chinuie, dar sunt nepăsătoare... Se spovedesc uneori, dar fără să se pocăiască sincer.”*¹⁷⁰

În emisiunea ”Принципы” de la postul Prime TV, în cadrul unei dezbateri despre rolul femeilor în politică, diaconul Ghenadie Valuța a declarat că până a merge în politică, femeile trebuie să stea acasă și să aibă grijă de copii și familie:

169. <https://www.aparatorul.md/cand-rusinea-femeilor-va-disparea-atunci-ziua-judecatii-va-fi-aproape-4/>

170. <https://www.aparatorul.md/un-rau-atat-de-mare-nu-s-a-intamplat-in-nici-o-vreme-ca-mamele-sa-ucida-6-10-copii-si-sa-nu-simta-deloc-mustrare/>

*"Când încercăm cu orice preț să aducem femeia în politică, trebuie să ne punem întrebarea, dar instituția familiei cui rămâne? (...) asta nu înseamnă că femeia nu poate veni în politică, dar pentru început ea trebuie să se clarifice cu familia."*¹⁷¹

Tot Ghenadie Valuța, în cadrul emisiunii "Ora expertizei", de la postul Jurnal TV, a declarat:

*"Liberalismul și toate mișcările liberale au ca scop să emancipeze femeia într-așa fel încât să o reabiliteze pe Eva cea criminală."*¹⁷²

Discursul de ură în context religios este diferit prin natura sa de toate celelalte tipuri de discurs. Diferența constă în justificarea dogmatică pe care o are la bază retorica bazată pe religie. Dacă în orice alt domeniu discursul de ură poate fi demontat având la bază drepturile fundamentale, demnitatea umană, legislația încălcată sau securitatea publică, atunci în context religios acest lucru este mai dificil.

Prin natura sa, religia exclude îndoielile și interzice contestarea dogmelor. Din acest considerent, acei care cred în învățătura Ortodoxă nu pot pune la îndoială argumentele Bisericii, și chiar dacă cineva o poate face, foarte puțin probabil să găsească susținere. Această retorică nu oferă loc de opinii sau dezbateri. Iată de ce dialogul grupurilor afectate de discursul de ură și Biserică sau reprezentanții acesteia este foarte dificil.

Totuși, o platformă de negocieri între aceste grupuri este necesară. Gradul mare de intoleranță promovat de retorica bazată pe dogme religioase nu poate fi ignorat. Identificarea unor insule de dialog pentru a diminua această retorică este foarte importantă. Însă din moment ce niciuna din părți nu poate iniția această discuție, inițiativa pentru identificarea soluțiilor și reducerea intoleranței în acest context trebuie să fie asumată de stat.

171. http://www.prime.md/ro/emisiune/principy_2542_video_69249.html

172. <http://www.jurnaltv.md/news/88928c88164d3b05/dodon-pe-contrasensul-constitutiei.html>

8 DISCURSUL DE URĂ ÎN MASS-MEDIA

Mass-media reprezintă cea mai importantă sursă de distribuire a intoleranței în spațiul public. Potrivit rezultatelor monitorizării, cele 457 de cazuri identificate au fost răspândite pe 740 de surse diferite. Dintre acestea, 621 au fost identificate în media online, iar 23 – în cadrul emisiunilor TV. Restul cazurilor au fost identificate pe rețele de socializare și alte platforme online.

În perioada de monitorizare, practic toate cele mai importante instituții media din Moldova au relatat și distribuit cazurile de discurs de ură și promovare a intoleranței, care au apărut în spațiul public.

Majoritatea relatărilor despre cazurile de discurs de ură au fost realizate echidistant. Totuși, anumite surse media au influențat caracterul și mesajul știrilor sau evenimentelor relatate, contribuind astfel la promovarea sau amplificarea discursului de ură. Alte surse media chiar au produs discurs de ură sau intoleranță în materialele pe care le-au publicat.

8.1 REFLECTAREA DISCURSULUI DE URĂ ÎN MEDIA ONLINE

Cel mai des, discursul de ură a fost reflectat prin intermediul știrilor, deoarece majoritatea situațiilor au fost produse de persoane concrete, multe dintre ele publice, din domeniul religios sau politic. Mass-media în cele mai multe cazuri a prezentat discursurile integral sau parțial, cu referire la sursă.

În același timp, mass-media reflectă cazurile de discurs de ură prin scoaterea în evidență a celor mai agresive, negative sau scandaloase elemente ale acestuia. Titlurile acestor știri accentuează cel mai des elementele de discriminare, atac, denigrare, agresivitate, ură și violență.

Spre exemplu știrea de pe deschide.md din 31.05.2018, care relatează despre câteva replici din plenul Parlamentului a fost intitulată: **"Voronin, către Zotea: Fa frumoaso, liniștește-te!"**. Deși știrea, în esență, reflectă corect o situație din Parlament, titlul imediat predispune cititorul spre preluarea discursului sexist, într-un fel sau altul.

Toate acestea fac parte, desigur, din libertatea pe care o are presa în activitatea sa. Dar, în același timp, nu putem ignora faptul că această abordare duce la majorarea efectului pe care discursul de ură îl poate avea asupra publicului. În același timp, cazurile de discurs de ură sunt foarte rar reflectate prin prezentarea de contra-opinii, care ar echilibra mesajul și ar oferi o opinie alternativă celei a autorului discursului.

Uneori, jurnaliștii (sau alți autori) folosesc procedee și exprimări care duc la amplificarea discursului de ură, la promovarea prejudecăților, la schimbarea caracterului știrii sau la denaturarea faptelor.

Spre exemplu, *realitatea.md* a publicat un articol despre vestimentația deputatei Elena Hrenova, intitulat: **"Fashion în Parlament?! Deputata Hrenova i-a uimit pe toți cu o căciulă din blană naturală"**.¹⁷³ Articolul face apel la prejudecăți de gen, privind modul în care se îmbracă femeile.

Un alt articol sexist a fost publicat pe pagina *aif.md*¹⁷⁴ și intitulat **"Алина Зотья перепутала заседание парламента с вечерним раутом (ФОТО)"**.¹⁷⁵ Materialul face catalogări pe bază de stereotipuri, despre modul în care ar trebui să se îmbrace o femeie în Parlament.

Un articol publicat pe *bloknot-moldova.md* și intitulat: **"Политические проститутки» Нэстасе, Санду и Усатый вынудили жителя Бельц атаковать парламент Молдовы"**¹⁷⁶ relatează despre un incident petrecut la clădirea Parlamentului. Deși știrea povestește despre nemulțumirea protagonistului față de guvernare și unii lideri politici, titlul face apel la prejudecăți de gen și denigrează politicienii vizați prin asocierea cu prostituatele.¹⁷⁷

Același portal a publicat o știre, titlul căreia face apel la prejudecăți față de romi și promovează intoleranța față de acest grup etnic.¹⁷⁸ **"Похищенная ромами королева красоты Сорок превратилась в Минске в бомжа"**.¹⁷⁹ Știrea însuflă cititorului ideea că romii au furat o femeie, când aceasta era copil, deși nu există probe și nici argumente în articol care ar confirma acest fapt.

Pagina *10tv.md* a publicat un articol intitulat: **"ACTUAL INCREDIBIL // Dodon incită la violență și poruncește ca Unioniștii să fie spânzurați"**.¹⁸⁰ Deși știrea se referă la un mesaj care instigă la ură, postat pe o pagină anonimă de Facebook, titlul asociază incidentul cu Igor Dodon, fapt care oficial nu a fost confirmat.

A fost identificată o serie de știri, în care titlul nu reflectă obiectiv textul articolului, făcând apel la prejudecăți.

////////////////////////////////////

173. www.realitatea.md/fashion-in-parlament---deputata-hrenova-i-a-uimit-pe-toti-cu-o-caciula-din-blana-naturala--foto-72807.html

174. <http://aif.md/alina-zotja-pereputala-zasedanie-parlamenta-s-vechernim-rautom-foto/>

175. "Alina Zotea a confundat ședința Parlamentului cu o petrecere" (nota trad.)

176. "Prostituatele politice – Năstase, Sandu și Usatîi – l-au impus pe un locuitor din Bălți să atace Parlamentul Republicii Moldova" (nota trad.)

177. <http://bloknot-moldova.md/news/politicheskie-prostitutki-nestase-sandu-i-usatyy-v-946397>

178. <http://bloknot-moldova.md/news/pokhishchennaya-romami-koroleva-krasoty-sorok-prev>

179. Traducere: „Miss Soroca, care fusese răpită de romi, a devenit o boschetară la Minsk”

180. <https://10tv.md/2018/04/10/incredibil-dodon-incita-la-violenta-si-porunceste-ca-unionistii-sa-fie-spanzurati/>

Spre exemplu, pe pagina kp.md a fost publicat un material despre regimul liberalizat de vize, dar care a fost intitulat: "У молдавских девушек теперь больше шансов заняться сексом с парагвайцами и маврикийцами".¹⁸¹ Autorul sugerează ideea că regimul liberalizat de vize va deschide porțile pentru turiști, fapt care va facilita turismul sexual în Moldova.¹⁸²

În multe din articolele analizate în cadrul cercetării, autorii fac referință la naționalitatea sau religia persoanei, în contextul crimelor, infracțiunilor sau atentatelor teroriste, asociind aceste caracteristici cu imaginea negativă a faptelor relatate.

Prezentarea acestor informații în titlu, fără a exista o legătură a acestora cu faptele descrise, crește riscul de promovare publică a intoleranței:

*"Un musulman a amenințat că aruncă în aer o Catedrală din Franța, pentru că nu se citește coranul"*¹⁸³

*"Mai rău ca în URSS! Evreii și musulmanii, împotriva valorilor europene"*¹⁸⁴

*"(ВИДЕО) Цыгане устроили кровопролитную драку с топорами и железными прутьями посреди проезжей части"*¹⁸⁵

*"Психически больной украинец с подельниками жестоко избил молодых людей в Бельцах"*¹⁸⁶

În total, au fost identificate 97 de cazuri în care media a generat sau amplificat discursul de ură.

181. „Fetele din Moldova au acum mai multe șanse să facă sex cu paraguayani și mauriți” (nota trad.)

182. <https://www.kp.md/daily/26818/3854906/>

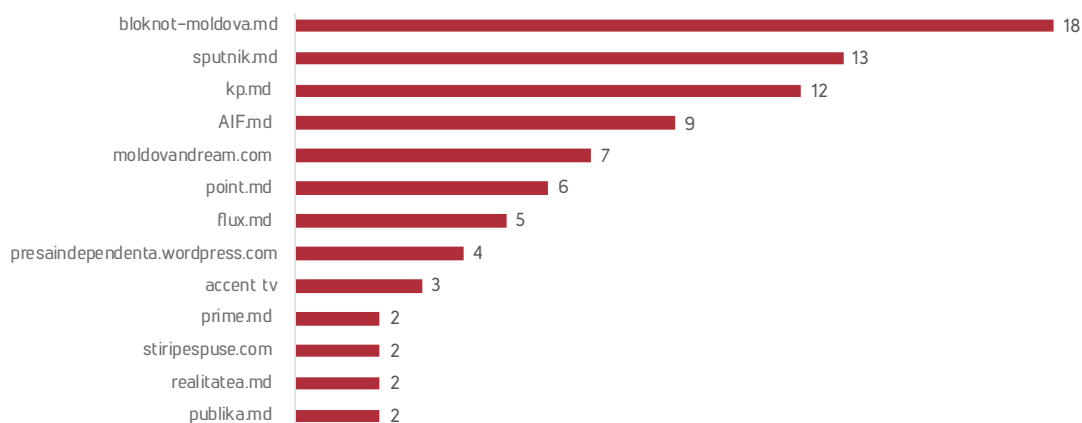
183. <http://altarulcredintei.md/un-musulman-a-amenintat-ca-arunca-in-aer-o-catedrala-din-franta-pentru-ca-nu-se-citeste-coranul/>

184. <https://sputnik.md/religion/20180506/19002632/urss-ue-evrei-musulmani-impotriva-valorilor-europene-ei-nu-ne-inteleg.html>

185. „(VIDEO) Țigani au organizat o bătaie sângeroasă, cu topoare și tije de fier chiar în mijlocul drumului” (nota trad.)

186. „La Bălți, un ucrainean bolnav psihic, împreună cu niște complici, i-a bătut cu bestialitate pe niște tineri” (nota trad.)

Fig. 15. Discursul de ură și intoleranța generate de mass-media

Suplimentar la sursele prezentate în Figura 15, câte un caz de discurs de ură sau promovare a intoleranței a fost identificat pe următoarele surse: 10tv, Actualități.md, Jurnal.md, JurnalTV.md, protv.md, unimedia.md, tv8.md, deschide.md, zumi.md, stiri.md, hotnews.md, moldovesti.info, ziarul Socialiștii.

Cazurile menționate mai sus se referă doar la situațiile în care media a influențat modul de reflectare a evenimentelor, agravând sau amplificând discursul de ură, fie la cazurile în care media, jurnaliștii sau autorii articolelor au produs ei înșiși discursul de ură sau intoleranță.

8.2 EMISIUNILE TV ȘI ONLINE

Monitorizarea a inclus emisiunile, interviurile, talk-show-urile și alte formate video, care presupun interacțiunea participanților.

Au fost identificate 23 de cazuri de utilizare a discursului de ură, pe posturile TV și platformele online:

Fig. 16. Lista posturilor TV și emisiunilor în care a fost utilizat discursul de ură

Prime – 6 Принципы Cronica lui Bogatu	TV8 – 4 Politica cu Natalia Morari Dezbateri Electorale	Accent TV – 3 Reflector Analitic Дело Принципа
JurnalTV.md – 2 Cabinetul din Umbră	TVC21 – 2 Important	Adevărul.ro – 2 (interviu)
BTV – 1 Dialog	NTV Moldova – 1 Главный вопрос с Юлией Федоровой	TRM – 1 Dezbateri Electorale
RTR Moldova – 1 Вести Недели Специальный Выпуск		

Din cele 23 de cazuri, în 14 cazuri moderatorii au fost bărbați, iar în 9 cazuri – femei. Atunci când emisiunile au fost moderate de bărbați, nici un moderator nu a intervenit pentru a întrerupe discursul de ură sau a atenționa vorbitorul. Doar Mihail Sirkeli, moderator al emisiunii Dezbateri electorale de la TV8 a intervenit după discursul lui Ion Ceban privind interzicerea marșurilor LGBT, întrebându-l cum rămâne cu drepturile omului.

Femeile moderatoare, de asemenea, nu au intervenit în discursul de ură promovat de invitați, cu excepția Nataliei Morari de la postul TV8. În emisiunea Politica din 22.05.2018, Natalia Morari a intervenit în discursul lui Vasile Bolea (deputat PSRM) despre arabi și cei 30 000 de sirieni, atenționându-l asupra comportamentului intolerant.

Tot în emisiunea Politica, din 04.06.2018, Natalia Morari a intervenit în discursul lui Renato Usatîi la adresa lui Vitalie Andrievschi, atenționându-l să nu treacă la atac la persoană și că postul de televiziune TV8 nu admite un astfel de comportament.

În timp ce majoritatea moderatorilor au ignorat atitudinea discriminatorie a invitaților, unii chiar au susținut-o sau provocat-o.

8.3 COMENTARIILE CARE INSTIGĂ LA URĂ ȘI DISCRIMINARE

Nu a fost scopul acestei cercetări de a realiza o monitorizare specială a discursului de ură în comentarii la paginile web sau de pe rețelele de socializare ale instituțiilor media. Datele care se referă la intoleranța exprimată în comentarii au fost colectate ocazional în timpul monitorizării generale, atunci când au fost identificate. Astfel, informațiile referitoare la acest aspect au doar un caracter orientativ, pentru analiza escaladării discursului de ură și analiza relației cu publicul.

În perioada monitorizării, au fost identificate 89 de cazuri în care discursul de ură, instigarea la discriminare, violență și alte forme de promovare a intoleranței s-au manifestat în comentarii.

Politicile instituțiilor mass-media diferă în acest sens. Unele pagini moderează comentariile, altele șterg comentariile discriminatorii sau agresive, iar restul nu intervin, fie intervin foarte puțin la acest capitol.

În anul 2015, o monitorizare a discursului de ură realizată de Centrul pentru Jurnalism Independent, arăta că unele portaluri și pagini media înregistrau probleme la capitolul moderarea comentariilor și le recomanda să atragă atenția la normele deontologice, să modereze mai atent comentariile, dar și să instruiască periodic jurnaliștii pentru a-i ajuta să distingă mai bine discursul de ură (vezi raportul de la nota de subsol 1). Reieșind din rezultatele monitorizării, se pare că problemele identificate în 2015 nu au fost soluționate și persistă în domeniul online.

Cele mai agresive și discriminatorii comentarii au fost identificate în legătură cu subiectele lingvistice, naționale, etnice, religioase, dar și cele care vizează grupul LGBT, femeile și politicienii. Acestea au fost analizate pe parcursul raportului, astfel încât nu au fost repetate în acest capitol.

Influența mass-mediei și a domeniului online în propagarea discursului de ură este decisivă.

Componenta educațională în materialele de acest gen lipsește aproape în totalitate. O parte din portalurile de știri și pagini web utilizează neintenționat prejudecățile, iar o altă parte folosește deliberat discursul de ură și instigarea la discriminare în materialele pe care le publică.

Lipsa unui mecanism eficient de monitorizare și sancționare în domeniul mass-media duce la impunitate și amplificarea acestei retorici în spațiul public.

9 RECOMANDĂRI

NIVEL LEGISLATIV

Sanționarea penală și contravențională a discursului de ură

Modificarea Codului Penal și contravențional pentru investigarea și sancționarea infracțiunilor motivate de prejudecată și a discursului de ură, inclusiv în context electoral, în conformitate cu standardele internaționale, în special cu articolul 19 al Pactului Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, articolul 4 al Convenției pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială și Recomandarea Generală CERD nr.35 din 2013, Comentariul General nr.34 al Comitetului ONU pentru Drepturile Omului și Recomandarea ECRI de politică generală nr. 11 privind combaterea rasismului și discriminării rasiale din 2007.

CODUL PENAL

Prevederile Codului Penal să fie completate cu o normă specială care să definească motivele de prejudecată, care au stat la baza comiterii infracțiunii.

Prevederile Codului Penal, în special articolele 77 și 346 să fie modificate astfel încât să fie clare, să includă elementele care se referă la incitarea la violență, insulta publică și defăimare, amenințare, exprimare publică cu scop rasist, susținerea unor ideologii bazate pe superioritate sau care depreciază ori denigrează un grup de persoane.

Lista de motive care stau la baza infracțiunilor bazate pe prejudecată să fie extinsă pentru ca să conțină: culoarea, originea națională, etnia, limba, cetățenia, sexul, orientarea sexuală, identitatea de gen, dizabilitatea, opinia și apartenența politică. Lista de motive trebuie să fie uniformă și aplicabilă inclusiv ca o circumstanță agravantă.

Sanțiunile penale pentru discursul de ură, aplicate persoanelor vinovate, inclusiv concurenților electorali, oponenților sau simpatizanților acestora trebuie să țină cont de individualizarea pedepsei, dar și să fie prompte, eficiente și descurajatoare.

CODUL CONTRAVENȚIONAL

Prevederile Codului Contravențional să fie completate cu o normă specială care să definească motivele de prejudecată, care au stat la baza comiterii infracțiunii.

Lista de motive care stau la baza contravențiilor bazate pe prejudecată să fie extinsă pentru ca să conțină: culoarea, originea națională, etnia, limba, cetățenia, sexul, orientarea sexuală, identitatea de gen, dizabilitatea, opinia și apartenența politică. Lista de motive trebuie să fie uniformă și aplicabilă inclusiv ca o circumstanță agravantă.

Sanctiunile aplicate pentru discursul de ură contravenienților, inclusiv concurenților electorali, oponentilor sau simpatizanților acestora trebuie să țină cont de individualizarea pedepsei, dar și să fie prompte, eficiente și descurajatoare.

Sanționarea civilă a discursului de ură

Revizuirea legislației naționale pentru uniformizarea noțiunii discursului de ură, în conformitate cu standardele internaționale. În special, revizuirea:

- a) noțiunii de discurs care incită la ură, din Legea cu privire la libertatea de exprimare, articolul 2;
- b) noțiunii de instigare la discriminare din articolul 2, Legea cu privire la asigurarea egalității, ca să includă intenția anunțată de a discrimina, încurajarea sau sprijinirea altuia de a discrimina;
- c) noțiunii de limbaj sexist din articolul 2, Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, pentru a include legătura între limbaj și prejudecățile de gen.

Cadrul legislativ național trebuie revizuit pentru a uniformiza lista de criterii protejate împotriva discriminării, în special actele legislative menționate mai sus.

Legea cu privire la asigurarea egalității și legea cu privire la activitatea CPPEDAE trebuie să fie revizuite pentru a conferi Consiliului atribuții de sancționare a cazurilor de discriminare, inclusiv a discursului de ură.

Cadrul legislativ național trebuie completat în vederea creării unui mecanism de sancționare a cazurilor de implicare a reprezentanților Bisericii sau ai altor culte religioase în procesele electorale, inclusiv prin intermediul discursului de ură, homofob și sexist.

Sanționarea electorală a discursului de ură

Revizuirea cadrului legislativ electoral, în special a Codului Electoral, pentru a defini discursul de ură în campaniile electorale și reglementa modalitățile de descurajare a utilizării acestui discurs.

Instituirea unui mecanism de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură în campaniile electorale.

NIVEL INSTITUȚIONAL

Parlamentul

Să adopte proiectul de lege nr. 301 pentru modificarea și completarea unor acte legislative referitor la reglementarea infracțiunilor motivate de prejudecată, în conformitate cu standardele internaționale.

Comisia drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului să monitorizeze activ implementarea Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului 2018–2022. În acest sens, Comisia să:

- Organizeze periodic ședințe privind îndeplinirea PNADO 2018–2022;
- Să publice informația privind etapa de implementare a PNADO 2018–2022.

Guvernul

Să elaboreze, împreună cu societatea civilă, o strategie complexă pentru prevenirea și combaterea discursului de ură. Strategia ar trebui să includă crearea un mecanism de monitorizare a discursului de ură, cooperarea între autoritățile de aplicare a legii și alte instituții relevante (de ex. CPPEDAE), pentru a facilita urmărirea penală a discursului de ură și perfecționarea mecanismelor de sancționare a acestuia.

Să dezvolte și să implementeze campanii periodice de sensibilizare privind prevenirea și combaterea discursului de ură, în colaborare cu organele de drept, CPPEDAE, Ombudsman, Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Consiliul de Presă, Comisia Electorală Centrală și societatea civilă.

Să înființeze Consiliul Național pentru Drepturile Omului, care va fi responsabil de monitorizarea și evaluarea implementării PNADO 2018–2022 și a altor documente de politici naționale în domeniul drepturilor omului. În acest sens, Guvernul să demareze cât mai curând procedurile de înființare a Consiliului și de selectare a membrilor, precum și să asigure toate condițiile necesare pentru buna funcționare a acestuia.

Să creeze cât mai curând Secretariatul Permanent pentru Drepturile Omului, care va fi responsabil de activitatea curentă a Consiliului Național pentru Drepturile Omului. În acest sens, Guvernul trebuie să ia toate măsurile necesare pentru înființarea Secretariatului și asigurarea tuturor condițiilor necesare pentru buna funcționare a acestuia.

Consiliul Coordonator al Audiovizualului

Să aplice eficient prevederile noului Cod al Audiovizualului privind discursul de ură, discursul sexist și măsurile de asigurare a egalității în produsele audiovizuale.

Să reacționeze ferm la toate cazurile de discurs de ură și să stabilească sancțiuni corespunzătoare pentru fiecare încălcare.

Să instituie un mecanism intern de monitorizare a discursului de ură și să colecteze date dezagregate privind cazurile de discurs de ură în produsele audiovizuale.

Să dezvolte un sistem de colectare a datelor dezagregate, pentru a oferi o viziune coerentă și integrată asupra cazurilor, forma discursului și motivele care au stat la baza lui, precum și soluția aplicată, iar aceste informații să fie puse periodic la dispoziția publicului.

Să dezvolte instrumente interne pentru eficientizarea procesului de monitorizare și sancționare a discursului de ură (instrucțiuni, ghiduri).

Să realizeze activități periodice de instruire pentru membri și angajați privind identificarea discursului de ură, sexismul, rasismul, homofobia și formele de manifestare a acestora, criteriile protejate și prejudecățile din societate.

Comisia Electorală Centrală

Să inițieze instituirea unui mecanism de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură în campaniile electorale.

Să reacționeze prompt și ferm la toate cazurile de discurs de ură raportate și să stabilească sancțiuni corespunzătoare pentru fiecare încălcare.

Să dezvolte un sistem de colectare a datelor dezagregate, pentru a oferi o viziune coerentă și integrată asupra cazurilor, forma discursului și motivele care au stat la baza lui, precum și soluția aplicată, iar aceste informații să fie puse la dispoziția publicului periodic.

Să dezvolte instrumente interne pentru eficientizarea procesului de monitorizare, documentare și sancționare a discursului de ură (instrucțiuni, ghiduri).

Să condamne public discursul de ură și să realizeze activități de promovare a discursului public tolerant în procesele electorale și de descurajare a concurenților electorali în utilizarea retoricii bazate pe intoleranță.

Să realizeze activități periodice de instruire pentru membrii organelor electorale și angajați privind identificarea discursului de ură, sexismul, rasismul, homofobia și formele de manifestare a acestora, criteriile protejate și prejudecățile din societate.

Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității

Să inițieze campanii de sensibilizare privind descurajarea discursului de ură și promovarea egalității în mass-media și spațiul public.

Să monitorizeze în continuare discursul de ură în mass-media și spațiul public, în special în context politic, și să se autosesizeze de fiecare dată când astfel de cazuri sunt depistate.

Să dezvolte un sistem de colectare a datelor dezagregate, pentru a oferi o viziune coerentă și integrată asupra cazurilor, forma discursului și motivele care au stat la baza lui, precum și soluția aplicată, iar aceste informații să fie puse la dispoziția publicului periodic.

Să intensifice eforturile de asistare a altor autorități publice (poliție, procuratură, CCA, CEC) în vederea monitorizării, identificării și sancționării discursurilor de ură.

Curtea Supremă de Justiție

Să analizeze discursul de ură și infracțiunile motivate de prejudecată în activitatea de uniformizare a practicii judiciare și să formuleze recomandări pentru instanțele naționale în vederea examinării acestor cazuri în baza celor mai bune practici și a standardelor internaționale.

Institutul Național al Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii

Să realizeze activități periodice de instruire pentru judecători și asistenți judiciari privind discursul de ură, sexismul, rasismul, homofobia, formele de manifestare a acestora, criteriile protejate și modalitățile de sancționare, în baza standardelor internaționale și celor mai bune practici.

Poliția și Procuratura

Să dezvolte instrumente interne pentru eficientizarea procesului de identificare și sancționare a discursului de ură și infracțiunilor motivate de prejudecată (regulamente, instrucțiuni, ghiduri).

Să realizeze activități periodice de instruire pentru polițiști, ofițeri de urmărire penală și procurori privind discursul de ură, sexismul, rasismul, homofobia, formele de manifestare a acestora, criteriile protejate și modalitățile de sancționare în baza standardelor internaționale și celor mai bune practici.

Să dezvolte un sistem de colectare a datelor dezagregate, pentru a oferi o viziune coerentă și integrată asupra cazurilor, forma discursului și motivele care au stat la baza lui, precum și soluția aplicată, iar aceste informații periodic să fie puse la dispoziția publicului.

Partidele politice și politicienii

Să condamne discursul de ură și să adopte coduri de conduită care interzic folosirea discursului de ură. Să-și invite membrii de partid și susținătorii să se abțină de la utilizarea acestuia și să aplice sancțiuni disciplinare în cazul constatării abaterilor.

Să utilizeze mecanismele naționale de examinare și sancționare a discursului de ură de fiecare dată când sunt vizați sau afectați de acest discurs.

Să realizeze activități periodice de instruire pentru membrii de partid privind discursul de ură, sexismul, rasismul, homofobia, formele de manifestare a acestora, criteriile protejate, prejudecățile din societate și modalitățile de asigurare a unui discurs tolerant.

Mass Media

Consiliul de presă și organizațiile de media să revadă regulamentele și codurile de conduită, inclusiv Codul Deontologic al Jurnalistului, pentru a se asigura că cazurile de discurs de ură și instigare la discriminare sunt reflectate echilibrat, excluzând comportamente inadmisibile la adresa grupurilor vulnerabile.

Consiliul de presă și organizațiile de media să dezvolte și să adopte instrumente (ghiduri sau recomandări) pentru a se asigura că materialele jurnalistice reflectă echidistant și nu amplifică situațiile în care este utilizat discursul de ură.

Portalurile de știri și instituțiile media să includă în politicile și programele interne norme care condamnă și exclud discursul de ură din activitatea mediatică a acestora.

Portalurile de știri să adopte mecanisme clare și eficiente de gestionare a comentariilor, pentru a evita promovarea discursului de ură.

Organizațiile de media și instituțiile de presă să realizeze instruiți periodice a jurnaliștilor, pentru înțelegerea fenomenului discursului de ură și dezvoltarea capacităților de gestionare a materialelor jurnalistice, astfel încât să fie diminuat la minim impactul cazurilor care implică acest tip de discurs.

Organizațiile societății civile

Să monitorizeze periodic discursul de ură și dinamica acestui discurs în spațiul public și în mediul online și să contribuie la îmbunătățirea cadrului legislativ în domeniu.

Să inițieze și să implementeze, inclusiv împreună cu autoritățile, campanii de informare și sensibilizare a opiniei publice cu privire la fenomenul discursului de ură și impactul acestuia asupra societății.

Să realizeze activități periodice de instruire pentru tineri, studenți, jurnaliști, activiști (inclusiv politici), politicieni și reprezentanți ai cultelor religioase privind discursul de ură, sexismul, rasismul, homofobia, formele de manifestare a acestora, criteriile protejate și pericolul generat de acestea.

10 REFERINȚE

1. Article 19, 2018, *Responding to 'hate speech': Comparative overview of six EU countries*;
2. Aung, S. Y. 2014. *'Hate Speech Pours Poison Into the Heart'*;
3. Avocatul Poporului din Republica Moldova, 2018, *Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2017*;
4. Benesch, S. 2012. *Dangerous Speech: A Proposal to Prevent Group Violence*, World Policy Institute, New York, no. 2.
5. Benesch, S. 2012. *Words as Weapons*, World Policy Journal, Vol. 29, no. 1;
6. Biroul Național de Statistică, 2016, *Situația demografică în Republica Moldova în anul 2016*;
7. Buyse, A., 2014. *Words of Violence: "Fear Speech," or How Violent Conflict Escalation Relates to the Freedom of Expression*. Human Rights Quarterly, Vol. 36, no. 4;
8. Centrul pentru Jurnalism Independent, 2015, *Evaluarea discursului instigator la ură în media online*;
9. Comisia Europeană Împotriva Rasismului și Intoleranței, 2007, Recomandarea de politică generală nr. 11 privind combaterea rasismului și discriminării rasiale;
10. Comitetul de Miniștri, 1990, Recomandarea nr. R (90) 4 privind eliminarea sexismului din limbaj, Consiliul Europei;
11. Comitetul de Miniștri, 1997, Recomandarea nr. R (97) 20 cu privire la "Discursul de Ură", Consiliul Europei;
12. Comitetul ONU pentru Drepturile Omului, CCPR/C/GC/34, 2011, Comentariul General nr. 34;
13. Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, 2017, Concluziile și recomandările în cadrul celui de al 10-a și 11-a raport periodic privind Republica Moldova;
14. Committee on the Elimination of Racial Discrimination discusses situation in Finland, Republic of Moldova and Armenia with civil society representatives, 25.04.2017, CERD;
15. Consiliul ONU pentru Drepturile Omului, 2013, Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the expert workshops on the prohibition of incitement to national, racial or religious hatred, Rabat Plan of Action;
16. CPPEDAE, 2015, *Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova*;
17. Defeis, E.F., 1992. *Freedom of speech and international norms: A response to hate speech*. Stan. Journal of International Law., Vol. 29;
18. Ellie Keen, Mara Georgescu, 2016, *Bookmarks, un manual pentru combaterea discursului instigator la ură din mediul online prin educația pentru drepturile omului, No Hate Speech Movement*;
19. Equal Rights Trust, Promo-LEX, 2016, De la vorbe la fapte, *Combaterea discriminării și inegalității în Moldova*;
20. European Union Agency for Fundamental Rights, 2018, *Hate crime recording and data collection practice across the EU*;
21. Foreign Affairs Council meeting Brussels, 12 May 2014, *EU Human Rights Guidelines on Freedom of Expression Online and Offline*;
22. Freedom House, 2017, *Libertatea presei în Moldova*;
23. Gender Equality Commission, 2018, *Compilation of instruments related to the notion of sexism*;
24. Genderdoc-M, 2017, *Tackling the roots of hate against LGBT people in Moldova*;
25. Ghanea, N., 2013. *Intersectionality and the Spectrum of Racist Hate Speech: Proposals to the UN Committee on the Elimination of Racial Discrimination*. Human Rights Quarterly, Vol. 35, no. 4;

26. Gillian Kane, 'Gender ideology': big, bogus and coming to a fear campaign near you, 2018, The Guardian;
27. Goodman, E and Cherubini, F. 2013. *Online comment moderation: emerging best practices. A guide to promoting robust and civil online conversation*;
28. Gordon Pennycook, Tyrone D. Cannon & David G. Rand, 2017, *Prior exposure increases perceived accuracy of fake news*, Yale Univesity;
29. Grecu, P. Hriptievski, N. 2017, *The national anti-discrimination mechanism, hate-crimes and hate speech in Moldova: challenges and opportunities*. Policy Brief;
30. HRC. 2015. *Report of the Special Rapporteur on minority issues*, Rita Izsák. A/HRC/28/64;
31. I. Bunduchi și L. Handrabur, 2016, *Echilibrul de gen în produsele mediatice*;
32. I. Corobcenco, I. Drexler, Z. Casco, 2016, *Discursul instigator la ură în politica din Republica Moldova și România*;
33. I. Gagliardone, D. Gal, T. Alves, G. Martinez, 2015, *Countering online hate speech*, UNESCO;
34. Institutul de Marketing și Sondaje, 2018, barometrul socio-politic;
35. Jeremy Waldron, *The harm in hate speech*, Harvard University Press;
36. L. Handrabura, 2016, *Analiza limbajului sexist din campania electorală pentru alegerile prezidențiale 2016 în Republica Moldova (turul doi)*, CJI;
37. Lauren, P. G. 2000, *The Evolution of International Human Rights*. University of Pennsylvania Press;
38. Michelle Gallo, "Gender Ideology" Is a Fiction That Could Do Real Harm, 2017, Open Society Foundations;
39. Morsink, J. 1999. *The universal declaration of human rights: Origins, drafting, and intent*. University of Pennsylvania Press;
40. *No Hate Speech Movement*. 2013a. Campaign tools and materials;
41. Nowak, M., 1993. UN covenant on civil and political rights: CCPR commentary;
42. OSCE / ODIHR, 2016, *Misiunea de Observare a Alegerilor*, Raport final, alegerile prezidențiale 30 octombrie și 13 noiembrie 2016;
43. OSCE, 2009, *Legi privind Infrapecțiunile Motivate De Ură: Ghid Practic*;
44. Post, R. Hare, I. & Weinstein, J. 2009. *Hate speech. In Extreme speech and democracy*, Oxford University Press;
45. Promo-LEX, 30 octombrie și 13 noiembrie 2016, *Misiunea de observare a alegerilor prezidențiale în Moldova*, raportul final;
46. R. Răileanu, I. Codreanu, R. Martin, A. Szelmenczi, 2016, *Raport anual cu privire la discursul instigator la ură din România 2015 – 2016*, Active Watch;
47. R.E. Iordache, 2017, *Opinie cu privire la proiectul de lege nr. 301 pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, CRJM;
48. *Raportul ECRI privind RM*, 23 martie 2018, al 5-a ciclu de monitorizare;
49. Rosenfeld, M., 2012. *Hate Speech in Constitutional Jurisprudence. In The Content and Context of Hate Speech*, Cambridge University Press;
50. Shin, J. 2008. *Morality and Internet Behavior: A study of the Internet Troll and its relation with morality on the Internet*;
51. Voicu, O. Cash, J. & Cojocariu, V. 2017, *Biserică și Stat în Republica Moldova*. Fundația Soros-Moldova;
52. Центр Защиты Прав СМИ, 2011, *Язык вражды в СМИ, правовые и этические стандарты*.

Autorii discursului de ură sunt bărbați (88%) și femei (12%)

Discursul de ură se manifestă preponderent în domeniile politic și religios

Cele mai agresive discursuri sunt cele utilizate de oponenții politici

Discursul de ură față de grupul LGBT este direct și agresiv și este asociat cu amoralitatea, păcatul și răul

Femeile sunt al doilea cel mai afectat grup de discursul de ură

Lipsa unui mecanism eficient de monitorizare și sancționare în domeniul mass-media duce la impunitate și amplificarea discursului de ură în spațiul public

Mass media reprezintă cea mai importantă sursă de diseminare a intoleranței în spațiul public

În campaniile electorale, discursul de ură este complet necontrolat, indiferent de impactul acestuia

Autoritățile Republicii Moldova nu au un răspuns la discursul de ură